

Johannes av Korset som paulusfortolker.

Hvordan fellesskapet med Kristus utfolder seg fra sjelens mørke natt til foreningens tilstand.

Mastergradoppgave i systematisk teologi på Misjonshøgskolen

Stavanger

05.12.2008

Innhold

1.0 Problemstilling	4
1.1 Disposisjon og struktur	4
1.2 Johannes av Korset som en åndelig veileder	6
1.3 Johannes av Korsets skrifter. En kort oversikt	6
1.4 Hva er mystikk?	8
1.5 Forsknings- og virkningshistorie	10
2.0 Johannes av Korsets liv og bakgrunn	11
2.1 Johannes av Korsets samtid	11
2.2 Samtidens Kirke	12
2.3 Johannes av Korsets barndom og yngre år	14
2.4 Johannes av Korsets eldre år	15
2.5 Tar del i Teresa av Avilas reformarbeid av Karmelittordenen	16
2.6 Hans personlighet og mentalitet	17
3.0 Renselsens vei	18
3.1 Johannes av Korsets skriftssyn og tolkningsmetode	18
3.2 Hva menes med natt i Johannes av Korsets mystiske teologi?	19
3.3 Sansenes aktive natt	21
3.3.1 Struktur over bok 1 i Oppstigningen av fjellet Karmel	21
3.3.2 Johannes av Korsets fortolkning av 2 Kor 6,14	21
3.3.2.1 Paulus; Hva forener en troende og en vantro?	21
3.3.2.2 Johannes av Korset; Det er ingen likheter mellom lys og mørke	22
3.3.3 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Kor 3,18-19 og Rom 1,22	25
3.3.3.1 Paulus; Ta ikke parti	25
3.3.3.2 Paulus; Mangel på Guds visdom fører til lovløshet	26
3.3.3.3 Johannes av Korset; Sammenbland ikke Gud visdom og verdens visdom	27
3.3.4 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Kor 7,29-31 og 2 Kor 12,9	30
3.3.4.1 Paulus; Ekteskap og ugift stand	30
3.3.4.2 Paulus; Syner og åpenbaringer fra Herren	31
3.3.4.3 Johannes av Korset; De selvpåførte skader og lidelser i lys av kristusfellesskapet	31
3.4 Sansenes passive natt	34
3.4.1 Struktur over bok 1 i <i>Sjelens mørke natt</i>	34
3.4.2 Den passive natt av sansene med tanke på Guds suverenitet og nåde	35

3.4.3 Hva karakteriserer den passive natt av sansene?	36
3.4.4 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Kor 13,6.	38
3.4.4.1 Paulus; Kjærlighetenes fullkomne vei.	38
3.4.4.2 Johannes av Korset; Gled dere heller i sannheten.	38
4.0 Opplysningens vei.	39
4.1 Hva blir rensset og hva skjer i sjelen i denne aktive natten av ånden?	39
4.2 Overgang fra meditasjon til kontemplasjon.	41
4.3 Hva ligger det i begrepet sjel? En sammenfatning og noen filosofiske redegjørelser.	41
4.4 Åndens aktive natt.	43
4.4.1 Struktur over bok 2 og 3 i <i>Oppstigningen av fjellet Karmel</i>	43
4.4.2 Johannes av Korsets fortolkning av Rom 10,17.	44
4.4.2.1 Paulus; Gud har en spesifikk frelsesplan med Israel.	44
4.4.2.2 Johannes av Korset; Troen er en mørk natt for sjelen.	44
4.4.3 Johannes av Korsets fortolkning av 2 Kor 11,14.	47
4.4.3.1 Paulus; Vær årvåkne mot de falske apostlene.	47
4.4.3.2 Johannes av Korset; Forskjellige skader og lidelser som kommer av forskjellige fatteevner i intellektet.	48
4.4.4 Johannes av Korsets fortolkning av Rom 13,1.	49
4.4.4.1 Paulus; Sørg for å ha et ordnet og godt forhold til styresmaktene.	49
4.4.4.2 Johannes av Korset; Guds hensikt av å gi overnaturlige gaver.	50
4.4.5 Johannes av Korsets fortolkning av Hebr 1,1-2 og Gal 1,8.	51
4.4.5.1 Paulus; Gud har talt gjennom sønnen.	51
4.4.5.2 Paulus; Det finnes bare ett evangelium.	52
4.4.5.3 Johannes av Korset; Kristi evangelium er tilstrekkelig for all kunnskap og visdom om Gud.	52
4.4.6 Johannes av Korsets fortolkning av Rom 8,14.	54
4.4.6.1 Paulus; La oss bli drevet av Guds ånd.	54
4.4.6.2 Johannes av Korset; Håpet rensset minnet.	54
4.4.7 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Kor 2,10-15.	56
4.4.7.1 Paulus; Gud har åpenbart sin hemmelighet for oss.	56
4.4.7.2 Johannes av Korset; La gleden være styrt mot Gud.	56
4.5 Åndens passive natt.	59
4.5.1 Struktur over bok 2 av <i>Sjelens mørke natt</i>	59
4.5.2 Noen karakteristika av åndens passive natt.	60

4.5.3 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Kor 13,11.....	60
4.5.3.1 Paulus; Kjærlighetens fullkomne vei.	60
4.5.3.2 Johannes av Korset; Viderekommende har også ufullkommenheter.....	61
4.5.4 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Tess 5,8.....	63
4.5.4.1 Paulus; La oss være våkne.	63
4.5.4.2 Johannes av Korset; Åndens natt som mørk, trygg, hemmelig, en stige og forkledd..	63
4.5.5 Noen teologiske betraktninger over sansenes og åndens natt.	65
5.0 Foreningens vei.	65
5.1 Åndelig forlovelse/Søken etter den elskede.....	67
5.1.1 2 Kor 6,16; Dere er Guds tempel.	67
5.1.2 Kol 2,3; For i ham er alle visdommens og kunnskapens skatter skjult til stede.	69
5.1.3 Gal 5,17a; For vår onde natur står med sitt begjær Ånden imot.....	70
5.1.4 Gal 2,20a; Jeg lever ikke lenger selv, men Kristus lever i meg.....	71
5.2 Forberedelse til det mystiske bryllupet.	73
5.2.1 Kol 3,14; Kle dere i kjærlighet, som er det bånd som binder sammen og fullender.	73
5.2.2 2 Kor 12,2b: Om han var i legemet eller utenfor legemet, vet jeg ikke,.....	74
5.3 Det mystiske bryllupet/foreningens tilstand.	75
5.3.1 Fil 1,21; For meg er livet Kristus og døden en vinning.	75
5.3.2 Gal 4,6; Fordi dere er barn, har Gud gitt sin sønns ånd i våre hjerter, og Ånden roper: abba, far!	76
5.3.3 2 Kor 5,1 For vi vet at om vårt jordiske hus, vårt telt, rives ned, så har vi i himmelen en bygning som er av Gud, et evig hus.....	77
5.3.4 Hebr 1,3a; Han er en utstråling av Guds herlighet og bildet av hans vesen, og han bærer alt ved sitt mektige ord.....	78
5.3.5 Noen teologiske betraktninger over begrepet ”God by participation”.....	79
6. Drøftelse og konklusjon.	80
7. Litteraturliste.....	84

1.0 Problemstilling.

Jeg vil i denne oppgaven se på Johannes av Korset¹ som fortolker av Paulus, nærmere bestemt hvordan fellesskapet mellom Kristus og enhver troende utfolder seg. Når man leser hans skrifter trer det tydelig frem at han har en helt egen fortolkning av dette. Jeg ønsker å se hvilke hermeneutiske prinsipp han legger til grunn og hvor mye av konteksten som blir ivare tatt ved hans fortolkninger. Jeg vil da bruke den tolkningsmodellen som var rådende og akseptert å bruke i hans samtid og som han selv brukte nemlig quadrigaen som referanse.

Det kommer frem at Johannes av Korset legger til grunn helt konkrete premisser og en helt konkret vei for at enhver troende skal kunne være forbundet i et nært og intimt fellesskap med Kristus.² Jeg ønsker å se nærmere på enkelte av disse premissene som jeg mener er store og vesentlige og som inngår som en viktig del i hans fortolkning og forståelse av kristusfellesskapet. Det første er dette med sjelens renselse. For det andre dette med forening med Gud. For det tredje dette at sjelens renselse er en forutsetning for den fullstendige foreningen med Gud.

Hvorfor har jeg valgt å se på Johannes av Korset som fortolker av Paulus? Grunnen er at Paulus har interessante vinklinger og forklaringer over hvordan de troende er forbundet med Kristus.³ Derfor vil det være interessant å se hvordan en kristen mystiker fortolker og forstår et slikt fellesskap ut fra sin mystiske teologi.

1.1 Disposisjon og struktur.

Disse premissene som jeg har nevnt ovenfor kommer blant annet frem i verket *Oppstigningen til fjellet Karmel*; “A soul makes room for God by wiping away all the smudges and smears of creatures, by uniting its will perfectly to God’s; for to love is to labor to divest and deprive oneself for God of all that is not God. When this is done the soul will be illumined by and transformed in God. And God will so communicate his supernatural being to the soul that it will appear to be God himself and will possess what God himself possesses.”⁴

¹ Hans fødselsnavn er Juan de Yepes Alvarez. Men innenfor det teologiske fagfeltet er han mest kjent for navnet Johannes av Korset (St. John of the Cross). Det vil fra nå av bli brukt dette navnet utover i oppgaven.

² Det vil komme frem videre i min oppgave at dette intime og nære fellesskapet med Kristus er det Johannes av Korset kaller for forening med Gud. Jeg kommer til å bruke begge uttrykkene i min oppgave siden de har det samme meningsinnhold.

³ Eksempler: Rom.6,8; 8,1; 1 Kor.1,9; 6,19; 2 Kor.6,16; Gal.2,20; 5,16-26; Ef.1,3-14; 5,8; Fil.2,13; 3,1; Kol.2,12; 3,1.

⁴ *The Collected Works of St. John of the Cross*, K. Kavanaugh og O. Rodriguez (trans.) (1991) s. 165. ”In thus allowing God to work in it, the soul (having rid itself of every mist and stain of the creatures, which consists in having its will perfectly united with that of God, for to love is to labour to detach and strip itself for God’s sake of all that is not God) is at once illumined and transformed in God, and God communicates to it His supernatural

Sjelen skal altså først gjennomgå en renselse før den endelige foreningen finner sted med Gud. Denne foreningen har funnet sted når det bare er ett uttrykk for en vilje og en kjærlighet nemlig Guds. Oppsummerende kan man si at denne foreningstanken er Johannes av Korsets fortolkning av kristusfellesskapet hos Paulus og at de tre premissene som jeg skal se nærmere på er viktige faktorer innenfor denne fortolkningen.

For å få en best mulig oversikt over hans fortolkning og over disse premissene som han legger til grunn for en forening av sjelen med Gud vil jeg ta for meg de fire kjente verkene som han har skrevet: *Oppstigningen til fjellet Karmel*, *Sjelens mørke natt*, *Åndelig sang* og *Levende kjærlighetsflamme*.⁵

Disposisjonen og strukturen vil bli lagt opp på følgende måte: I kapittel 1 vil jeg dra frem noen momenter med tanke på Johannes av Korset som en åndelig veileder, dernest vil jeg gi en kort oversikt over hans skrifter, deretter vil jeg redegjør kort over begrepet mystikk og til slutt vil jeg nevne noe fra forsknings- og virkningshistorien. I kapittel 2 vil jeg redegjør for Johannes av Korsets liv og samtid. Det vil innebære om hans samtid, hans barndom, yngre og eldre år, samt litt om hans personlighet og mentalitet.

I kapittel 3 til 5 vil det være tre tematiske hoveddeler: nemlig pkt. 3 renselsens vei, pkt. 4 opplysningens vei, samt pkt. 5 foreningens vei. Pkt. 3 vil videre bli inndelt i to underpunkter, nemlig sansenes aktive natt (pkt. 3.3) og sansenes passive natt (pkt. 3.4).⁶ Pkt. 4 vil også bli inndelt i to underpunkter, nemlig åndens aktive natt (pkt.4.4) og åndens passive natt (pkt.4.5).⁷ Når det gjelder pkt. 5 foreningens vei, vil den bli delt opp i tre underpunkter, nemlig åndelig forlovelse/søken etter den elskede (pkt.5.1), forberedelse til det mystiske bryllupet (pkt.5.2) og det mystiske bryllup/foreningens tilstand (pkt.5.3).⁸

Being, in such wise that it appears to be God Himself, and has all that God Himself has.” (*The Complete Works of Saint John of the Cross Doctor of the Church*, E. A. Peers (trans.) (1964) s. 78).

⁵ Innenfor forskningen har det nå blitt mer vanlig å se verkene *Oppstigningen til fjellet Karmel* og *Sjelens mørke natt* som ett og samme verk. Edith Stein i sin bok har en annen vinkling og forståelse: ”Riktignok utfyller de hverandre, siden den ene fortrinnsvis behandler den aktive, og den andre den passive. Men de lar seg ikke føye sammen som to deler av et opprinnelig enhetlig hele; hver av dem er et uavhengig utkast.” (E. Stein, *Korsvitenskap. En studie over Johannes av Korset* (2007) ss. 71-72). Av dette kan man si at slike forskere muligens ser på den redaksjonskritiske siden mens hun ser mer på den innholdsmessige.

⁶ Punktene 3.3 og 3.4 kan samles under tittelen *sjelens mørke natt*.

⁷ Punktene 4.4 og 4.5 kan samles under tittelen *åndens mørke natt*.

⁸ Pkt. Renselsens vei (pkt. 3), opplysningens vei (pkt. 4) og foreningens vei (pkt. 5) er en klassisk og mye brukt inndeling av mystikkens vei når man skal forklare og systematisere de forskjellige mystikernes teologi. Den passer ikke helt for Johannes av Korsets mystiske teologi fordi en del ting går over i hverandre. Men denne modellen brukes her for enkelthetens skyld. Et eksempel på at en slik klassisk tredeling ikke er helt på sin plass hos Johannes av Korset er gjort forsøkt vist i boken av B. Frost, *Saint John of the Cross 1542-1591, Doctor of Divine Love: An Introduction to his Philosophy, Theology and Spirituality* (1937) ss. 152-160. Slik jeg forstår ham deler han inn natten slik: Selve natten har to deler eller netter som er ”Night of Faith” og ”Night of Spirit.” Slik jeg har delt opp videre denne klassiske tredelingen i en aktiv og passiv natt av sansene og ånden stemmer dette heller ikke helt med Bede Frost modell. For i ”Night of Faith” renses de sansbare eksterne kreftene og de åndelige interne kreftene i sjelen på en aktiv måte og i ”Night of Spirit” renses de samme kreftene i sjelen men

Helt til slutt i oppgaven vil jeg gi noen konklusjoner over hva jeg har kommet frem til med tanke på Johannes av Korset som fortolker av Paulus med tanke på kristusfellesskapet.

1.2 Johannes av Korset som en åndelig veileder.

Johannes av Korset er karakterisert som en av de største kristne mystikerne gjennom tidene. Han er høyt aktet og belest på tvers av kirkesamfunn. Mange som er på jakt etter et dypere trosliv, som mange nettopp er i dag, ender ofte sin søken innenfor mystikken. I dette landskapet skal det mye til for at de ikke treffer på nettopp dette navnet og hans skrifter. For mange blir han da en åndelig veileder og en følgesvenn i deres søken etter en dypere tro. Hans skrifter inngår i mangfoldet av de mystikkens skrifter som nå i de siste tiårene har blitt mer og mer tilgjengelig på mange språk. Disse skriftene er nå tilgjengelig ikke bare for teologer med språkkompetanse eller for munk og nonne, men også for legfolk.

Hvorfor jeg ønsker å se nærmere på Johannes av Korset som en fortolker av Paulus er gitt i følgende spørsmål; Hvilke forutsetninger og konsekvenser blir det av hans fortolkning? Finnes det for eksempel lignende premisser hos Paulus som Johannes av Korset legger til grunn for en forening mellom de troende og Gud? Jeg tenker da på sjelens renselse som en forutsetning for foreningen med Gud. Hva har dette videre å si om gudsbilde og om menneskesynet? Kan mennesket bli så forandret slik foreningstanken tilsier og finnes det trekk av dette hos Paulus? Ved hjelp av min problemstilling vil jeg også se om det finnes former for panteistiske trekk i hans skrifter.

Jeg mener at ved bruk av min problemstilling vil det være en god innfallsvinkel til disse overfor nevnte spørsmål. Jeg mener også at det vil være en god brobygger mellom de paulinske tekstene og Johannes av Korsets tekster. Med det mener jeg at en slik tilnærming vil kunne belyse hvor mye Johannes av Korset bruker de paulinske tekstene til å utforme og til å underbygge sin mystiske teologi. En annen ting som man også vil kunne se er å vise hvor stor grad av selvfølgelighet han antar det ligger av mystikk hos Paulus.

1.3 Johannes av Korsets skrifter. En kort oversikt.

En oversikt over hans små og store verker er: *Oppstigningen til fjellet Karmel, Sjelens mørke natt, Åndelig sang, Levende kjærlighetsflamme, Poetiske skrifter, En samling*

da på en passiv måte. Det vil si at "Night of Faith" ut fra min inndeling dekker sansenes aktive natt (pkt. 3.3) og åndens aktive natt (pkt. 4.4) mens "Night of Spirit" dekker sansenes passive natt (pkt. 3.4) og åndens passive natt (pkt. 4.5). Disse to inndelingene mener jeg tolker Johannes av Korsets mystiske teologi på en god måte på tross av deres forskjelligheter i terminologi. Jeg mener allikevel at min oppdeling er bedre fordi den får frem mer detaljer, beskriver foreningsprosessen bedre og at den er den beste modellen å bruke med tanke på min problemstilling.

*veiledende formaninger og advarsler, En samling åndelige grunnsetninger, Korte utsagn om kjærligheten og En samling av brev og dokumenter.*⁹

I min besvarelse kommer jeg til å bruke de anerkjente oversettelsene som er gjort av E. A. Peers og av Kieran Kavanaugh og Otilio Rodriguez.¹⁰ Jeg kommer også til å bruke den norske oversettelsen av *Åndelig sang* gjort av Frøydis Wiik i samarbeid med Karmelittnonnene i Tromsø og Karmelittene i Norraby i Sverige.

Johannes av Korset skrev kommentarer til de fire poetiske sanger etter oppfordring fra nonner som han var sjelesørger og veileder for.¹¹ Her i disse kommentarene refererer han mye til Paulus. Hele 80 ganger nevner og refererer han til paulinske vers.¹² Ut av disse kommer jeg da til å velge ut noen enkelte vers som jeg vil nærmere forklare.

Det er altså kommentarene til disse fire poetiske sangene som jeg i denne oppgaven vil se nærmere på. Det er fordi at det er i dem man finner ut hvordan Johannes av Korset fortolker kristusfelleskapet hos Paulus. Den strukturmessige oppbyggingen av to av verkene med tanke på hans mystiske teologi vil jeg klargjøre litt nærmere.

Verkene *Oppstigningen til fjellet Karmel* og *Sjelens mørke natt*¹³ er oppdelt i bøker og brukes på en bestemt måte av Johannes av Korset når han skal beskrive sansenes og åndens natt.¹⁴ For å beskrive sansenes aktive natt (pkt. 3.3) bruker han bok 1 av *Oppstigningen til fjellet Karmel*. For å beskrive sansenes passive natt (pkt. 3.4) bruker han bok 1 av *Sjelens mørke natt*. For å beskrive åndens aktive natt (pkt. 4.4) bruker han bok 2 og 3 av

⁹ Se i *The Complete Works*. Det var først etter hans død at hans skrifter og mystiske teologi for fullt ble spredt og kjent blant folk. En kort oppsummerende historisk-kronologisk oversikt: 1) I 1616 ble første utgave av hans skrifter utgitt av Alcalá de Henares. 2) Første franske utgave av *Åndelig sang* utgis i 1622. 3) Første spanske og italienske utgave av *Åndelig sang* utgis i 1627. 4) Første biografiske utgave over Johannes av Korset utgis på spansk av Jose de Jesus Maria i 1628. 5) Første utgave på tysk utgis i 1697. 6) Første engelske utgave av Johannes av Korsets komplette skrifter, utgis av David Lewis i 1864. 7) I nyere tid har det blant annet blitt skrevet flere biografier og utgitt flere oversettelser. Blant annet E. Allison Peers oversettelse samt Kieran Kavanaugh og Otilio Rodriguez nylige oversettelse. Se i F. Ruiz (red.), *God Speaks in the Night. The life, Times, and Teaching of St. John of the Cross*, (1991, 2000) ss. 376-79. Når det ellers gjelder verkene *Åndelig sang* og *Levende kjærlighetsflamme* så ble disse redigert og tilført mer materiale av Johannes av Korset. Jeg kommer til å bruke de siste redaksjonene i min oppgave.

¹⁰ Jeg kommer til å bruke oversettelsen fra de to sistnevnte i min besvarelse siden dette er en nyere oversettelse med bedre og mer moderne engelsk språk.

¹¹ Det er de poetiske sangene sammen med de respektive kommentarene som jeg mener med verker.

¹² Rom x 11; 1 Kor x 31; 2 Kor x 11; Gal x 6; Ef x 5; Fil x 4; Kol x 4; 1 Tess x 2; Hebr x 3. Se i *The Complete Works* ss. 458-59.

¹³ Disse to verkene har den samme poetiske sangen som utgangspunkt. Leser man hele denne sangen i sin helhet kommer følgende frem: "Sjelen som synger sangen har gått gjennom natten, den har nådd målet og gått inn i foreningen med den guddommelige Elskede. Derfor er sangen en lovsang til natten, som er blitt veien til lykkensaligheten." (*Korsvitenskap* s. 61).

¹⁴ *Oppstigningen til fjellet Karmel* har tre bøker mens *Sjelens mørke natt* har to bøker. Kapittel- og versinndelingen har blitt tilført på et senere tidspunkt av andre personer. De to andre verkene (*Åndelig sang* og *Levende kjærlighetsflamme*) er ikke oppdelt slik på denne måten. Disse to verkene er bare oppdelt etter strofene i de poetiske sangene.

Oppstigningen av fjellet Karmel. For å beskrive åndens passive natt (pkt. 4.5) bruker han bok 2 av *Sjelens mørke natt*.¹⁵

1.4 Hva er mystikk?

Det nødvendig å forklare litt over hva som menes med ordet mystikk siden Johannes av Korsets verker kategoriseres som nettopp mystiske. Nærmere bestemt vil jeg nøye meg med å forklare mystikk som fenomen innenfor kristendommen samt noen få begrepsmessige avklaringer.

Mystikk har blitt en fellesbetegnelse som beskriver en spesiell form for trosliv og livsførsel ut fra mennesker som mener de har hatt: "the direct intuition or experience of God".¹⁶ En slik begrepsavklaring har sine svakheter da den vektlegger erfaringsaspektet.¹⁷ En slik livsførsel fører blant annet til asketiske kroppsholdninger, apofatisk spiritualitet, avsondrethet i større eller mindre grad, søken etter stillhet, et liv i bønn, skriftstudium og tilbedelse. Mystikken på tross av dens mange representanter opp gjennom historien har et felles mål som er sjelens forening med Gud. Det gis mange forskjellige forslag og råd over hvordan man skal kunne komme til en slik forening, men målet er alltid det samme. Mange mener at mystikk kan spores helt tilbake til Det Nye Testamentes tid (fra nå av NT samt GT for Det Gamle Testamentet) og at dens mål alltid har vært det samme til tross for dens utvikling.¹⁸

¹⁵ *Oppstigningen til fjellet Karmel* berører altså den aktive siden mens *Sjelens mørke natt* berører den passive siden. Sannsynligvis ble disse to verkene sett på som et verk fra Johannes av Korsets side fordi de har et logisk mål som er mot toppen av fjellet Karmel det som er et bilde på sjelens forening med Gud. Denne metaforen på en trinnvis oppstigning er ikke unik for Johannes av Korset. Man finner det blant annet allerede hos filosofen Platon i sin linjelignelse om antagelse og viten. Se i T. Tollefsen og H. Syse og R. F. Nicolaisen, *Tenkere og ideer. Filosofiens historie fra antikken til vår egen tid* (2003) ss. 93-97. Med tanke på disponeringen av de forskjellige bøkene i verkene til de forskjellige punktene i min modell i min oppgave så kan det misforstås med Bede Frosts modell (fotnote 8). I "Night of Faith" brukes bok 1, 2 og 3 av *Oppstigningen til fjellet Karmel* mens i "Night of Spirit" brukes bok 1 og 2 av *Sjelens mørke natt*.

¹⁶ S. Fanning, *Mystics of the Christian Traditions* (2002) s. 2. En filosofisk tilnærming: "mysticism is nothing but the thirst for reality in the realm of the spiritual." (A. Cugno, *Saint John of the Cross. Reflections on Mystical Experience* (1982) s. 22).

¹⁷ Mystikken må forstås riktig innenfor Det Nye Testamentet. A. Schweitzer har en forståelse av mystikken hos Paulus i motsetning til andre former for mystikk i andre religioner for å være: "a unique position between primitive and intellectual mysticism" og at denne mystikken er; "In Paul there is no God-mysticism; only a Christ-mysticism by means of which man comes into relation to God." (A. Schweitzer, *The Mysticism of Paul the Apostle* (1998) s. 3). Han mener dessuten at en slik kristusmystikk ikke skal ende i en form for gudsmystikk slik at mennesket på en måte blir absorbert i Gud, det vil si mister sin personlighet og egenart. Om en mystikk ender slik, vil det være ubibelsk og ligge svært nær mysteriereligionene på Paulus sin samtid. Grunnen til at A. Schweitzer har et slikt syn er at så lenge de troende lever på denne jord så er gudsmystikk ikke realistisk. A. Wikenhauser påstår at den uklarheten som ligger i begrepsavklaring angående mystikk har en innflytelse over studie over Paulus som mystiker; "There is no agreement among scholars concerning the exact nature of mysticism, and this is an obstacle to any study of St. Paul's mysticism." (A. Wikenhauser, *Pauline Mysticism. Christ in the Mystical Teaching of St. Paul* (1960) s. 13).

¹⁸ "The use of the term *mystikos* as a significant aspect of Christian belief and practice goes back to the second century, and the conviction that mystical theology [mystikê theologia] is not the same way of knowing God

Ofte har mystikken blitt sett på som en noe spesiell form for tros- og livsutøvelse som bare er for mennesker med helt spesielle anlegg og forutsetninger. Ut av dette har mystikken blitt fremmedgjort og mistenksomgjort blant troende som ikke har søkt mystikkens vei.

Mystikken manifesterer seg ofte innenfor det man kaller for en apofatisk spiritualitet. Det er ofte tre aspekter som kjennetegner en slik form for spiritualitet: 1) Språk er for fattig innholds- og uttrykksmessig angående Gud. Det vektlegges heller da på hva Gud ikke er. 2) En avledning eller avleggelse av alle holdninger, mentale bilder og ideer som man antar står i veien for en relasjon med Gud. 3) Vektleggelse av å ta opp Kristi kors med påfølgende lidelser og smerter.¹⁹ Denne apofatiske spiritualitet kommer tydelig frem i verkene *Oppstigningen til fjellet Karmel* og *Sjelens mørke natt*.

Mystikken hos Johannes av Korset manifesteres innenfor apofatisk spiritualitet. I tillegg til dette blir den også kalt for interioritetsmystikk. Det er to element som kjennetegner en slik form for mystikk: 1) En slik mystikk begynner ikke å søke Gud i alle ting, men søker ham i sjelens innerste. Når man finner Gud der, kommer man til å møte Gud i skapelsen. 2) Gud nås gjennom troen og ikke gjennom erfaring.²⁰

I Paulus sine skrifter gis det mange eksempler på hvordan og på hvilken måte de troende er forbundet med Kristus.²¹ Når det gjelder hans form for mystikk vil jeg nevne kort noen momenter.²² Å gjøre en mer utfyllende forklaring ville ha sprengt rammene for oppgavens omfang.

found by those who explore the divine nature by human reason is as old as the sixth century.” (B. McGinn, “The Role of the Carmelites in the History of Western Mysticism” *Carmel and Contemplation* (2000) s. 33). Et eksempel på mystikkens utvikling er om begrepet forening. B. McGinn mener at dette begrepet ikke ble brukt for alvor for å beskrive den nære forbindelsen som ble erfart mellom de troendes sjel og Gud før godt ut i middelalderen; ”In the Latin West, union was not the basic category for the description of the immediate experience of God before the twelfth century.” (B. McGinn, “Love, Knowledge, and Mystical Union in Western Christianity: Twelfth to Sixteenth Centuries” *Church History* 56:1 (1987) ss. 7-24).

¹⁹ Se under “Apophatic Spirituality” i *The New Westminster Dictionary of Christian Spirituality* (2005) s. 117.

²⁰ W. Stinissen, *Låt oss ses i din skönhet. Kommentar till Johannes av Korsets dikt ”Andlig sång.”* (2005) s. 41. Johannes av Korsets i sin mystikk, som manifesterer seg apofatisk og som også nærmere bestemt kalles for interioritetsmystikk, er helt klar på at det ikke ligger i strid med de oldkirkelige bekjennelsesskrifter samt til Kirkens læresetninger. Men dette kan virke som et paradoks. For samtidig som han holder seg til disse skriftene blir resultatet av hans søken etter Gud en ny form for innhold med tanke på hva Gud er og gjør. Slik jeg forstår dette så er hans mystikk et forsøk på å fordype seg i disse skriftene som allerede ligger til grunn for hans søken etter Gud. Man kan derfor si at en person som setter seg fore å gå på den veien som Johannes av Korset legger frem, vet egentlig ikke hvor han ender sånn trossmessig, men at han aldri vil gå vekk fra de oldkirkelige bekjennelsesskrifter og til Kirkens lære.

²¹ Rom 5,12; 6,8.11; 7,1-4; 8,1; 1 Kor 1,9; 6,19; 2 Kor 6,16; Gal 2,20; 5,16-26; Ef 1,3-14; 5,8; Fil 2,13; 3,1; Kol 2,12; 3,1.

²² Jeg ser det ikke som relevant å ville ta opp en slik redegjørelse eller diskusjon her i denne oppgaven, men bare her gi en kort redegjørelse. I nyere teologiforskning, med representanter som A. Deissmann og A. Schweitzer, så mente man at all teologisk tenkning som Paulus hadde sprang ut fra en mystisk forening; ”Paul in Christ, Christ in Paul! Paul is full of Christ!” (J. M. Bassler, *Navigating Paul. An Introduction to Key Theological Concepts* (2007) s. 35). Meningene har altså forandret seg, alt fra Bultmanns tolkning: ”ecclesiological formula” til ikke å

A. Wikenhauser påstår at det finnes elementer av mystikk hos Paulus. Dette skjer ved den sakramentale handlingen dåpen. Troen er også viktig her, men det er først og fremst dåpen som skaper foreningen med Kristus.²³ Han påstår videre at en slik forening har etiske og moralske konsekvenser for den troende. Kristus ved sin ånd gir de dømte et nytt liv og dermed dreper han synden i mennesket og hjelper dem til å leve dette nye livet²⁴ Det at Kristus nå er i enhver troende og at de troende er tilstede i ham må forstås riktig. Kristus er ikke en upersonlig kraft men er nærværende som person, dog ikke fysisk personlig, i de dømte.²⁵

1.5 Forsknings- og virkningshistorie.

Det har vært forsøkt å tolke og bruke Johannes av Korsets skrifter på tvers av fagområder slik som psykologi, psykoterapi, filosofi, religionspsykologi, generell religiøs spiritualitet, innenfor økumenisk sammenheng, samtaler mellom kristendom og buddhisme og så videre.

Frigjøringsteologens far Gustavo Gutierrez trekker paralleller mellom Johannes av Korsets sjelens mørke natt og den tilstanden store deler av den Latinamerikanske befolkningen tvinges til å leve under. Kulturpersonligheter og fagfolk i Sverige slik som Hjalmar Gullberg, Birgitta Trotzig, Lars Gyllensten, Vilgot Sjöman taler om at sjelens mørke natt er et talende begrep inn i nåtidens materialistiske samfunn.²⁶

En filosofisk tilnærming til Johannes av Korset med tanke på hans mystiske erfaring er forsøkt vist av Alain Cugo: *Saint John of the Cross. Reflections of Mystical Experience*. Professor i religionspsykologi Antoon Geels har også gjort Johannes av Korset viden kjent med sine forskjellige tilnærminger. Bernard McGinn i sitt verk: *The Presence of God. A History of Western Christian Mysticism* (4 av 6 bind hittil utgitt) gjør han blant annet Johannes av Korset kjent for et bredt engelsklesende publikum. E. W. Trueman Dicken (*The Crucible of Love, A Study of Mysticism of St. Teresa of Jesus and St. John of the Cross*), Albert Schweitzer (*The Mysticism of Paul the Apostle*) og Alfred Wikenhauser (*Pauline*

anerkjenne noen form for mystikk hos Paulus. (J. M. Bassler, *Navigating Paul* (2007) s. 36). Mye av denne uenigheten kan skyldes hvor mye man legger i begrepet mystikk.

²³ "So Paul's language shows that to his mind Baptism creates the mystical union of men with Christ." (Pauline Mysticism s. 113). Men troen er viktig for ved den aksepteres evangeliets budskap. Tro leder videre til dåp. Det vil si at det er ingen dåp uten sann tro.

²⁴ "When a man becomes a Christian he is in Christ and is continually under Christ's influence, even if he is not aware of it. That is why the phrase in Christ describes the fact of being a Christian, which is an objective relationship with Christ." (*Pauline Mysticism* s. 108).

²⁵ "Christ dwells and works in Christians through his activity or through his Spirit. Paul is not thinking of physical presence; he is thinking of influence." (*Pauline Mysticism* s. 91).

²⁶ Se i A. Arborelius, *Allt och Intet. Johannes av Korsets liv* (1991) ss. 8-9.

Mysticism. Christ in the Mystical Teaching of St. Paul) forsøker i sine bøker å vise til at det finnes tanker om forening også hos Paulus. Jeg vil også nevne to artikler av henholdsvis B. M. Ahern²⁷ og D. C. Nugent.²⁸ I den førstnevnte artikkelen dras det paralleller og likheter mellom personlige erfaringer i den mystiske tradisjon da fra Johannes av Korset og av de personlige erfaringer i Paulus' sine brev. I den andre artikkelen pekes det på forskjellige mystiske aspekter hos Martin Luther til sammenligning med Johannes av Korset.

Wilfrid Stinissen har ved sine bøker gjort karmelittiske mystikk og spiritualitet, som er Johannes av Korsets Orden, kjent for mange i de skandinaviske land. I 2007 ble det utgitt på norsk Edith Steins festskrift i anledning Johannes av Korsets 400 års jubileum for hans fødselsdag. Denne boken tar for seg Johannes av Korsets liv og virke, men ikke minst er det en gjennomgang av hans verker: *Oppstigningen til fjellet Karmel*, *Sjelens mørke natt*, *Åndelig sang* og *Levende kjærlighetsflamme*.

Jeg har altså ikke klart å finne noe form for arbeid som beskriver og fremstiller noenlunde det samme som jeg skal ta opp i min problemstilling. Det hadde vært interessant om min innsats kunne bidra til at jeg kunne gjøre Johannes av Korset litt mer kjent som en fortolker av kristusfellesskapet hos Paulus i protestantiske kristne miljøer.²⁹ Det jeg har i tankene er for det første han som person og hans mystiske teologi. For det andre ønsker jeg å vise til at i sin mystiske teologi benytter han seg av og refererer mye til Paulus. Det vil si at hans teologi også er godt grunnfestet i de paulinske skriftene som han også er i andre bibelske skrifter.³⁰ For det tredje ønsker jeg å vise til at Johannes av Korset også kan være en relevant referanse med tanke på kristusfellesskapet for de troende. Det vil si hvordan og på hvilken måte de troende kan være forbundet til Kristus.

2.0 Johannes av Korsets liv og bakgrunn.

2.1 Johannes av Korsets samtid.

Spania var på denne tiden på høyden av sin utvikling både politisk, kulturelt og økonomisk: "The period is commonly called the golden age."³¹ Det var mye politisk både innen- og utenriks som skjedde med dette landet. Det ekspanderte ved krigføring og ble

²⁷ B. M. Ahern, "Light from St. John of the Cross on the knowledge theme in the letters of St. Paul", *The Papin Festschrift. Transcendence and Immanence* (1976) ss. 201-205.

²⁸ D. C. Nugent, "Mystical and evangelical theology in Martin Luther and St. John of the Cross" *Journal of Ecumenical Studies* 28:4 (1991) ss. 555-565.

²⁹ Hvorfor akkurat i slike miljøer er på grunn av at jeg personlig har en tilhørighet innenfor den evangelisk-lutherske kirke i Norge.

³⁰ For eksempel *Salmene* og *Høysangen*. Ellers benytter han seg av hele spekteret av de bibelske skriftene. Han benytter seg også av de apokryfiske skrifter blant annet *Visdommens bok* og *Siraks bok*.

³¹ *God Speaks in the Night* s. 28.

etter hvert en stor kolonimakt.³² Byene i dette landet vokste som medførte til at de ble viktige handels- og økonomiske sentra for landet. Byer ble stedet der folk flyttet til i håp om økonomisk bedring. I kjølvannet av dette låg forlatte landsbyer utmagret av mennesker og av arbeidskraft. Johannes av Korsets familie merket også dette og søkte blant annet om bedre levevilkår i byene Toledo, Arevalo og Medina del Campo.

Men ikke alle fikk ta del i denne utviklingen og velstanden. Store klasseforskjeller i samfunnet oppstod noe som resulterte i at de rike ble rikere og de fattige ble fattigere. En ekstra belastning for de fattige var at det ikke var initiativ blant de rike for å utlikne denne forskjellen, de drev heller undertrykkelse av forskjellig art slik at denne klasseforskjellen ble opprettholdt i samfunnet. For de fattige ble det vanskelig å brødfø seg og å komme seg ut av denne fattigdommen. De fleste fattige bodde på landsbygdene, men også i byene var det mange av dem. Dette ble etter hvert synlig i gatebildet i form av blant annet tiggere og små barn helt ned i spedbarnsalder som ble forlatt ved kirker og klostre.³³

2.2 Samtidens Kirke.

Selv om Kirken opplevde reformer innenfor de geistlige så var den preget av et stort forfall.³⁴ Grunnen til dette var nok mange og komplekse, men grovt sett kan man si at det skyldes uvilje mot reform og fornyelse innad og dens sekulariseringen som kom av tett samarbeid med styresmakter. Kirken var også kjent for sine praktfulle kirkebygg og kirkelige innredninger og hadde mange og verdifulle eiendommer i besittelse noe som stod i sterk kontrast til fattigdommen

Som bakgrunn for å forstå litt mer av Johannes av Korsets skrifter kan det være fruktbart også å nevne noe om den spanske kristne mentalitet og dermed også det som rådet innenfor Kirken på denne tiden; "Yes, there is a triumphant, glorious, celestial Christ: the Christ of the transfiguration, the ascension, the Christ who sits at the right hand of the Father...this is when we have triumphed...But here...in this life which is nothing but a tragic spectacle, here the other Christ, the livid, the bruised, the bloody."³⁵

³² "The reign of the Catholic Ferdinand and Isabella provided the spectacular backdrop for the world of St. John of the Cross. This epoch-making reign witness the union of the Castile and Aragon, the conquest of Granada and Naples, the pacification of Castile, the establishment the Inquisition, the reform of the clergy, the expulsion of the Jews, and the discovery of the New World." (R. A. Herrera, *Silent Music. The Life, Works, and Thought of St. John of the Cross* (2004) s. 21).

³³ Se i R. P. Hardy, *John of the Cross, Man and Mystic* (2004) s. 3.

³⁴ Denne tilstanden innenfor Kirken var noe av bakgrunnen for at Teresa av Avila, en av Johannes av Korsets samtidige, ville reformere den Karmelittiske ordenen. Hun opplevde at ordenen var preget av tilbakeholdenhet og latskap. Johannes av Korset ble etter hvert delaktig i denne reformen.

³⁵ R. A. Herrera, *Silent Music* (2004) s. 20.

Og så videre; "This notion of life as a tragic spectacle, life as the bullring writ large, is etched indelibly on the Spanish psyche. This taste for high drama, exaggeration, extremism in all its form, is found in a heightened form in the monarchs, warriors, poets, and mystics of Spain's Edad de Oro (Golden Age). Its mysticism is ardent and militant, an affirmation of the power of a will that surrenders only to a higher, transcendent will. This irascible Christianity displaced knighthood from the military battlefield of the spirit prodded by that "divina extravagancia" and feliz locura" which persuaded humankind to forget the world and to live completely for God."³⁶

Ut fra dette kan det sies at den spanske kristne mentaliteten bar preg av å ofte pendle mellom to ytterpunkter. Den lidende og barmhjertige Kristus på den ene side eller den seiersrike og tronende Kristus på den andre side. En slik mentalitet viste seg ofte enten i en radikal og streng asketisk livsstil og en spiritualitet som var apofatisk. En slik trosutfoldelse fant man ofte hos nonner og munkes som hadde satt seg fore å imitere og etterfølge den lidende og barmhjertige Kristus med hele sitt liv. Det var en kjensgjerning at disse påførte seg selv mange unødige lidelser og smerter både på kropp og sjel. Imperialister, krigskjempere og også enkelte misjonærer bar ofte preg av den andre formen for mentalitet. Siden Kristus var den seiersrike og tronende Herre på grunn av hans seier på Golgata bar deres fremmarsjer preg av en form for triumfalisme. De skulle videreformidle Kristi seier til andre folkeslag som ikke tilhørte Kirken på den tiden. Dette førte til voldelige og harde metoder noe som da var på en måte legitimt å gjennomføre.

Denne tofoldige spanske mentaliteten påvirket også Johannes av Korset da spesielt det å imitere og etterfølge den lidende og barmhjertige Kristus. Han var som alle andre barn av sin tid. Blant annet var det mange av hans medbrødre og søstre som mente at han utførte en altfor streng asketisk³⁷ livsstil. Wilfrid Stinissen påstår at det sydlandske temperamentet hos

³⁶ Samme sted.

³⁷ Kommer av det greske ordet for øvelse. Askese for Johannes av Korset er alltid en form for tvilling til hans mystikk for å bruke st slikt uttrykk. Det vil si at mystikk uten askese er for ham helt utenkelig. Videre er askese for Johannes av Korset en øvelse i å leve, det vil si som pålegger menneskene begrensinger til det beste slik at foreningen av sjelen med Gud kan skje i dette livet. Men en slik askese kan ikke menneskene i sin egen kraft frembringe, det må alltid utføres ved hjelp av Gud; "When John uses ascetical language to describe how to practice discursive meditation so that contemplation can occur, he urges the seeker to favor silence over mental activity. He describes how to practice discursive meditation so that the faculties are emptied of all objects of perception in terms of the theological virtues." (E. M. Toft "Some Context of the Ascetical Language of John of the Cross" *Mystics Quarterly* 17:1 (1991) s. 27). Spanske mystikere rundt hans samtid var kjent for sin radikalitet med tanke på askesen. Det paradoksale var at disse mystikerne, som vektla en fraskrivelse av all kroppslig delaktighet i sin gudssøken, nærmest søkte strenge selvpålagte lidelser i sin askese for der igjen å håpe på at Gud ble nærmere. Denne strenge askesen hadde flere fordeler, mente de, enn bare for å komme nærmere Gud. Lidelser medførte til at de ble mentalt forberedt, bevisste i den forstand at de ble helt orienterte for tid, sted og situasjon. En annen ting var at lidelsene hjalp dem til å skille mellom Gud og Satan. Det vil si jo mer lidelser de erfarte jo mer sannsynlig var det at Gud var nær og at sjelen dermed ble renset; "It was this uncertainty over

Johannes av Korsets hadde en indirekte årsak til at han ville beskrive det mystiske livet i den reneste og høyeste form. Det vil si at han ville forklare hvor langt Guds kjærlighet strekker seg og hvilken kapasitet vår sjel har til å motta denne. Hvor ufattelig grepet sjelen blir av Guds kjærlighet kommer spesielt frem jo lengre sjelen har vandret mot foreningen med Gud. Sjelen vil regelrett dø bort fra denne verden for å oppnå den høyeste form for Guds kjærlighet i dette livet.

Man kan altså si at den spanske mentaliteten var i høyeste grad levende hos Johannes av Korset og som var en viktig faktor i formingen av hans mystiske teologi, men det er selvfølgelig flere faktorer som er med i bildet og som også indirekte påvirket ham. Det er for eksempel guddommelig inspirasjon, barndom, viktige hendelser i livet³⁸ og hans utdanning til teolog.

2.3 Johannes av Korsets barndom og yngre år.

Han ble født i en liten by ved navn Fontiveros som ligger i Spanias høyland i år 1542. Han hadde to brødre³⁹ og ingen søstre. Familien var kjent for å være gudfryktige og for å holde seg til Kirkens liv og lære.⁴⁰ Familien levde av blant annet å veve klær og hadde sitt eget lille veveri. Familien hadde det til tider stramt økonomisk. Da faren døde ble det enda verre. Moren fikk da aleneforsørgeransvaret for hele familien noe som ble en stor belastning for henne.⁴¹ Dette førte til at moren etter en tid tok sine to sønner med seg på tre lange og strevsomme reiser til henholdsvis Toledo, Arevalo og Medina del Campo i håp om å bedre den familiære situasjonen. Her satte hun sine to sønner hos rike slektninger og bekjente i håp om at de skulle få utdanning og bedre levevilkår. Dette lyktes i ikke helt for henne. Sønnene ble behandlet stort sett dårlig og dette resulterte i at hun tok dem tilbake og oppdro dem selv.

Etter hvert giftet Johannes av Korset eldre bror seg. Han og hans kone fikk åtte barn derav syv av dem døde. Disse hendelsene gikk sterkt innpå familien. Det ble ganske tidlig merkbart blant folk de forskjellige evnene disse to brødrene hadde. Francisco hadde mer praktiske evner og endte derfor sitt virke innenfor slike ting. Johannes av Korset derimot prøvde seg innenfor blant annet veving og snekring, men fant seg ikke helt til rette med å

whether one's experience derived from God or from the devil that led some mystics to call for the total abolition of self-consciousness in their theology." (M. Flynn "The Spiritual uses of Pain in the Spanish Mysticism" *Journal of the American Academy of Religion* 64:2 (1996) s. 271). Johannes av Korset står da i en slik tradisjon.

³⁸ Som for eksempel fengselsoppholdet i Toledo noe jeg kommer straks tilbake til.

³⁹ Den ene av dem døde svært tidlig og har ikke etterlatt seg noe spor av betydning. Hans navn var Louis.

⁴⁰ "Different witnesses agree that the two brothers, along with their parents and other relatives, were Godfearing people and good Christians and of pure stock, free from every stain." (*God Speaks in the Night* s. 9).

⁴¹ Broren til Johannes av Korset, Francisco vitner: "After becoming a widow, mother suffered many trials." (*God Speaks in the Night* s. 11).

gjøre slike ting. Han likte heller å studere ting og tok kunnskap forbløffende lett med tanke på sin alder og sin oppvekst.

Når familien kom til Medina del Campo, ble Johannes av Korset værende der i 13 år. Dette oppholdet ble viktig for ham; "As things turned out, he committed himself to various forms of charitable activity, received a superior humanistic education, and, above all, received and followed his religious vocation to Carmel."⁴²

I denne byen hjalp han til med å pleie de syke på et lokalt sykehus. Han ble blant annet sendt ut av sykehuset og av skolen for å tigge noe som var vanlig på den tiden, men ganske så nedvergende å gjøre. Han var ellers delaktig i familiens omsorg for fattige barn. Barn som hadde blitt etterlatt ved kirker og klostre samlet han sammen og gav dem omsorg, mat og stell. Fra han var liten av hadde Johannes av Korset alltid en hunger etter å lese og studere. Men dette ble det liten tid for å gjøre. Han måtte ta de tidlige morgentimene og de sene kvelds- og nattetimene i bruk. Etter hvert ble han på grunn av jesuittenes veldedighet og nåde tatt opp på deres skole i denne byen. Her fikk han sin etterlengtede dannelselse og dette stilnet også hans kunnskapstørst.⁴³ På den tiden var disse Katekismeskolene, som de også ble kalt, drevet etter en klosterdrevet disiplin og struktur. Basis katekisme ble lært og hvordan man skulle feire blant annet messe. Dessuten var disse skolene også en forberedelse til fremtidig arbeid. Disse skolene ble styrt av en prest og finansiert og kontrollert av byen og av givere. Som tilbakebetaling måtte elevene delta og hjelpe til i forskjellige religiøst arbeid.

2.4 Johannes av Korsets eldre år.

I 1563 trer Johannes av Korset inn i Karmelittordenen. På grunn av sin fromhet, fremtoning og personlighet var det flere ordener som likte ham svært godt, men han valgte altså til slutt Karmelittene.⁴⁴ Året etterpå ble han sendt av sine overordnende til Universitetet i Salamanca. Fire intense studieår lå dermed foran ham. Hans motto under studietiden som forteller mye om hvem han var; "A religious and a student; a religious first, then student."⁴⁵ Selv om det var intense og arbeidsomme år så var det for ham en velsignelse og et privilegium⁴⁶; "Study became meditation and contemplation; divine wisdom and human

⁴² *God Speaks in the Night* s. 31.

⁴³ "What is certain, is that in this School of Doctrine St. John of the Cross received an elementary education." (*God Speaks in the Night* s. 54).

⁴⁴ En av grunnene var at hos dem fant han den utøvelsen av et fromt religiøst liv som lå hans hjerte nærmest. Etter at han gikk inn i denne ordenen tok han navnet Juan de Santo Matia (Johannes av Mattias). Først senere da han for alvor tok del i Teresa av Avilas reform tok han navnet Juan de la Cruz (Johannes av Korset). Dette gjorde han for å markere hans totale overgivelse til Herren.

⁴⁵ *God Speaks in the Night* s. 89.

⁴⁶ Det kan nevnes at under disse studieårene opplevde han en form for krise, men at han holdt dette godt skjult. Krisen var at han tenkte på å forlate Karmelittordenen til fordel for en annen orden, noe som ville signalisere

knowledge mixed together spontaneously.”⁴⁷ En altså perfekt tid for en mann med introspektive og kontemplative anlegg. Men denne tiden preget han også på en annen måte for han opplevde en stadig mer personlig og åndelig konflikt inni seg; ”Initially he suffered a severe conflict between the task of theological speculation, which he liked, and the mystical tendency that was pressing him from within to respond more deeply to his contemplative vocation.”⁴⁸

Hans personlige og åndelige konflikt var ganske så dyptinngripende for ham. Dette førte allikevel ikke til at kirkelige læresetninger kom i bakgrunnen ved at han hadde en draging mot det mystiske og kontemplative. For han presiserer selv i forordet i verket *Oppstigningen til fjellet Karmel* at han har til hensikt å basere sin mystiske teologi på skriften og ikke vike fra kirkens liv og lære.⁴⁹

2.5 Tar del i Teresa av Avilas reformarbeid av Karmelittordenen.

Etter studiene møtte han for første gang Teresa av Avila og ble da enig om å bli med på å reformere Karmelittordenen.⁵⁰ Reformen skapte en slik uro blant hans medordensbrødre at han ble tatt til fange av dem i Toledo. Anklagene mot ham var at han hadde brukt sin autoritet urett og arbeidet derav uten den nødvendige autorisasjon.⁵¹ Det ble brukt en del forskjellige pressmidler mot ham for at han skulle slutte med reformarbeidet slik som forlokkelser om en høyere og bedre stilling på den ene siden og trussel om straff på den andre siden. Paven og Johannes av Korsets overordnende var ellers i fullstendig enighet om at han måtte være lydige og omvende seg. På tross av forførelse, trusler og straff førte ikke dette til at Johannes av Korset vek bort i fra sitt standpunkt, noe som førte til at han ble satt i fengsel.

Dette fengselet er verdt å merke seg; ”The hole in the wall was like a closet, made to serve as a lavatory in the back of a room reserved for special guests. The hole had no window, but only a loophole, three fingers wide, high up on the wall. Little light came through this chink in the wall; it was light from a window in an adjoining room. The prison cell measured about nine feet long and five feet wide.”⁵²

mistillit og ulydighet mot det midlertidige løfte samt til sine overordnende. Men det ble, som historien viser oss, ikke noe av denne krisen. Han forble innenfor Karmelittordenen til sin død.

⁴⁷ *God Speaks in the Night* s. 76.

⁴⁸ *God Speaks in the Night* s. 89. Det må nevnes at han gjorde det svært godt på studiet og ble dermed lagt merke til. Han kunne lett ha blitt professor på universitetet der han studerte.

⁴⁹ *The Collected Works* s. 115.

⁵⁰ For å være helt presis på dette området; “The story Carmelite reform does not begin with Teresa in 1562, but extends back more than a century to the work of the Congregation of Mantua and the generalate of Blessed John Soreth.” (“The Role of the Carmelites in the History of Western Mysticism” s. 33).

⁵¹ Et utdrag fra anklagene lød; ”And because some disobedient, rebellious, and contumacious friars, popularly known as discalced....” (*God Speaks in the Night* s. 163).

⁵² Samme sted.

I dette fengselet⁵³ satt han stort sett i isolasjon i ni måneder.⁵⁴ Med blant annet sporadiske luftinger, knallhard diett, måtte faste tre dager i uken, ble pisket av sine medordensbrødre en gang per uke i spisesalen åpenlyst, hadde stort sett de samme klær på hele tiden og hadde svært lite kontakt med omverdenen. Dessuten ble han ofte utsatt for utspekulerte metoder i håp om omvendelse fra hans side. I et rom ved siden av dette fengselet samlet medordensbrødrene seg ofte og snakket og løy om at flere hadde gitt etter og blitt lydige samt trussel med at han aldri ville bli sluppet fri. De var klar over at Johannes av Korset hørte dette på grunn av den dårlige lydisolasjonen. Til tross for dette harde fengselsoppholdet utviklet dette heller ham.⁵⁵

Men tiden gikk og han følte at han døde hen og fikk etter hvert planer om å rømme, noe han mirakuløst klarte.⁵⁶ Etter dette oppholdet ble han for fullt med i det reformatoriske arbeidet. Han ble blant annet i dette reformarbeidet benyttet som skriftfader i flere klostre og hadde en utstrakt reisevirksomhet. Han var også med på å grunnlegge flere av dem. Mens han gjorde alt dette så skrev han på sine skrifter.

Johannes av Korset døde 14. desember 1591. Han hadde i lengre tid vært svak og sykelig. I denne tiden og på tross av dette var han allikevel fylt av en glede og fred som mange vitnet om grenset til himmelskhet. I Den Katolske Kirken ble han saligkåret i år 1675, ble helgenkåret i år 1726 og til sist ble han utnevnt til kirkelærer i år 1926.

2.6 Hans personlighet og mentalitet.

Jeg har allerede nevnt at hans barndom bar preg av stor gudfryktighet. Dette vokste og ble en integrert del av hans personlighet. Teresa av Avila vitner om han når hun så hvordan han utholdt og taklet prøvelser og lidelser; ”He is a divine and heavenly man.”⁵⁷ Han var en mann som definitivt hadde mye av åndens frukter i seg noe som vises klart igjen i hans skrifter, for de bærer blant annet ikke preg av bitterhet eller hat med tanke på hans barndom. Det samme gjaldt hans fremtoning og når han møtte mennesker. Han hadde alltid en hjelpende hånd å gi. Var for eksempel ordensbrødrene syk og sengeliggende, var han alltid

⁵³ På denne tiden var det vanlig at klostre hadde fengsler som ble brukt til tuktt og til formaning.

⁵⁴ Egentlig satt han 11 måneder i fengsel. 9 av dem i dette fangehullet som egentlig ikke var beregnet til å være et fengsel. Han ble overflyttet til dette hullet mye på grunn av rømningsfaren samt på grunn av straffen sin skyld.

⁵⁵ ”On the level of Fray’s inner history, this painful reality was transfigured into a human and religious experience of the highest quality, radiating light in all dimensions of his life: religious, psychological, mystical, and aesthetical.” (*God Speaks in the Night* s. 159). Sangen *Sjelens mørke natt* ble til ved dette oppholdet. Ellers mediterte, ba og sang han ofte under oppholdet. Dette vitner om hans standhaftighet i troen og hans dype gudstro.

⁵⁶ Hans reformbrødre hadde rett og slett gitt ham opp og brevene fra Teresa av Avila til myndige instanser hjalp lite. Han måtte dermed ta saken i egne hender ved å rømme fra fengselet.

⁵⁷ *God Speaks in the Night* s. V.

der og var en av de første til å pleie dem. Han gav dem mat og oppmuntring på deres sykeleie. Han hadde ellers en form for gudfryktig utstråling som mennesker rundt ham merket. Han nølte ikke med å irettesette og veilede syndighet. Dette gjorde ham i all mildhet og forsiktighet. Han var dessuten kjent for å være flink til å skille ånder. Han ble blant annet brukt flere ganger som eksorsist i klostre.⁵⁸

3.0 Renselsens vei.

Jeg vil nå forklare litt nærmere hvordan disposisjonen og fremgangsmåten over punkt 3 til 5 vil være.

Først vil jeg redegjør for Johannes av Korset form for skriftssyn og tolkningsmetode. Derneft vil jeg si litt om hva han mener med natt i sin mystiske teologi. Her vil jeg benytte meg spesielt av kapitlene 1-3 i bok 1 i verket *Oppstigningen til fjellet Karmel*.

Etter dette vil hovedvekten i besvarelsen være en form for drøftelse over de enkelte vers fra Paulus, som jeg har valgt ut, i lys av hvordan Johannes av Korset fortolker kristusfellesskapet hos ham. Først vil jeg gi en kort utleggelse over de paulinske vers. Dette vil begrense seg i å ramme disse vers inne i en større bibelsk kontekst det vil si til hans brev og til hans teologi. På grunnlag av dette vil jeg deretter drøfte Johannes av Korsets fortolkning av kristusfellesskapet hos Paulus spesielt med tanke på de tre premissene.

3.1 Johannes av Korsets skriftssyn og tolkningsmetode.

For Johannes av Korset var Bibelen hans rettessnor i liv og lære. Hans skrifter bar preg av at han var en teolog som ville være grunnfestet i Bibelen samt i den kirkelige tradisjon på den tiden. Dette hadde konsekvenser for hans mystiske teologi blant annet med tanke på gudsbilde, menneskesynet og forståelsen av Guds nåde. Dette vil jeg vise og komme tilbake til etter hvert utover i oppgaven.

Han var også skolert i filosofi, da spesielt i Thomas Aquinas filosofiske utleggelser av den kristne tro.⁵⁹ Han brukte filosofien sammen med Bibelen til å begrunne og til å utlegge

⁵⁸ "The affective component stands out in John's conduct and his writings. There was more than fraternal charity involved; he also possessed sensitivity, passion, feeling, and affection. He shows it at every step, but in a veiled form because of his moderate and reserved bearing. He was not greatly expressive in words and gesture. He showed these rather in his tone of confidence and familiarity, which by its strength of sentiment substituted for a more exuberant expression. From the time he was a child in Medina del Campo he showed his affection toward beggars, the poor, and toward abandoned children, for he had been still more poor." (*God Speaks in the Night* s. VII).

⁵⁹ Skrifter av blant annet Aristoteles, Augustin, Johannes Tauler og John Cassian var han også mest sannsynligvis kjent med. Det at man kan blant annet finne filosofiske prinsipper fra Aristoteles i hans mystiske teologi viser at han var barn av sin tid. Foruten filosofien var rabbinere og arabiske lærde to samtalepartnere for teologien i høymiddelalderen. Av dem fikk Kirken to nye aktører å forstå skriften med, henholdsvis GT på

sin mystiske teologi.⁶⁰ Mye av hans terminologi i sin mystiske teologi bærer preg av en form for nytenkning. Det vil si at han blant annet legger inn et helt eller delvis nytt innhold i dem.⁶¹ Man kan altså si at både filosofien og andre betydelige teologer har påvirket ham til en viss grad, men ikke på en slik måte at vi kan si at hans mystikk ikke er enestående og nyskapende.

Johannes av Korset var som sagt svært opptatt av at hans mystiske tolkning ikke skulle være ubibelsk og ikke være heretisk overfor Kirkens norm og lære. Han var vel kjent med de fire hovedtolkningsmetodene som var rådende og akseptert på den tiden og brukte dem omgående i sin mystiske teologi.⁶² I hans kommentarer til de fire poetiske sangene ser man at det er den åndelige og allegoriske tolkningsmetoden han benytter seg mest av. Men til tross for dette så var det den bokstavelige tolkningsmetoden som låg i bunn.⁶³

Ellers var han overbevist om at Bibelen inneholdt åndelige dybder som ville være til gagn for enhver troende alt etter hvor de befant seg på sin åndelige vei mot forening med Gud.⁶⁴ Man kan da si at ved å bruke den åndelige og allegoriske tolkningsmetoden fant han slike dybder og åndelige veiledning i Bibelen.

3.2 Hva menes med natt i Johannes av Korsets mystiske teologi?

Natt brukes som et symbol for den renselse som sjelen må gjennomgå for at i det hele tatt foreningen skal finne sted; ”To understand this departure one should know that a soul

hebraisk og en aristotelisk måte å nærme seg virkeligheten på. Se i J-O. Henriksen (red.), *Tegn, tekst og tolk. Teologisk hermeneutikk i fortid og nåtid* (2007) s. 84.

⁶⁰ Hvordan filosofien ble brukt sammen med teologien i hans samtid: ”Filosofien blir rett nok definert som tenestejente for teologien, men denne tenestejenta er den som bestemmer kvar stolane skal stå, for å seie det med et bilete. Ho gir ordningsprinsippa i teologiens hus.” (*Tegn, tekst og tolk* s. 85).

⁶¹ Et eksempel er når Johannes av Korset legger inn et nytt innhold i det filosofiske begrepet guddommelig realitet. Thomas Aquinas ville ha forklart dette ut fra ontologiske og metafysiske perspektiver i sin filosofi. Mens Johannes av Korset vil si at det må forklares ut fra mystisk erfaring som er født av den inngytte visdommen kommunisert av Gud i kontemplasjon. Se i *Saint John of the Cross* s. 32.

⁶² Den bokstavelige, allegoriske, moralske (tropologiske) og åndelige (anagogiske). Kjent innenfor det teologiske fagfelt som quadrigaen. Thomas Aquinas benyttet seg blant annet av disse tolkningsmetodene men favoriserte den bokstavelige metoden. I følge ham skulle de tre andre basere seg på denne metoden. Han benyttet seg ikke bare av den, men komplimenterte den firefoldige metoden og satte den i system. Johannes av Korset er på linje med Thomas Aquinas når det gjelder bruk av denne metoden. Slik sett er han på linje med andre teologer i middelalderen som brukte quadrigaen som et redskap som skulle utfolde skriften i alle dens livs- og erfaringsområder. Se i *Saint John of the Cross* s. 35. Det var Cassianus (d. 430/35 e.Kr) som først benyttet seg av en slik firefoldig tolkningsmetode. Alle disse fire metodene har gjennomgått endringer i innhold og bruk opp gjennom tolkningshistorien. Jeg vil ikke gå inn på noe nærmere redegjørelse over dette da det vil være å gå ut over oppgavens omfang.

⁶³ ”It is often true, he himself will often use allegory and accommodation in his works...It is always to the literal sense, as he sees it, that he appeals for the final demonstration of his doctrine.” (B. M. Athern, ”The use of Scripture in the Spiritual Theology of St. John of the Cross” *Catholic Biblical Quarterly* 14:1 (1952) s. 6).

⁶⁴ ”Accordingly, John was convinced that in describing the life of grace or in giving essential directives for its development, the New Testament writers were presenting univocal principles that would admit, even in the literal sense, univocal application to every stage in the spiritual life – allowing, of course, for varying degree of intensity.” (Samme sted).

must ordinarily pass through two principal kinds of night – which spiritual persons call purgations or purifications of the soul – in order to reach the state of perfection.”⁶⁵

Johannes av Korset lister opp tre punkt som grunn for å kalle dette for en natt. Det første er at denne berøvelsen av alt som kan begjæres i verden virker som natt for sansene. Det andre er at veien til foreningen er ved tro og for intellektet så er tro nettopp et mørke. Det tredje peker på ankomsten, det vil si når den troendes sjel har kommet til Gud og blitt forent med ham, men så lenge dette mennesket lever i denne verden så forblir Gud som mørke for sjelen.⁶⁶

Denne natten er inndelt i to deler, eller to netter som han kaller det for (fra nå av netter). Den ene natten er den sansbare mens den andre er den åndelige. Disse to nettene er igjen inndelt i en aktiv og en passiv del. Den første natten er for de troende som begynner på sin foreningsprosess. Den andre natten er for dem som har kommet et stykke videre (viderekommende) og som har kommet igjennom den første natten.

I den første natten av natten renses sjelen for tilhørighet og besittelse av alt det skapte. Det vil kort si alt begjær må falle til ro (”my house being now all stilled”) og sjelen må rette sin oppmerksomhet mot Gud alene. I den aktive delen tar menneskene initiativet mens i den passive delen tar Gud initiativet. I den andre natten av selve natten skjer det likedan med ånden. Dette må til fordi roten til alt begjær sitter så dypt som til ånden.

Natten er i følge Johannes av Korset ubehagelig for hele mennesket. For akkurat slik som en natt er, nemlig mørk, vil den oppleves slik for enhver troende. De troende vil føle seg ensom og forlatt av både Gud og av mennesker.⁶⁷ Men samtidig forsikrer Johannes av Korset at Gud allikevel ikke er borte, men hjelper til i natten (spesielt i den passive delen) og at det finnes en dag etter denne natten nemlig da foreningen av sjelen med Gud vil skje.

Edith Stein i sin bok *Korsvitenskap* mener at nattsymbolikken av Johannes av Korset må forstås riktig og i hele sin dybde og bredde slik at man kan forstå hvor dyptinngripende denne natten er for sjelen.⁶⁸ Natten oppsluker sjelen og blir dermed ”ubestemt, usynlig og

⁶⁵ *The Collected Works* s. 118.

⁶⁶ Se i *The Collected Works* s. 120.

⁶⁷ Ørken er en god metafor for å beskrive en slik tilstand. Meningsinnholdet i ordet ørken var dessuten opprinnelig brukt for å beskrive plassen for alle Helgene for at de skulle bøte på den ondskap som Adam gjorde i paradiset. Karmelittordenen i sin spede begynnelse var med på å gjeninnføre idealet av metaforen ørken; ”The mysterious origin of the Carmelite order was part of an important return to the ideal of the desert in twelfth- and thirteenth-century Western Christianity...” ”What was new in the late twelfth century was the increasing concentration on the symbol of the desert and the growing stress on the interior desert, the *solitude cordis*, as the place for meeting God.” (”The Role of the Carmelites in the History of Western Mysticism”, s. 26).

⁶⁸ Natten må ikke forstås kosmisk selv om virkningene er sammenlignbare med en slik kosmisk natt men har sitt opphav i sjelens indre. Se i *Korsvitenskap* s. 57. Det vil dermed si at all panteistisk bruk av nattsymbolikken eller hentydninger til det ikke er tilstede hos Johannes av Korset.

formløst som natten selv, eller skyggeaktig og spøkelsesaktig, og derfor truende.”⁶⁹ Sjelen blir med dette rystet i sitt innerste og videre også ved at den ”fratar sansenes bruk, hemmer bevegelsene, lammer kreftene, forviser oss til ensomheten.”⁷⁰

3.3 Sansenes aktive natt.

For å beskrive sansenes aktive natt bruker Johannes av Korset bok 1 av *Oppstigningen av fjellet Karmel*. Det er til sammen 8 strofer i denne poetiske sangen i dette verket og han tar for seg og utmaler bare første strofe. Den første strofe lyder som følgende: ”One dark night, fired with love’s urgent longings – ah, the sheer grace! – I went out unseen, my house being now all stilled.”⁷¹

3.3.1 Struktur over bok 1 i Oppstigningen av fjellet Karmel.

Jeg har valgt å gi en kort oversikt over strukturen og oppbyggingen siden de paulinske referansene er spredt utover i boken. Det er som følgende: 1) Kapittel 1-3: forklarer meningen med natten og gir en oppdeling av den. 2) Kapittel 4-12: nødvendigheten av å gå gjennom denne natten: Fra et filosofisk og teologisk standpunkt (kap. 4), fra skriften (kap. 5) og ut fra forskjellige skader som kommer av frivillige uordnende affektive begjær (kap. 6-12). 3) Kapittel 13-15: råd og veiledning over hvordan gå inn i natten og kommentarer over siste del av første strofe.⁷²

3.3.2 Johannes av Korsets fortolkning av 2 Kor 6,14.

3.3.2.1 Paulus; Hva forener en troende og en vantro?

Korintermenigheten var på NT tid kjent for å være beriket med Guds mangfoldige nådegaver og hadde stor kunnskap om evangeliet.⁷³ Det kan virke som om at dette var en stor menighet godt etablert i provinsen Akaia og som hadde praktisert sin tro over lengre tid. Men

⁶⁹ *Korsvitenskap* s. 55.

⁷⁰ *Korsvitenskap*, s. 56. Denne natten, som altså er en renselse av sansene og av ånden og som derav kan oppleves som tørr og mørk på grensen til syk, blir altså sett på som en normal progresjon mot forening av sjelen med Gud hos Johannes av Korset. Men dette synet har i senere tid blitt gjenstand for misforståelse i ortodokse kretser, slik D. B. Hart prøver å vise i sin artikkel: ”Dryness is a state of illness...never...a necessary and normal stage in the way of union.” (J. B. Hart ”The Bright Morning of the Soul. John of the Cross on Theosis” *Pro Ecclesia* 12:3 (2003) s. 324). En filosofisk tilnærming til natten som en mystisk prosess er forsøkt vist av A. Cugno ved henholdsvis å bruke begrepene negativ, analytisk og kritisk: ”the mystical discourse is negative in the sense that it unfolds by saying what God is not, rather than what he is”, ”analysis is taken to mean making sure of one’s ground, pulling on the anchor chain, deepening what one already holds. Here the believer does not advance in knowledge but digs in ever deeper at the same point”, ”It is critical because it is engaged in the destruction of the make-believe.” (*Saint John of the Cross. Reflections on Mystical Experience* (1982) ss. 15-20).

⁷¹ *The Collected Works* s. 113. ”On a dark night, Kindled in love with yearnings – oh, happy chance! – I went forth without being observed, My house being now at rest.” (*The Complete Works* s. 17).

⁷² Se i *The Collected Works* s. 107.

⁷³ Se i 1 Kor 1,5-7.

i følge Paulus slet de også med indre stridigheter, med forskjellige alvorlige synder og hadde dessuten en grunnleggende mistillit mot aposteltjenesten som Paulus hadde fått av Gud.⁷⁴ Paulus, som den apostelen kalt av Gud som han var, tok tak i disse syndige og alvorlige ting som befant seg i denne menigheten. Dette skriftstedet er en liten del av hans forsøk på å formane og veilede i håp om omvendelse fra deres side.

Dette avsnittet som skriftstedet er en del av, tar han i bruk kraftige eksempler for å få frem viktigheten av at korinterne bør respondere på hans formaninger. Han spør blant annet retorisk om det er finnes noen form for enighet mellom Kristus og Beliar⁷⁵. Paulus svarer med å vise til skriftsteder fra GT der det kommer frem at siden Gud utvalgte sitt folk og valgte dermed å ha sin bolig i blant dem, så bør hans folk skille seg fra forskjellige folkeslag fordi det de representerte i kultisk praksis vil gjøre dem urene som troende. Paulus drar da den konklusjonen at korinterne må gjøre fremgang i sin helliggjørelse: ” så la oss rense oss for all urenheter på kropp og sjel og fullføre vår helliggjørelse i frykt for Gud.”⁷⁶ Det er litt usikkert hva Paulus ligger i det å la seg rense. Det som er sikkert er at han formaner korinterne til å ha en livsutfoldelse som er i kontrast med vantroende noe lastekatalogene som er spredt rundt omkring i hans brever er et godt bevis på.⁷⁷

3.3.2.2 Johannes av Korset; Det er ingen likheter mellom lys og mørke.

Det klare tegn på at Johannes av Korset trekker konkrete åndelige slutninger ut av dette verset fordi han bruker den åndelige tolkningsmetoden i quadrigaen. Selv om han er i tråd med den monastiske tradisjonen som vektla asketisme for å oppnå sjelelige renselser slik at de beste forutsetningene for å studere skriften kom frem, skinner det allikevel igjennom påvirkninger fra universitetsårene hans. Universitetsteologien i hans samtid var fremdeles påvirket av den skolastiske tradisjon og av filosofien. En slik tradisjon vektla en mer selvstendig logisk og systematisk tenkning.

Johannes av Korset bruker 2 Kor 6,14 for å begrunne hvorfor sjelen må aktivt la seg rense ut fra filosofiske betraktninger. Selv om Paulus ikke bruker åpenlyse filosofiske

⁷⁴ Se i 1 Kor 1,10-16; 3,1-23; 2 Kor 10,1-11,15. Mistilliten til Paulus sin aposteltjeneste kommer spesielt frem i 2 Korinterbrev.

⁷⁵ I GT forbindes dette ordet med ondskap og med onde mennesker. Beliar som erstatningsnavn for Satan, er det ikke uten videre belegg for i GT. I pseudografiske skrifter samt i Dødehavsrullene er bruken av navnet Beliar som leder for ondskapens hær fremtredende. I NT er det bare brukt en gang og da i 2 Kor 6,15. Her synes det som om at Paulus bruker det som erstatning for navnet Satan. Se i D. N. Freedman (red.), *The Anchor Bible Dictionary* Volume 1(1992) s. 654.

⁷⁶ 2 Kor 7,1.

⁷⁷ Se blant annet i Rom 1,23-31; 1 Kor 6,9-10; Gal 5,19-21; Kol 3,5. 2 Kor 6,14 kan også sees på som en åndelig anvendelse av deler av den jødiske Loven i 5 Mos 22,10 fra Paulus sin side. Se i F. F. Bruce (red.), *New International Bible Commentary* (1979) s. 1401.

argumenter i dette avsnittet⁷⁸ så tar Johannes av Korset tak i hans utsagn: ”hva samfunn har lyset med mørket?” som en referanse og bruker dermed dette for å stadfeste sin argumentasjon. Johannes av Korset benytter seg av dette utsagnet fra Paulus på en slik måte at det krever en nærmere forklaring på hva han vil ha frem. For han trekker også samme konklusjon som Paulus gjør, nemlig å oppfordre til helliggjørelse, men han bruker det som et argument for at sjelen skal aktivt la seg rense i sansene.

Ut fra Johannes av Korset måte å argumentere på så må sjelen aktivt la seg rense fordi det er filosofisk nødvendig. Denne tanken er hentet og begrunnet fra et filosofisk prinsipp som kommer sannsynligvis fra den antikke filosofen Aristoteles og som kan oppsummeres på følgende måte; Det kan ikke eksistere to motsetninger i et og samme objekt. Det er altså dette han henviser til når han bruker utsagnet hos Paulus om at lys og mørke ikke kan ha samfunn med hverandre. Slik som Paulus oppfordrer korinterne til å la seg rense seg fra all urenheter på kropp og sjel så oppfordrer Johannes av Korset sine medtroende til en aktiv renselse av sansene. For å forstå denne bruk av begrepene lys og mørke og hva han legger i denne aktive renselse av sansene, må en nærmere forklaring gis.

Hans hovedanliggende gjennom hele bok 1 som brukes til å begrunne og til å forklare sjelens aktive renselse av sansene er; ”all person’s attachments to creatures are pure darkness in God’s sight.” og videre; ”Darkness, an attachment to creatures, and light, which is God, are contraries and bear no likeness toward each other...”⁷⁹

Johannes av Korset setter fokus på at all menneskers⁸⁰ hengivenhet til det skapte er som mørke i Guds øyne. Dette begrunner han med at all denne hengivenheten til det skapte har sin motsetning i Gud fordi Gud er lys. Det er derfor ingen likhetstrekk dem i mellom slik som lys og mørke. Dette mørke som menneskenes hengivenhet til det skapte lager kan tolkes dit hen til å være ondskap og syndighet. For Johannes av Korset er menneskene totalt underlagt en slik hengivenhet, noe som fører til at ulikheten og kontrasten mellom sjelen og Gud blir stor. Slik sjelen fremstår her i disse to utsagnene så vil en forening av sjelen med Gud være helt umulig.

⁷⁸ Det kan allikevel være at Paulus var kjent med å bruke slike metaforer, for i Dødehavsrullene finnes en til dels utbredt bruk. Se i R. P. Martin, *World Biblical Commentary: 2 Corinthians* (1986) s. 199. En drøftelse over om Paulus kjente til dette samfunnet og om han var kjent med å bruke slike metaforer blir ikke tatt opp her. Selv om Johannes av Korset benytter seg av filosofiske prinsipper, så kom hans strenge og konsekvente utleggelse av renselsesaspektet allikevel i konflikt med den tradisjonelle vestlige filosofi i hans samtid. Spesielt gjaldt dette med tanke på at også intellektet skulle renses; ”It was John’s plea for complete suspension of the intellect that brought his theology into conflict with traditional Western philosophy...” (M. Flynn, “The Spiritual Uses of Pain in Spanish Mysticism” *Journal of the American Academy of Religion* 64:2 (1996) s. 269).

⁷⁹ *The Collected Works* s. 123.

⁸⁰ Johannes av Korset bruker ofte begreper som sjel, kropp og mennesket i samme betydning.

For Johannes av Korset så er det på en måte filosofisk nødvendig med en renselse av sansene og mener å finne stadfestelse for dette hos Paulus. I utvidet betydning kan man si at for ham blir sjelens aktive renselse av sansene hans fortolkning av helliggjørelsen hos Paulus. For Paulus er det også viktig med renselse, men han bruker begreper som kropp og sjel og ikke sansene i sjelen. Dessuten er hans begrunnelse for denne renselsen ikke på grunn av filosofien, men ut fra hva som står i GT. Allikevel er det i utvidet betydning viktige paralleller her til Paulus og til den konteksten som 2 Kor 6,14 står til. Det vil si at for at de troende skal kunne være i nærværet av Gud, eller sagt med andre ord for å være i kristusfellesskapet, må de selv aktivt ta del i sin renselse. Men det er en viktig forskjell her. Paulus setter ikke formaningen om renselse på kropp og sjel opp som en betingelse for å opprettholde kristusfellesskapet. Det er heller snakk om en formaning til helliggjørelse, for kristusfellesskapet er et løfte fra Gud som ikke korinterne kan røkke ved.

Johannes av Korset drar konsekvensene videre ut fra dette filosofiske prinsipp og gir leserne noen eksempler til sammenligning. Han påstår at hengivenhet til det skapte gjør at menneskene blir lik det skapte og da spesielt det de er hengivne mot. Jo mer de er hengivne til dette objektet, jo mer blir likheten dem i mellom. Det som gjør at en likhet oppstår mellom menneskene og det skapte er kjærligheten til det skapte. Det som er beklagelig ut fra et menneskelig perspektiv er at menneskene blir på linje med skapelsen, ja de blir til og med lavere. For denne hengivne kjærligheten gjør at menneskene blir lagt under skapelsen i form av undertrykkelse. Man kan tenke seg hvor feil dette blir ut fra et skapelsesperspektiv der menneskene ble kalt til å være det ypperste av det skapte med tanke på de andre skapte tingene. Et annet eksempel er ut fra en sammenligning mellom det skapte og Gud. Det skapte er i sammenligning til Gud ingenting, med tanke på sin skjønnhet og vakkerhet. Ved at menneskene har sin kjærlige hengivenhet til det skapte er de da ikke i stand til å se denne kontrasten og ære Gud for det. Johannes av Korset gir altså eksempler fra skapelsesordningen for å begrunne at menneskene skal la seg rense i sansene. Paulus bruker derimot eksempler fra den jødiske Loven for å vise til at praksisen fra ugudelige mennesker vil påføre dem et åk. Dette vil blant annet berøve dem friheten som de har i Kristus.

Det er et par ting som jeg mener må nå få en nærmere oppklaring. Det første er at det kan med første øyekast se ut som om at Johannes av Korset har et negativt syn på skapelsen. Men dette stemmer ikke helt. For det er ikke det skapte i seg selv som er i mørke, men menneskenes hengivenhet til det skapte som er i mørke. Når menneskene har en hengivenhet til det skapte kommer da Gud i følge ham i bakgrunnen. Hengivenhet forutsetter jo en kjærlighet og en beundring av ting og at man verdsetter dem foran noe annet. For Johannes

av Korset er en ”perfect union of the love of God”⁸¹ det eneste som teller. All hengivenhet og kjærlighet må rettes mot Gud og ham alene og ikke mot det skapte. Slik sett kan man også si om Paulus. Han har heller ingen negativ skapelsessyn ved at han bruker de ikketroende kultiske praksis som eksempel. Han bruker dem som eksempel for å vise til hva de ikketroende kan påføre de troende i form av fraberøvelse av fellesskap med Herren.

Den andre tingen som jeg ville trekke frem er at det virke som om han også har et negativt menneskesyn. Jeg tenker da på begrepet renselse. Men dette stemmer heller ikke for det må forstås på riktig måte. En renselse vil ikke dermed si at mennesket mister deler eller hele sin personlighet, identitet og egenart.⁸² Johannes av Korset har ikke et negativt syn på mennesket, men et negativt syn på alt det menneskene begjærer. Han ønsker med dette å si at de skal ”utrydde gleden ved å begjære alle ting.”⁸³ Slik sett er han på linje med Paulus, for det er hva som kan gjøre korinterne urene på kropp og sjel som han peker på.

Ved å la seg rense vil menneskene kunne komme tilbake til den uskyld stand som den var før syndefallet. For sjelen er i utgangspunktet ren slik Gud skapte den, men har blitt tilsølt av synden.⁸⁴ Denne synden har, som sagt, kommet av at menneskene er hengivne til alt det skapte og ikke til Gud. Det er altså ved å rense seg at et menneske virkelig kan få tilbake sin personlighet, identitet og egenart.

3.3.3 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Kor 3,18-19 og Rom 1,22.

3.3.3.1 Paulus; Ta ikke parti.

1 Kor 3,18-19 er en del av et avsnitt der Paulus tar opp med korinterne angående misunnelse og strid som hersker i menigheten. Noen vil tilhøre og holde seg til Apollos, andre til Kefas og noen andre igjen til Paulus. Paulus viser hvor uforstandig dette er at de vil holde seg til en person, for det er Gud som gir menigheten vekst og ingen person kan derfor gi det. Det er åpenbart at disse menneskene som er gjenstand for disse stridene og misunnelsene regner seg selv for å være vise i egne øyne ved de valg de har foretatt. Paulus

⁸¹ *Saint John of the Cross* s. 24.

⁸² Ofte har menneskene det motsatte syn og trur at det de begjærer i verden skal gjøre dem hele som mennesker og påberoper derav rettigheter i samfunnet ved hjelp av naturretten og naturlig moralrett. Det som egentlig skjer når menneskene lever etter sitt begjær/drifter er; ”Men gjennom alt dette blir ikke driftenes naturlige rettigheter antastet; de blir bare brakt i overensstemmelse med andre rettigheter.” Men slik var det ikke Gud mente å skape menneskenes drifter/begjær på. I den mørke natt begynner noe helt nytt; ”alt det som for det naturlige menneske betyr å leve i dagens klare lys – er mørke i Guds øyne, og uforenelig med det guddommelige lys.” (*Korsvitenskap* s. 63). De troende må altså revurdere sin måte å leve sitt kristne liv på og bare begjære Gud. Det er slik Johannes av Korset blant annet tolker Jesu ord om å ta opp sitt kors for å følge ham.

⁸³ *Korsvitenskap* s. 62.

⁸⁴ Her skinner teologien og arven fra Thomas Aquinas frem. Sjelen er å forstå som en tabula rasa, det vil si en ren tavle som kan ta imot kunnskap om Gud.

har ikke et nedlatende syn på denne visdommen, men viser til dens utilstrekkelighet. For denne visdommen har ikke innsikt og skjønner dermed ikke Guds plan med menigheten. Paulus oppfordrer da disse til å legge vekk sin visdom og få fatt i Guds visdom. For Guds visdom sier at menneskene ikke skal sette sin lit til mennesker, men bare til ham, da vil enhver form for personglorifisering slutte og striden løse seg opp.

3.3.3.2 Paulus; Mangel på Guds visdom fører til lovløshet.

Romerbrevet blir regnet som Paulus teologiske manifest. Her uttaler han ganske så i detalj sin teologi om blant annet rettferdiggjørelse, synden i mennesket med dens konsekvenser, dåpens viktighet, gjerninger kontra lovgjerninger og om Israels posisjon i endetiden.

Rom 1,22 kan sees på som en del av avsnittet 1,18-5,21. Hele dette store avsnittet bærer preg av å ha en rettslig atmosfære der menneskene er på tiltalebenken overfor Gud. Som innledning og det som ligger under som begrunnelse for dette avsnittet er prinsippet at menneskene i kraft av Kristi evangelium er nå blitt gjort rettferdige av tro overfor Gud.⁸⁵ En nærmere inndeling av dette avsnittet kan se slik ut: 1) 1,18-32: Feilen ved den hedenske verden. Alt er kaos. Det naturlige har blitt unaturlig og visa versa. 2) 2,1-3,20: Feilen ved den jødiske pakt. Nå har det kommet en ny pakt som dermed setter den gamle jødiske pakt ut av gyldighet med tanke på frelse og rettferdighet overfor Gud. 3) Rettferdighet av tro ved Kristi evangelium. 4) Rettferdighet av tro er et guddommelig prinsipp som også har gjeldene før i den gamle pakt. 5) Gleden ved rettferdighet av tro. 6) Friheten i Kristus.

Rom 1,22 befinner seg i den syndige beskrivelsen om den hedenske verden (1,18-32) og trekker da frem en påstand som sier at: ”De sier de er kloke, men de endte i dårskap.” Dette er mennesker som har foraktet og forlatt sin kunnskap som de hadde om Gud til fordel for verdens visdom. Dette har medført til avguderier og grove syndige gjerninger som strider mot den naturlige orden i skapelsen og som også strider mot skriften.

I begge disse skriftstedene får tilliten til den menneskelige og verdslige visdom katastrofale konsekvenser for menneskene. Oppfordringen og dermed redningen er at de ikke skal ha tillit til sin egen visdom, men heller ha tillit til Guds visdom.

⁸⁵ Se i Rom 1, 16-17.

3.3.3.3 Johannes av Korset; Sammenbland ikke Gud visdom og verdens visdom.

Som vi skal se så trekker Johannes av Korset åndelige slutninger av Paulus fordi han bruker den åndelige tolkningsmetoden i quadrigaen. Det vil derfor komme frem at han ikke holder seg nær til konteksten på samme måte hvis han skulle bruke den bokstavelige metoden.

For Johannes av Korset så er forening av sjelen med Gud det mest intime fellesskapet man kan ha med Kristus. Han bruker de to versene hos Paulus til å si at all verdens visdom og menneskelig kunnskap ikke må sammenblandes med Guds visdom for det hindrer menneskenes aktiv deltakelse av sjelens renselse. Han drar konsekvensene dit hen at en slik sammenblanding vil rett og slett være et hinder for forening av sjelen med Gud og dermed også for det mest intime fellesskapet med Kristus.

Paulus snur korinthernes argument og retter dette mot dem: Å ha en tillit til verdens visdom er å være uforstandig. Grunnen til at dette er uforstandig er at ved Kristi død og oppstandelse har Gud gjort verdens visdom til uforstand. Siden verden ikke tror på Kristi evangelium og regner det for å være uforstand tror de at de da er vise i egne øyne, men de er altså egentlig uforstandige. Dette burde korintherne allerede ha visst fordi de er en del av den kristne menighets enhet, prinsippet om Guds visdoms forrang fremfor verdens visdom har alltid vært kjent i skriften samt at de er en del av Guds visdom i kraft av at de nå er troende. Verdens visdom er forgjengelig, fører mennesker ut i syndige gjerninger, bygger ikke opp menigheten og fører til dom. Guds visdom derimot er uforgjengelig og leder mennesker til gjerninger som ærer Gud slik at menigheten bygges opp. Splittelser og partier som hersket hos korintherne kan da sies å være tegn på at Guds visdom var fraværende.

Paulus taler i en advarende tone i romerbrevet at hvis ikke menneskene lever av tro alene, slik Kristi evangelium forkynner, vil de komme på tiltalebenken overfor Gud for å bruke et juridisk uttrykk og ikke være noe bedre enn dem som lever i den hedenske verden. Denne verden er et eksempel på mennesker som ikke lever av tro alene noe som indirekte vil si at tillit til Guds visdom ikke er tilstede hos dem.

Johannes av Korset advarer altså mot en sammenblanding av verdens visdom og av Guds visdom fordi det hindrer en renselse av sansene. Det er litt usikkert om dette var tilfelle med korintherne, det vil si at de aktivt sammenblandet de to former for visdom. Kanskje man kan heller si at korintherne ved sine tilbøyeligheter til å ha en tillitsfull tilhørighet til personer og partier lot verdens visdom få fritt spillerom, men at en sammenblanding ikke var tilfelle.

For en sammenblanding, slik jeg forstår det, forutsetter en bevisst aktiv handling. Allikevel har Johannes av Korset mye rett i sin fortolkning, for det hindret i at Herren kunne gi menigheten oppbyggelse, som indirekte vil si at fellesskapet med ham ble mer og mer innsnevret. Enda mer usikkert er det om de menneskene som Paulus sikter til i romerbrevet gjør en slik sammenblanding. De virker som om at de allerede tilhører den hedenske verden noe de syndige gjerningene de gjør vitner om og at de da delvis eller helt har en mistillit til Guds visdom. Allikevel har også her Johannes av Korset mye rett i sin fortolkning for i den hedenske verden råder kaos og syndighet av forskjellig art og grad.

Spor av sammenblanding mellom verdens visdom og Guds visdom er altså litt usikkert om det er dekning for både i korinterbrevet og i romerbrevet. Det er heller snakk om at Guds visdom er fraværende på grunn av mistillit. Hvorfor er en slik sammenblanding så viktig for Johannes av Korset å advare mot? Til det kreves det en litt mer utdypende forklaring.

All hengivenhet til det skapte, som Johannes av Korset ser på som et mørke, innebærer også å ha hengivenhet til all verdens visdom og menneskelig kunnskap; "All the world's wisdom and human ability compared to the infinite wisdom of God is pure and utter ignorance."⁸⁶ Det er i sammenligning med Guds visdom at dette kommer helt klart frem. Slike mennesker som bruker deres kunnskap og evner sammen med Guds visdom og som derfor sammenblander dem, er totalt uvitende over hva de gjør. Her ser man igjen dette filosofiske argumentet om at to motsetninger kan ikke eksistere i ett og samme objekt. Man kan da si at det er aspektet av å være hengiven mot det rette og gode som han vil ha frem. Sann i utvidet betydning så blir Apollos, Kefas og Paulus et eksempel på det skapte i hans forståelse. Man skal altså ikke være hengiven selv mot gudfryktige mennesker, men bare mot Gud. I romerbrevet er hengivenheten tydeligere forklart, da mot skapelsen (avguder) og til syndige gjerninger.

Slik Paulus uttaler og forklarer Guds visdom kan man lure på om verdens visdom egentlig er intet i Guds øyne. At i kraft av Kristi død og oppstandelse har Gud gjort verdens visdom til intet. Spørsmålet blir da om man skal la seg beskjeftige seg med filosofi og menneskelig kunnskap noe ofte verdens visdom blir forbundet med. For meg blir det litt paradoksalt at Johannes av Korset som er så nøye med å advare mot enhver form for sammenblanding allikevel benytter seg av filosofiske prinsipper. Skal det heller forstås ut fra hvem som skal ha forrang og la teologien være den retningsgivende? Kan Paulus også forstås

⁸⁶ *The Collected Works* s. 125.

slik? Det vil si at den menneskelige visdom fører mennesker på avveier bort fra Gud hvis ikke man har en grunnleggende tillit til Guds visdom.

Johannes av Korset sier at menneskenes aktive deltakelse av renselsen av sjelen er viktig med tanke på foreningen av sjelen med Gud, det vil si fellesskapet med Herren. Selv om påstanden om en sammenblanding slik vi har sett overfor er litt usikker samt at Paulus ikke bruker slike former for terminologi har han mye rett i sin fortolkning. Det vil si at de troendes sjel blir besudlet så mye at syndige gjerninger fremstår klart. Hos korinterne råder det splittelser og partier, i romerbrevet gis det eksempler fra den hedenske verden. Begge plasser er tilliten til Guds visdom fraværende. Det er klart at slike gjerninger forhindrer Guds vekst og menighetens oppbyggelse noe altså Johannes av Korset fortolker dit hen til å gjelde menneskenes aktive renselse av sjelen med tanke på foreningen av sjelen med Gud.

Før jeg går videre og forklarer noen praktiske råd som Johannes av Korset gir, vil jeg forklare litt nærmere forskjellige konsekvenser som i følge Johannes av Korset en slik sammenblanding kan ha for mennesker.

All den suverene friheten som verden kan tilby er i sammenligning til Guds suverene frihet bare total slaveri, frykt, angst og fangenskap. Slik jeg tolker Johannes av Korset, vil enten en full tillit til verdens visdom eller en sammenblanding av den og Guds visdom føre til at menneskene opplever intense lidelser, pine og plager samt bitterhet i dette livet. Johannes av Korset gir et eksempel fra det praktiske liv på hva som skjer når en slik sammenblanding finner sted hos menneskene. Han sier at når den menneskelige viljen har festet øynene på et objekt verdsetter mennesket dette objektet mer enn noe annet selv om andre objekt er mer verdifulle. Hvis menneskene derimot verdsetter to objekter vil de degradere dem og sette dem på lik linje. Johannes av Korset drar den konklusjonen at siden ingenting kan sammenlignes med Gud kan to ting skje. Enten verdsetter menneskene ham ikke fordi de har øynene mot noe annet eller blir han ikke verdsatt slik som han bør verdsettes fordi de verdsetter både Gud og en annen ting samtidig. Ut av dette kan man trekke den slutningen at den menneskelige visdom dermed ikke gir menneskene den nødvendige selvinnsikten slik at de kan se opphavet til sine lidelser og smerter i dette livet. Smerter og lidelser som oftest skyldes menneskenes prioriteringer og verdisyn. Det vil si at de verdsetter et annet objekt foran Gud eller at de verdsetter et objekt sammen med Gud.

Slik sett er det påfallende likhetstrekk mellom det Johannes av Korset trekker frem her og korintermenigheten og romerbrevet. Man kan si at korinterne verdsatte personer og at i den hedenske verden som det gis eksempler fra i romerbrevet verdsatte de skapelsen foran Gud.

Johannes av Korsets sine praktiske eksempler kan virke med det første å være noe naivt. Men det stemmer ikke helt for det ligger store dybder bak dette eksemplet. Han påstår at mennesker må bli som ulærde barn igjen. Det vil si at de må legge sin kunnskap og verdens visdom til side slik at de kan bli fylt av Gud visdom; "Accordingly, to reach union with the wisdom of God a person must advance by unknowing rather than by knowing."⁸⁷ Det som kan ligge bak en slik påstand er en forståelse for den verdslige visdom for å ikke ha potensialet og ikke har evnen i seg selv til selvinnsikt for menneskene. For Johannes av Korset er selvinnsikt et viktig middel for at sansene skal kunne bli kjent i sjelen og for deretter å bli renset.⁸⁸ For hvordan skal menneskene kunne rense seg for noe som for dem er ukjent? Johannes av Korset fortolker altså Paulus dit hen at Guds visdom blant annet leder til selvinnsikt og til syndsbekjennelse. Denne praktiseringen av selvinnsikten må tjene til at livet mer og mer blir til ære for Gud. Mennesket overkommer da ting som for dem virker umulig å komme over for slik er det Gud hadde tenkt menneskene skulle leve. For Johannes av Korset er det foreningen av sjelen i full kjærlighet med Gud det å ære Gud med hele sitt liv. Menneskene må derfor leve i konstant praktisering av selvinnsikten, noe natten i hans mystiske teologi nettopp er.

De praktiske råd Paulus gir både til korintermenigheten og til romermenigheten er å fornye tilliten til Kristi evangelium noe som er tegnet på Guds ypperste visdom. Dette ligger ikke langt unna det rådet fra Johannes av Korset ved bruk av barnemetaforen.

3.3.4 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Kor 7,29-31 og 2 Kor 12,9.

3.3.4.1 Paulus; Ekteskap og ugift stand.

Skriftstedet 1 Kor 7,29-31 befinner seg i et avsnitt der Paulus gir gjensvar på diverse spørsmål som har kommet fra korinterne side.⁸⁹ Det er spørsmål om ekteskap og om den ugifte tilstand. Det som ligger under er antageligvis tvil om man bør gifte seg eller forbli ugift og hvordan man bør forholde seg til en ikke troende ektefelle når man har kommet til tro. Paulus gir ganske detaljerte formaninger til korinterne om disse ting. Det som er gjennomgående er at Paulus oppfordrer dem til å forbli i den tilstanden de var i før de kom til tro. Er de ugifte så bli da ugifte og søk ikke å bli gift. Dette begrunner han med at i verden vil de møte stadig økende trengsler hvis de søker etter å bli gift. For på grunn av det syndige begjæret i kroppen sin vil de rette mer fokus på det som hører ekteskapet til enn til det som

⁸⁷ *The Collected Works* ss. 125-126. Et typisk apofatisk spiritualistisk utsagn.

⁸⁸ I en slik prosess opplever man hva som virkelig ligger i mennesket: "the grandeur and misery of man". (*Saint John of the Cross* s. 64). Det er spesielt i den passive delen av natten til sansene at selvinnsikten spesielt blir viktig og kommer til sin rett.

⁸⁹ Se i 1 Kor 7,1.

har med Herren å gjøre. Er de derimot gifte så skal de heller ikke søke å skille seg fra sin ektefelle.

3.3.4.2 Paulus; Syner og åpenbaringer fra Herren.

Skriftstedet 2 Kor 12,9 befinner seg et i et avsnitt der Paulus tar frem eksempler på at han har hatt syner og åpenbaringer fra Herren. Mye tyder på at han gjør det i polemikk mot superapostlene som hadde fått rotfeste og tillit i korintermenigheten. Disse har helt sikkert skrytt av syner og åpenbaringer som de mente de hadde fått fra Herren. Paulus går ikke så mye inn på innholdet i disse åpenbaringene. Noe skyldes muligens en naturlig utelatelse en annen desto viktigere årsak skyldes nok at de rett og slett var for høyverdige for Paulus å meddele videre.⁹⁰ Det som ligger i bunn er at Paulus i sin svakhet og lite styrke vitner om at disse åpenbaringene virkelig kom fra Herren. For Gud har skjenket disse til Paulus på grunn av hans nåde alene og ikke noe Paulus selv har kunnet påvirket med i sin styrke.

3.3.4.3 Johannes av Korset; De selvpåførte skader og lidelser i lys av kristusfellesskapet.

Johannes av Korset forklarer selv i kortform hvordan han fortolker skriftstedet i 1 Kor 7,29-31 hos Paulus; "In this text the Apostle teaches us how detached our souls must be from all things in order to go to God."⁹¹ Det er klart at han også her trekker åndelige slutninger av sin fortolkning. Men for å få frem dette, så kan det virke som om at han bruker allegoriske tilnærminger. For allegori er på en måte å overføre en mening fra et livsområde til et annet. Han gjør denne overføringen fra ekteskap og ugift stand til selvpålagte skader og lidelser som skader foreningens sak. Slik sett blir hans bruk av quadrigaen ikke konsekvent men bruker tolkningsmetodene på tvers av dem for å få frem sin mystiske teologi.

En slik kortformet sammenfatning krever en videre forklaring. Forut for dette overfor nevnte sitatet har han listet opp fem forskjellige skader som en sjel vil oppleve på grunn av at begjæret i sjelen er i en uordnet tilstand og det er i en slik kontekst han benytter seg av dette skriftstedet.⁹² Det er usikkert hva han sikter til, men sannsynligvis vil han ha frem at verdslige sysler slik som ekteskap eller tanker på å gifte seg kan være en indirekte årsak til at slike skader på sjelen oppstår og at en foreningsprosess da står i fare for ikke å bli oppfylt. Jeg kommer ikke til å gå nærmere inn på hva disse skadene er for noe og hva de kan gjøre i sjelen. Jeg vil bare kort sitere hva Johannes av Korsets sier at de kan gjøre med en sjel. Han

⁹⁰ Se i 2 Kor 12,4.

⁹¹ *The Collected Works* s. 145.

⁹² For å bruke Johannes av Korsets språkbruk så menes det at begjæret ikke har kommet til ro ("my house being now all stilled").

bruker kraftige ord og eksempler; ”Inordinate appetites⁹³ for the things of the world do all this damage to the beauty of the soul, and even more. So great is the harm that if we try to express how ugly and dirty is the imprint the appetites leave in the soul we find nothing comparable to it – neither a place full of cobwebs and lizards nor the unsightliness of the dead body nor the filthiest thing imaginable in this life.”⁹⁴

En konsekvens av Johannes av Korsets bruk av tolkningsmetode her er at han beveger seg en del vekk i fra konteksten. For jeg er ikke så sikker på om Paulus har et slikt syn på ekteskapet at det kan skade sjelen på en slik måte at fellesskapet med Gud står i fare eller at det kan skade sjelen såpass mye slik som Johannes av Korset utmaler. Paulus sin særegne mening kommer tydelig frem ved at han skulle ønske at alle var som han, nemlig forbli ugifte. Slik jeg ser det så er det ikke dette som er hovedpoenget hans. Det som derimot er det, er at de troende skal ha et balansert forhold til sine valg og vite om farene som kommer av dem. Selv om de allikevel ikke har et slikt balansert forhold til det å være ugift eller forbli ugift, mener jeg at det ikke vil få slike konsekvenser som Johannes av Korset mener vil få.

Det som Johannes av Korset videre skiller mellom er frivillige ønskede synder⁹⁵ og begjær som ligger i den menneskelige natur. De førstnevnte kan være enten en direkte eller en indirekte årsak til alle disse skadene på sjelen oppstår og er derfor hovedårsaken til at forening ikke kan finne sted mellom sjelen og Gud. De sistnevnte, nemlig begjæret som ligger i den menneskelige natur, mener Johannes av Korset ikke lar seg rense nettopp på grunn av at de er en del av den menneskelige natur. De blir da ikke en årsak til skader i sjelen og mennesker kan forenes selv med et slikt begjær. Men hvis et slikt begjær på en måte blir rasjonelle og ikke forblir helt ufrivillige vil de derimot påføre sjelen skader. Sagt på en annen måte; Så lenge det naturlige begjær gjøres i uvitenhet og uten det rasjonelle/fornuftige samtykke fra menneskenes side er de ikke harmfulle for sjelen og for en foreningsprosess. I 1 Kor 7,29-31 er Paulus ikke så nyansert at han deler mellom de ønskede synder og synder som er gjort i uvitenhet.

Det er klart at slike skader som Johannes av Korset utmaler for oss kan ikke være i en sjel hvis den skal forenes med Gud. Paulus trekker altså ikke en slik konklusjon at fellesskapet med Gud står i fare, men heller at de vil få det tøft i kjødet og at fokuset vil nødvendigvis rette seg mot en eventuell ektefelle enn mot Herren.

⁹³ Appetites er som følgende; ”Generally: inordinate affective desires in which the will participates; that is, willful desires not rightly ordered to a moral or spiritual good.” (*The Collected Works* s. 767).

⁹⁴ *The Collected Works* s. 138.

⁹⁵ Nærmere bestemt kategoriserer han syndene inn i tre grupper: 1) Synder som kan føre til død. 2) Synder som kan tilgis. 3) Synder som kommer av ufullkommenheter.

Det er når Johannes av Korset tar opp begjæret i den menneskelige natur at han bruker 2 Kor 12,9. Nærmere bestemt bruker han dette skriftstedet mot slike som mener bestemt at begjæret i den menneskelige natur gjør at sjelen blir skadet og tror at foreningsprosessen hindres. At de rett og slett har syndet grovt mot Gud og at de har vist sin ulydighet mot ham til tross for sin innerste hengivenhet. Men så lenge dette begjæret er ufrivillig og de står imot fristelsen til at de skal bli frivillige, fortolker Johannes av Korset Paulus dit hen at de da vinner renhet, hjelp og støtte samt mange andre velsignelser fordi kraften og dydene blir fullkommen i svakhet. For Johannes av Korset blir det altså viktig å holde seg svak, noe som må tolkes dit hen at menneskene innser sin syndighet og ønsker å rense seg i sjelen for å fortsette sin foreningsprosess.

Johannes av Korset ender bok 1 med å gi noen eksempler på holdninger en troende skal inneha og metoder som skal brukes når de skal gå gjennom denne delen av natten som kalles aktiv natt av sansene. Dette kan også sees i forlengelse av blant annet 2 Kor 12,9, der han fortolker Paulus dit hen at han sier at en troende må forholde seg svak slik at Gud kan fylle mennesket med kraft og dyd. På en slik måte blir det mulig å motstå fristelser og til ikke å begå synder som er til hinder for foreningsprosessen. Noen utdrag av dem er som følger; ”Endeavor to be inclined always: not to the easiest, but to the most difficult; not to the most delightful, but to the most distasteful” og videre; ”To reach satisfaction in all desire satisfaction in nothing. To come to possess all desire the possession of nothing.”⁹⁶

Disse holdninger og metoder kan virke i utgangspunktet harde og synes vanskelige å gjennomføre. Man må da ha i tankene at det er formaninger til en troende som er langt på vei inn i den aktive renselsen av sansenes natt og at det ligger en grunnleggende positiv vilje og holdning for å gå videre i denne natten. Det er en troende som opplever at man er svak, men at man samtidig er fylt av Guds kraft og dyder slik at man har mulighet til å motstå synder. Ikke minst og kanskje den viktigste årsak er at en slik troende opplever Guds kjærlighet som en form for drivkraft, slik Johannes av Korset skriver i sin første strofe: ”fired with love’s urgent longings.” Det er denne kjærligheten som Johannes av Korset har i tankene og som er grunnen til at han kan rope ut og si i de siste linjene i første strofe; ”Ah, the sheer grace! I went out unseen, my house being now all stilled.” Det vil nærmere si at sjelen etter hvert innser hvor stor nåde og kjærlighet han har fått av Gud for å få lov til å gå inn i denne natten.

Selv om alt det Johannes av Korset sier i sine verker har foreningen av sjelen med Gud som endemål og derfor benytter seg av den åndelige tolkningsmetoden, kan det se ut

⁹⁶ *The Collected Works* ss. 149-150.

som om at han her bruker den moralske metoden. Hva mener jeg med dette? Johannes av Korset fremlegger praktiske eksempler for at de troende skal forholde seg svak slik at dydene skal blomstre og foreningsprosessen ikke skal hindres. En slik fortolkning av Paulus mener jeg ligger nær til hva han vil ha frem fordi begge to snakker om det å forholde seg svak innfor Gud, selv om konteksten hentyder til Paulus sine åndelige erfaringer og at han ikke nevner noe om dyder eller foreningsprosess.

Denne hengivenheten fra sjelens side til Gud har medført til en aktiv renselse av sansene. Sjelen er i en slik posisjon at den har gjort alt det som står i ens egen makt til å bidra til renselsen og opplever nå at den kan gå ut ("I went out unseen") uten å bli oppdaget, det vil si uten at sansene blusser opp i sjelen og forsaker syndighet. Det er å forstå at sansene er rensset og ikke vil være til hinder for foreningsprosessen. Sjelen oppleves å være i ro ("my house being now all stilled") for sanser som før formørket, terroriserte og plaget sjelen.⁹⁷

Men det venter en mer dypere og bredere renselse for sjelen som også vil medføre til at sjelen opplever en større og stillere stillhet. Nå trer sjelen inn i en mørkere natt. Den oppleves mørkere fordi den skal renses mer. Sjelen har som sagt gjort det den makter og kan i renselsesprosessen, derfor vil Gud være den aktive part mens sjelen vil være den passive part i denne delen av natten. Det vil ikke si at sjelen blir innaktiv som grenser til latskap og likegyldighet. Det som hender er at sjelen opplever å bli en mottaker av det Gud skjenker og gjør i den enn en mer aktiv deltaker selv i renselsesprosessen.

3.4 Sansenes passive natt.

Det er bok 1 av verket *Sjelens mørke natt* som er aktuelt i dette tilfelle. Johannes av Korset siterer og bruker lite av de paulinske skriftene i denne boken. Han refererer bare til en gang fra Paulus nemlig fra 1 Kor 13,6.⁹⁸ Det vil også medføre til at grunnlaget for min gjennomgang i punkt 3.4 vil være noe begrenset.

3.4.1 Struktur over bok 1 i *Sjelens mørke natt*.

Johannes av Korset bruker bare første strofe i den poetiske sangen slik som han også gjorde i sansenes aktive natt for å forklare den passive sansenes natt.⁹⁹ En kortfattet struktur er: 1) Kapittel 1-7. Kort innledning av denne mørke natt. Nødvendigheten av denne passive natt gitt med eksempler fra ufullkommenheter 2) Kapittel 8: Passiv natt av sansene. 3)

⁹⁷ Ordet hus blir brukt til å beskrive sjelen.

⁹⁸ Jeg har valgt å bare ta med direkte sitat som Johannes av Korset refererer til i teksten og ikke slike vers som kan hentyde til det, for eksempel i kapittel 14 der mye tyder på at han har 2 Kor 12,7 i tankene når han snakker om en Satans engel.

⁹⁹ Da i bok 1 i verket *Oppstigningen av fjellet Karmel*.

Kapittel 9: Tegn for å gjenkjenne denne natten. 4) Kapittel 10: Selvsagte respons. 5) Kapittel 11: Erfaringer med kjærlighet. 6) Kapittel 12-13: Velsignelser av natten. Kunnskap om Gud, selvinnsikt og dyder. 7) Kapittel 14: Beskrivelser over forskjellige lidelser.¹⁰⁰

Før jeg går i gang, føler jeg at det er nødvendig å forklare noe mer utdypende om menneskenes frihet, Guds nåde og av Gud suverenitet som ligger til grunn hos Johannes av Korset. Det er for å gi en bedre forståelse av sansenes passive natt at jeg vil gjøre det. Siden tekstmaterialet fra Paulus er så tynt og da står i fare for å ikke få en helhetlig forståelse av bok 1, vil jeg også etterpå si noe mer inngående hva som karakteriserer den passive natt.

3.4.2 Den passive natt av sansene med tanke på Guds suverenitet og nåde.

E. W. Trueman Dicken i sin bok som omhandler blant annet mystikken hos Johannes av Korset sier at det er to ting som enhver som leser og studerer ham må ha i tankene. Det første er om Guds suverenitet; "Two complementary articles of faith concerning the nature of God form the basis of their whole teaching. The first is that God is all-sovereign, the second that his love is perfect and unfailing."¹⁰¹

Det andre er om Guds nåde; "The total dependence of every human being upon God is the starting point for their whole doctrine of grace"¹⁰², "all that God does which affects us in any way is an aspect of his grace, a favour freely given by him intended to conduce to our eternal happiness."¹⁰³

For det første så må det ikke forstås slik at sjelen nå er i hendene på en nærmest diktatorisk Gud som dermed gjør hva han vil uten sjelens samtykke. Selv om han er suveren, så vil det ikke dermed si at han er diktatorisk. Gud er jo kjærlighet og derfor er alt han gjør basert ut fra kjærlige hensikter. Fra begynnelsen av natten til foreningen av sjelen med Gud er det på en måte et kjærlig frivillig samspill dem i mellom. Det må sies at i de passive delene av natten (sansene og åndens) så forholder sjelen seg passiv på en slik måte at den er i en tilstand av mottagelse av det Gud gjør. Sjelen mister eller forandrer da ikke sin egenart og eller identitet, men finner heller tilbake til det opprinnelige og egentlige.

For det andre så forstod Johannes av Korset Guds nåde på en omfattende måte. Det vil si at den er mer enn at den bare gjør det mulig for menneskene å få tilgivelse og at man kan få lov til å tre inn i og utføre Guds ferdiglagte gjerninger.¹⁰⁴ I tillegg til å være dette forsto

¹⁰⁰ Se i *The Collected Works* s. 357.

¹⁰¹ E. W. T. Dicken, *The Crucible of Love. A Study of the Mysticism of St. Teresa of Jesus and St. John of the Cross* (1963) s. 58.

¹⁰² *The Crucible of Love* s. 72.

¹⁰³ Samme sted.

¹⁰⁴ Se i Ef 2,8-10.

Johannes av Korset Guds nåde til også å inneha flere momenter. Den har en oppdragende effekt på mennesket med tanke på helliggjørelsen og foreningen. Bak dette ligger teologien om at nåden er en realitet i sjelen forsaket av Gud selv. Dette medfører at sårene i sjelen ikke bare leges, men blir gjort hele i sin natur. Det skjer en transformasjon av sjelens substans som medfører igjen en oppløftelse av den menneskelige natur.¹⁰⁵ Slik kan helliggjørelsens endemål, som er foreningen, oppfylles og sjelen blir ”partakers of divine nature.”¹⁰⁶ Derfor blir det Gud vil gjøre med sjelen i denne passive natt mer forståelig for den troende når den da oppleves som særdeles mørk. Guds nåde gjør blant annet at det egentlige og opprinnelige menneskelige potensialet og frihet kommer frem. En annen ting er at den frembringer det best mulige potensialet som ligger i kristusfellesskapet i dette livet.

Det tredje som jeg vil trekke frem er dette med menneskenes frihet. Det kan med det første virke som om i denne passive natt, da sjelen blir den passive part og Gud blir den aktive, at dens frihet kommer i bakgrunnen. Men det stemmer ikke helt. For i følge Johannes av Korsets forståelse av menneskers frihet forstås ikke frihet til å inneha holdninger som medfører at menneskene kunne velge fritt mellom valg over hva dem selv ville. Saken er litt mer nyansert enn det. For ham var frihet basert på to hovedting. Det er at når menneskene innser og innordner seg deretter at de har naturlige begrensinger og ikke har herredømme over menneskelige naturlover som driver dem¹⁰⁷ samt gir respons til Guds vilje med deres liv. Den passive natt av sansene blir da for Johannes av Korset ikke en natt der menneskets frihet innskrenkes, men heller kommer til sin rett og kan utfoldes i hele sitt vesen.

3.4.3 Hva karakteriserer den passive natt av sansene?

Til sammenligning med den aktive natt av sansene så er det en del vesentlige forskjeller. Den troende beveger seg nå fra et meditativ bønneliv til et kontemplativ¹⁰⁸ bønneliv. Dette gjør Gud fordi han ønsker å frigjøre sjelen for den lavere praktiseringen av

¹⁰⁵ En slik prosess blir kalt for guddommeliggjøring innenfor det teologiske fagfelt. Denne transformasjonen fører til at sjelen får en livsutfoldelse som er guddommelig og da overnaturlig. Johannes av Korsets ikke helt konsekvente og klare bruk av terminologi kan derfor bli gjenstand for misforståelse mot panteisme. Panteisme kan slå ut i to retninger: enten at mennesket forsvinner helt i Gud, eller at Gud forsvinner helt i mennesket. En slik forståelse har ikke han og heller ikke hans fortolkere; ”A term for union, implies a change in form by which a soul receives a new form, God’s likeness in its being and activity, while remaining different from God in its nature.” (*The Collected Works* s. 776). Dessuten hvis Johannes av Korset hadde hatt en slik forståelse av transformasjonen av sjelen ville det ha medført til panteistiske trekk i hans teologi som ville stride mot kirkens skapelsesteologi, noe som ville ha blitt oppfattet som heretisk av Kirken. Ellers er et slikt tema over om sjelen blir overnaturlig eller bevarer sin naturlighet i en slik transformasjon et stort tema og vil ikke bli utdypet og drøftet her da det vil gå ut over oppgavens omfang.

¹⁰⁶ *Saint John of the Cross* s. 52.

¹⁰⁷ Slik som begjæret i sjelen.

¹⁰⁸ ”For contemplation is nothing else than a secret and peaceful and loving inflow of God, which, if not hampered, fires the soul in the spirit of love, as is brought out in the following verse: Fired with love’s urgent longings.” (*The Collected Works* s. 382).

sansene som meditasjon innebærer. Denne praktiseringen av sansene er ikke helt gunstig for sjelen med tanke på hva Gud ønsker å gjøre i denne passive natten. Fordi meditasjon innebærer bruk av intellektet, minnet og viljen og disse tar i bruk ideer og forestillinger av forskjellige art som troende har av Gud. Men siden Gud ønsker å rense sjelen enda grundigere og med det å inngyte en høyere form for guddommelig kjærlighet i sjelen samt ønsker å ha en renere kommunikasjon med den så er meditasjon heller til hinder enn til gagn i den passive natt av sansene.¹⁰⁹

Denne passive natt av sansene oppleves for sjelen som enda mørkere enn den foregående. Grunnen til dette er at kontemplasjonen medfører til at sansene føles tomme og tørre. Fordi de troende får ingen form for støtte i sitt intellekt, ingen tilfredsstillelse i viljen og ingen minner som de kan bruke.¹¹⁰ Det må forstås slik at disse tre innordningene i ånden ikke forsvinner, men på en måte blir bundet av Gud. Gud binder dem fordi de troende ikke skal leve sitt trosliv ut fra sansene mer, men ut fra ånden.

De må sies at helt til nå så har de troende ikke opplevd natten som særskilt mørk etter at de har gått gjennom den aktive natten av sansene. Dette skyldes mye av at Guds nåde virker og oppleves nær og hjelpende blant annet i form av trøst, hjelp til selvfornektelse og i forskjellige åndelige øvelser som meditasjon. De troende opplever mer glede enn smerte av å ta opp sitt kors for Herren. De ser heller ikke sine dype og grove ufullkommenheter som står i veien for en videre foreningsprosess.

Men nå opplever sjelen denne delen av natten som en form for korsfestelse: ”Det er som om de er naglet fast til sin manglende evne til å bruke egne krefter.”¹¹¹ De troende tror at Gud har forlatt dem og at det er slutt på all åndelige velsignelser fra Gud. Sjelen fylles av påfølgende tørke, tomhet og av angst.

¹⁰⁹ For å forstå dette må det forklares litt mer inngående hva Johannes av Korset mener når han snakker om sjelen. For han er sjelen ikke en egen ting men den er med i bildet av det hele mennesket. Videre har han en forståelse av at sjelen består av en lavere del og en høyere del. I den lavere del, ligger sansene, mens i den høyere delen ligger innordningene (”faculties”): intellektet, minnet (Edith Stein bruker ordet forstanden der jeg bruker intellektet av det engelske ordet ”intellect” og hun bruker ordet hukommelsen der jeg bruker minnet av det engelske ordet ”mind”) og viljen. Den høyere delen av sjelen kaller han for ånden. Jeg vil forklare mer inngående om sjelens oppbygging i pkt. 4.3.

¹¹⁰ Her er det et eksempel over hvordan ting glir litt over i hverandre hos Johannes av Korset. For det er egentlig i bok 2 og 3 av *Oppstigningen av fjellet Karmel* hvor han omtaler intellektet, minnet og viljen altså i åndens aktive natt, men han omtaler altså dette i forbindelse med kontemplasjonens virkninger i verket *Sjelens mørke natt* i bok 1. Se i *The Collected Works* s. 379

¹¹¹ *Korsvitenskap* s. 68.

3.4.4 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Kor 13,6.

3.4.4.1 Paulus; Kjærlighetenes fullkomne vei.

Dette skriftstedet befinner seg i et avsnitt der Paulus beskriver hva Guds kjærlighet er samt forklarer dens mange uttrykksformer. Han konkluderer med at å leve i kjærligheten og praktisere den er den aller beste vei for de troende. Fordi den er likestilt med håp og tro og at den har et evighetsperspektiv i seg som gjør at den faller aldri bort. I en mer utvidet kontekst så står dette avsnittet sannsynligvis som polemikk mot mennesker som bruker sine nådegaver, men som ikke praktiseres dem i kjærlighet. Det vil si at nådegaver som ikke blir brukt i kjærlighet gagnar en selv og menigheten svært lite. Menigheten blir for eksempel ikke oppbygget i sin tro og kjærlighet til Gud.

3.4.4.2 Johannes av Korset; Gled dere heller i sannheten.

Det er i forbindelse med de sju ufullkommenhetene som nybegynnere av den passive natt av sansene vil ha, at han bruker dette skriftstedet fra 1 Korinterbrev. Nærmere bestemt når han omhandler og forklarer ufullkommenhetene som åndelig misunnelse og latskap.¹¹² Johannes av Korset påstår at nybegynnerne har disse ufullkommenhetene i seg i større eller mindre grad. De vil være til hinder for en forening hvis de ikke tillater at Gud kan rense dem for slike ting.¹¹³

Slike troende, som har disse to ufullkommenheter, blir ikke drevet av nestekjærlighet noe Paulus uttaler i kapitel 13 og som Johannes av Korset gir eksempler på; "In regard to envy, many of them feel sad about the spiritual good of others and experience sensible grief in noting that their neighbor is ahead of them on the road to perfection, and they do not want to hear others praised. Learning of the virtues of others makes them sad. They cannot bear to hear others being praised without contradicting and undoing these compliments as much as possible."¹¹⁴

Johannes av Korset fortolker Paulus slik at sann glede i sannheten innebærer at de er villig til å la seg rense av Gud for slike ufullkommenheter som blant annet misunnelse og åndelig latskap. Dette vil medføre til at de gleder seg i sannheten og vil se andre troende med Guds øyne, noe som gjør at de ønsker at de skal ha en videre progresjon i foreningsprosessen.

¹¹² De sju ufullkommenheter er: stolthet, åndelig griskhet, begjær/lyst, vrede, åndelig fråtseri, åndelig misunnelse og åndelig latskap. Se i *The Collected Works* ss. 362-375. Disse er mest kjent for å være de sju dødssyndene.

¹¹³ En overgang til åndens aktive og passive natt vil være umulig hvis de ikke lar seg rense av Gud i denne passive natt av sansene.

¹¹⁴ *The Collected Works* s. 374.

Paulus utmaler kjærlighetens innhold og manifestasjoner; Den gleder seg sammen med sannheten og forener seg i glede over seieren over uretten, det vil si alt som setter seg opp mot Kristi evangelium. Kjærligheten og sannheten kan man derfor si er to sider av samme sak. Men det er ingenting i konteksten hos Paulus som kan hentyde mot at han snakker til viderekommende og heller ikke om sju former for ufullkommenheter i dem. For Paulus opererer ikke med begreper som nybegynnere, viderekommende og fullkomne. Begreper som ligger nærmest dette er melk og fast føde, som peker mot hvor mye eller hvor lite de etterfølger Kristus i sine liv.¹¹⁵ I utvidet betydning er kapitel 13 polemisk rettet mot troende mennesker som har blitt velsignet med åndelige gaver men som ikke praktiserer dem i kjærlighet. Slike mennesker kan da sees på i utvidet betydning som viderekommende og som skader seg selv og menigheten på grunn av sin mangel på kjærlighet.

Etter at Gud har rensset sjelen for disse sju ufullkommenhetene og inngytt en høyere guddommelig kjærlighet, opplever sjelen en dypere form for stillhet: "my house being now all stilled." Men siden foreningen tilsier at det skal bare være uttrykk for en vilje og kjærlighet i sjelen, nemlig Guds, så må også sjelens høyere del (ånden) renses.

4.0 Opplysningens vei.

Før jeg går i gang med åndens aktive og passive natt er det noen ting som jeg må forklare litt nærmere. Jeg vil forklare litt kort hva som karakteriserer og kjennetegner denne natten. For det første hva som blir rensset og for det andre hva som deretter skjer med sjelen. For det andre vil jeg nevne kort om bønneformene meditasjon og kontemplasjon. For det tredje vil jeg forklare litt mer inngående om hva Johannes av Korset ligger i begrepet sjel.

4.1 Hva blir rensset og hva skjer i sjelen i denne aktive natten av ånden?

Sjelen har nå gått gjennom en del av natten der dens ytre sanser har blitt rensset på en aktiv og en passiv måte, men det gjenstår en mørkere natt. Sjelen har som sagt en lavere og en høyere del og denne høyere del må også renses på en aktiv og en passiv måte.¹¹⁶ Det som må renses er intellektet, minnet og viljen som i følge ham befinner seg her.¹¹⁷ Sjelen opplever denne delen av natten som mørkere fordi den griper på en måte dypere inn i sjelen. Det vil si at på en måte så famler nå sjelen i et totalt mørke. I den foregående delen av natten hadde

¹¹⁵ Se i 1 Kor 3,2; Hebr 5,12.

¹¹⁶ Begrepene som indre og ytre, høyere og lavere, en sanselig og en åndelig del forklarer det samme og blir i Johannes av Korsets skrifter brukt for å beskrive det samme. Jeg har i denne oppgaven valgt begrepene sansene og åndelig som navn på hovedpunktene (pkt. 3.1, 3.2, 4.4, 4.5) og for å forklare sjelens oppbygging. Alt etter terminologien til Johannes av Korset vil jeg allikevel benytte meg av de andre begrepene utover i oppgaven.

¹¹⁷ Se i *The Collected Works* s. 166.

sjelen hjelp av disse tre innordningene¹¹⁸, men ikke av sansene for disse hadde jo blitt rensset og lagt i stillhet. Men nå får den heller ikke noen hjelp i fra hverken intellektet, minnet eller viljen nettopp fordi også disse er i ferd med å bli rensset og lagt i stillhet. Derfor oppleves altså denne delen av natten som mørkere.

Selv om denne delen av natten oppleves som mørkere for sjelen er det her Gud virkelig begynner å opplyse den. Gud ønsker å opplyse den ved å inngyte i den mer og mer av sin visdom og kjærlighet. Sjelen får blant annet en dypere og helt ny kunnskap om hans væren, attributter, egenskaper, inkarnasjonen og om treenighetens mysterium. Det er også her at Gud virkelig begynner å kommunisere med sjelen og sjelen kommuniserer med Gud på en renere og bedre måte.

Dette kan i utgangspunktet virke litt paradoksalt at en så mørk natt skal på samme tid virke opplysende? Et billedlig eksempel kan kanskje forklare dette bedre. Jo mer og lengre man ser på solen med våre øyner, jo mer blir man blendet. Man opplever å bli så blendet at alt blir mørke. Denne solen er Guds visdom og kjærlighet og er hans måte å rense sjelen og samtidig inngyte disse tingene. Den altså renser og opplyser på samme tid som den formørker sjelen.

Hvordan blir disse tre innordningene rensset? Intellektet, minnet og viljen har sine tilsvarende motsetninger i de tre teologiske dydene: tro, håp og kjærlighet.¹¹⁹ Disse tre dydene er med på å gjøre at disse innordningene blir rensset og gjøres perfekte. Perfekte på den måten at de ikke blir rensset bort, men at det blir brukt på den rette måten slik at sjelen blir mottagelig for Guds visdom og kjærlighet noen de tre dydene har som oppgave.¹²⁰

¹¹⁸ Faculties.

¹¹⁹ Troen i motsetning til intellektet, håpet i motsetning til minnet og kjærlighet i motsetning til viljen.

¹²⁰ Det vil si Kristus som er den fulle åpenbarelsen av Gud kommer tilkjenne i sjelen. Johannes av Korset kaller Kristus også for visdommen. Derfor, når han snakker om foreningen av sjelen med Gud, så har han ikke i tankene en forening av visdom som en Guds attributt, men en forening med visdommen som er inkarnert, nemlig Kristus. Johannes av Korset har altså ikke i tankene Guds visdom som et attributt som man kan lese om i GT. Slik sett er han på linje med Paulus som også så Kristus som den inkarnerte Guds visdom. Ellers må mystikken hos Johannes av Korset ikke forstås dit hen til å være et redskap for å opparbeide seg mer tro, for en slik tilnærming ville være å misforstå hensikten med dens vesen; "The work of mysticism is directed not towards deepening faith, but deepening the believer." (*Saint John of the Cross. Reflections on Mystical Experience* s. 20). For det er Gud som legger troen i mennesket som er et resultat av at sjelen blir rensset i natten, ikke først og fremst fordi man vil ha mer tro på Gud. Troen, som Gud gir, finnes i Guds Ord mottatt av Kirken. Det er altså snakk om å gå inn i mystikkens verden med de rette forutsetninger og holdninger. Filosofisk kan man si at hva mystikken prøver å gjøre er å eliminere avstanden mellom Gud og troen. Den ligger der som en mellommann og som gir troen mening: "mysticism is a place; it is a place for the interchange between faith and God.", "mysticism is the measure of the distance between God and man..." (*Saint John of the Cross. Reflections on Mystical Experience* s. 17).

4.2 Overgang fra meditasjon til kontemplasjon.

Det er ikke bare de tre dydene som er viktige her med tanke på åndens aktive og passive natt. Meditasjon og kontemplasjon er viktige midler og metoder i denne delen av natten. For Johannes av Korset så var et liv i bønn for enhver troende en selvfølge spesielt for dem som var på vei til forening med Gud. Han utlegger ingen form for manual over hvordan bønnen skal gjøres i sine skrifter. Det han derimot tar tak i er at han opplyser om at etter hvert som en troende går fremover i natten mot forening med Gud vil bønnelivet forandre seg i uttrykk og i form. Det vil forandre seg fra en meditativ til en kontemplativ form noe som er en vesentlig forskjell.¹²¹ Det er viktig at de troende er klar over dette og beveger seg fra en meditativ til en kontemplativ bønneliv for at foreningsprosessen skal gå fremover. Man kan på en måte si at denne overgangen i bønnelivet er naturlig. For kontemplasjon er bare mulig viss forutsetningene er til stede i sjelen. I denne åndens natt blir nettopp dette tilfelle med at ånden blir rensket. Da kan Gud kommuniserer med sjelen på en dypere og renere måte noe som resulterer i at Gud kan inngyte sin visdom og kjærlighet. Dette ville ikke ha vært mulig for det første på grunn av urenheter i sjelen og for det andre at sjelen ville ikke ha vært mottagelig for en slik guddommelig visdom og kjærlighet.

4.3 Hva ligger det i begrepet sjel? En sammenfatning og noen filosofiske redegjørelser.

Jeg har tidligere nevnt kort og sporadisk i noen fotnoter¹²² og litt spredt i oppgaven angående hva Johannes av Korset legger i begrepet sjel, men en nærmere forklaring og sammenfatning må gis for å forstå dens oppbygging og hva som skjer med den i denne natt av ånden.

”The soul through original sin is a captive in the mortal body, subject to passions and natural appetites.”¹²³ Ut av dette er det flere ting man kan si. Sjelen blir av Johannes av Korset sett på som en ikke-legemlig væren som har sine egne rettigheter.¹²⁴ Til tross for dette så må ikke det tolkes dit hen at den menneskelige væren består av to væren nemlig kroppen

¹²¹ Meditasjon; ”A discursive activity proper to beginners and built on images formed in the imagination and phantasy.” (*The Collected Works* s. 772). Kontemplasjon; ”The communication of God united to the senses, or the particular, received passively by the spirit in an attitude of faith and love, of general loving attitude.” *The Collected Works* s. 768. Johannes av Korset sier selv at de troende som begynner seg i denne natt av ånden mange ganger går tilbake til meditasjon for der igjen å vende tilbake til kontemplasjon. Dette gjør ingenting for det er snakk om en overgang og da er dette naturlig å gjøre. Derfor blir meditasjon også et viktig middel og en god metode sammen med kontemplasjonen i denne natt.

¹²² Fotnotene 80, 97 og 109.

¹²³ *The Collected Works* s. 152.

¹²⁴ Egentlig en sammenfatning av filosofens syn på sjelen med blant annet Platon som en av representantene. Slik sjelen omtales av Johannes av Korset i hans verker er han altså på linje med filosofien. Se i K. Kavanaugh, *John of the Cross. Doctor of Light and Love* (1999) s. 84.

og sjelen. Den menneskelige væren er en væren.¹²⁵ Kroppen og sjelen er på en måte sammenbundet og fungerer i samspill med hverandre.

Ut av det overfor nevnte sitat kommer det også frem at sjelen er underlagt pasjoner og naturlige begjær. Sjelen har ”mangfoldige krefter”, ”erkjennende og målrettede krefter.”¹²⁶ Dette kan også sees på som et argument ved at kroppen og sjelen er av den samme menneskelige væren og samspiller seg i mellom.

”Thus in perfecting the spirit (the superior portion of the soul,)...”¹²⁷ Johannes av Korset deler ikke opp sjelen i to deler slik som han som sagt heller ikke gjør med kroppen. Han ser på sjelen som en helhet som har en lavere og en høyere innordning.¹²⁸ Den lavere innordningen består av sanser og er underlagt dem.¹²⁹ I den øvre innordningen noe han kaller for ånden sitter intellektet, minnet og viljen. Han kaller også den øvre delen av sjelen for den rasjonelle eller fornuftsdelens av sjelen.¹³⁰ Både den lavere og den høyere innordningen i sjelen er avhengig av hverandre for sin naturlige virksomhet. Et eksempel på dette er at sanseinntrykket opptas i den øvre innordningen og bearbeides der.¹³¹

Hva har dette å si for renselsesprosessen og foreningen av sjelen med Gud? Når det er snakk om sjelen som har en åndelig innordning vil dette få flere konsekvenser. Sjelens

¹²⁵ “For John the soul and body form a unity in suppositum. A suppositum is a being that has existence in itself and underlies a rational or infrarational nature.” (*John of the Cross* s. 85). Angående drøftelse om begrepet suppositum, se punkt 4.5.3.2 og der igjen fotnote 185.

¹²⁶ *Korsvitenskap* s. 123. Pasjoner/begjær er altså en viktig bestanddel i sjelen. Jeg vil derfor gi noen filosofiske betraktninger og hvordan dette skal forstås med tanke på Johannes av Korsets mystikk. Begjær blir ofte gjenkjent eller manifesterer seg i forskjellige ønsker (need) man har. Ønsker som handling kan igjen beskrives som; ”Need is an emptiness, it is a call for satisfaction to another than myself.” (*Saint John of the Cross. Reflections on Mystical Experience* s. 66). For Johannes av Korset så er det bare Gud som med rette kan begjæres. Mennesket begjærer alt annet enn ham fordi det ikke har blitt rensset og fordi begjæret i seg selv ikke ser dette. Natten hos Johannes av Korsets mystiske teologi er da en prosess som gjør at denne tomheten blir værende tom i sjelen og at den etter hvert fylles av Gud. Siden begjæret er så en viktig del av sjelens funksjon, så kan dette virke eksistensielt faretruende for den, for sjelen oppfatter at denne tomheten ikke blir fylt når den befinner seg i natten. Med andre ord vil det si at sjelen opplever at dens grunnleggende eksistensielle behov (sjelen tror at det er det) ikke blir dekket og tror nå at dens undergang er nær ved å komme.

¹²⁷ *The Collected Works* s. 314.

¹²⁸ Her er han på linje med skolastikkens syn på sjelens oppbygging og innordninger. Se i *Korsvitenskap* s. 123. Ellers påpeker Edith Stein om at når Johannes av Korset setter opp slike skiller i sjelen så dreier det seg om et romlig bilde for noe som ikke er romlig i seg selv. Se i *Korsvitenskap* s. 161 fotnote 180.

¹²⁹ De fem kroppslige sansene som syn, hørsel, smak, lukt og følelse. Nytelse og begjær hører også med til den lavere delen av sjelen. Åndelige veiledere i høymiddelalderen var vant med å veilede mennesker ut fra et slikt syn på sjelen, det vil si ved ytre og indre sanser. Disse fem sansene ble grunnlaget for selvransakelse angående synden; ”These five forms of senses experience were the areas upon which thoughtful Christians were asked to reflect when examining their consciences for sin. Since these corporal senses are openings into our minds and doorways to the souls.” (“The Spiritual Uses of Pain in Spanish Mysticism” s. 266).

¹³⁰ ”The first night pertains to the lower, sensory part of human nature and is consequently more external. As a result the second night is darker. The second, darker night of faith belongs to the rational, superior part.” (*The Collected Works* s. 156). Rasjonell og fornuft går da for det samme.

¹³¹ Disse er: ”kroppslige organer, men dessuten sjelens vinduer; gjennom dem får den kunnskap om omverdenen.” (*Korsvitenskap* s. 124).

egentlige tilhørighet skal være i åndens rike der Gud er, for Gud er jo ånd.¹³² Denne åndelige innordningen er sjelens innerste og dypeste grunn og her bor også Gud. Men når mennesker lever etter sine sanser går sjelen på en måte ut av seg selv eller ut av sitt innerste. Den går på en måte bort fra seg selv og fra Gud. Derfor er renselse også viktig i alle områder i sjelen både i sansene og i ånden. I renselsen dras den mot seg selv og blir værende i sitt innerste noe den var ment som fra begynnelsen av fra Gud. Både renselsen og dens hensikt og mål som er foreningen kan da sees på som en naturlig del for enhver troende i følge Johannes av Korset.

Innenfor den skolastiske teologi var de kroppslige sansene en viktig aktør med tanke på å motta guddommelig kunnskap. Dette var både ubehagelig og en utfordring for spanske mystikere på Johannes av Korsets samtid. For spørsmålet som ble stilt og drøftelser som ofte kom opp var at; Hvordan er det mulig for et forgjengelig menneske å motta kunnskap fra en uforgjengelig Gud? De spanske mystikerne løste dette ved å si at denne kunnskapen ikke kom til menneskene via kroppslige sansene eller ved innordningene i ånden.¹³³

4.4 Åndens aktive natt.

Det er i bok 2 og 3 av verket *Oppstigningen til fjellet Karmel* at Johannes av Korset tar for seg åndens aktive natt. De mange paulinske referansene er dessuten spredt utover i disse bøkene. Jeg vil derfor også her fremlegge kort strukturen og oppbyggingen av bøkene samt gjøre et utvalgt av de paulinske referansene. Johannes av Korset omhandler den andre strofen i den poetiske sangen både i bok 2 og 3. Jeg vil derfor kort gjengi den her; ”In darkness and secure, By the secret ladder, disguised, - ah, the sheer grace! – In darkness and concealment, My house being now all stilled.”¹³⁴

4.4.1 Struktur over bok 2 og 3 i *Oppstigningen av fjellet Karmel*.

Bok 2: 1) Kapittel 1-2: Kommentar på den andre strofen fra et perspektiv om å vandre i tro. 2) Kapittel 3-4: Hvorfor denne vandringen kalles for natt. 3) Kapittel 5: Foreningens natur. 4) Kapittel 6: Vandring i tro som en renselse av intellektet, minnet og viljen ved de tre dydene. 5) Kapittel 7: Bevis fra skriften for denne renselsen. 6) Kapittel 8-9: Troen som den nærmeste middel til forening med intellektet. 7) Kapittel 10: Klassifikasjon av de intellektuelle fatteevnene. 8) Kapittel 11-16: Forskjellige fatteevner som kommer gjennom

¹³² Se i Joh 4,24.

¹³³ “For them supernatural truths could not be discovered through the natural processes of cognition upon which scholastic theology was based. Their theology sought paths to the sacred, therefore, that ostensibly did not proceed from information acquired through either the bodily senses or the psychic faculties.” (“The Spiritual Uses of Pain in Spanish Mysticism” s. 269). Johannes av Korset står da altså i tradisjon med de andre spanske mystikerne. Slike tanker og løsninger var også kjent utenfor kretsen av spanske mystikere.

¹³⁴ *The Collected Works* s. 113. “In darkness and secure, By the the secret ladder, disguised – oh, happy chance! – In darkness and in concealment, My house being now at rest.” (*Complete Works* s. 10).

sansene. 9) Kapittel 17-22: Troens vei med tanke på Guds metode angående hans skapelse. 10) Kapittel 23-32: Forskjellige fatteevner som blir direkte mottatt av intellektet.¹³⁵

Bok 3: 1) Kapittel 1: Renselse av minnet gjennom håpet og viljen gjennom kjærlighet. 2) Kapittel 2-14: Tre forskjellige fatteevner som håpet renser minnet. 3) Kapittel 15: Generelle regler for å håndtere minnet. 4) Kapittel 16: De uordnende følelsene eller pasjoner som kjærligheten renser viljen med. 5) Kapittel 17-45: Forskjellige gleder og generelle regler for å rette dem til Gud.¹³⁶

4.4.2 Johannes av Korsets fortolkning av Rom 10,17.

4.4.2.1 Paulus; Gud har en spesifikk frelsesplan med Israel.

Rom 10,17 befinner seg i det kjente avsnittet om Israel der Paulus tar opp hvordan og på hvilken måte Gud skal ivareta israelittene når de gjelder Guds frelse spesielt med tanke på de siste tider før Kristus kommer igjen. Paulus viser til Guds frelsesplan og visdom og sier at Gud har alt under kontroll når det gjelder dette. Gud har ikke glemt sitt utvalgte folkeslag for de skal en dag bli frelst. I tillegg til at Paulus omtaler og utmaler Guds frelsesplan for Israel bruker han også mye tid til å komme med formanende ord til hedninger som allerede har kommet til tro på Kristi evangelium. Hans hovedanliggende er blant annet at hedningene skal huske på at de har blitt frelst på grunn av Israels forkastelse av Kristus. Dette skal resultere i at de skal se på frelsen som en ren gave fra Gud. Gud sørget altså for at på grunn av Israels forkastelse av Kristus kunne hedningene få en mulighet til å bli frelst. En annen måte å se Guds frelseshistorie på er både forkastelig, gal og leder til stolthet og skadefrohet.

4.4.2.2 Johannes av Korset; Troen er en mørk natt for sjelen.

Johannes av Korset begynner å presisere i denne boken hvor viktig det er for sjelen, nærmere bestemt for intellektet, å leve av tro alene. For intellektet blir rensert og kommer til sin rett av troen. Før jeg går videre er det nødvendig å gi en kort forklaring over hva Johannes av Korset forstår med intellektet.

Intellektet er å forstå som en slags åndelig kraft eller en innordning i ånden som i sine ordinære funksjoner mottar hjelp fra de eksterne og interne sansene.¹³⁷ Et menneske uten et intellekt vil da ikke være i stand til å tenke og til å vite fordi; ”The intellect is our power of thinking and knowing.”¹³⁸ Dette har en slik konsekvens at det som da finnes i intellektet før

¹³⁵ Se i *The Collected Works* s. 108.

¹³⁶ Se samme sted.

¹³⁷ ”In our natural way of knowing, the intellect can grasp an object only through the forms and phantasms of things perceived by the bodily senses. (*The Collected Works* ss. 175,771).

¹³⁸ *John of the Cross* s. 130.

troen renser den kan ikke brukes som middel for å bli forent med Gud.¹³⁹ Derfor må på en måte intellektet søke å utvikle seg etter å ikke forstå enn heller det å forstå, noe altså troen vil gjøre for den.¹⁴⁰ Troen blir altså en hjelp for intellektet ved at den fyller den med guddommelig visdom og kunnskap samtidig som den renser den slik at den kan bli forent med Gud sammen med resten av sjelen.

I samme åndedrag må jeg også nevne noe om fornuften. Jeg har nevnt før i punkt 4.3 at Johannes av Korset kaller den øvre delen også for den rasjonelle. Intellektet sammen med de to andre innordingene som finnes der har ikke bare da tette bånd til fornuften, men fornuften er også en viktig del for intellektets sunne og hele funksjon.¹⁴¹ Det er vanskelig å få helt tak i hva Johannes av Korset legger i begrepet fornuften. Det som kan sies er at den er å forstå som en virksomhet, nærmest en egenskap i sjelens øvre del. Den binder på en måte sammen sjelens øvre del slik at de tre innordingene kan ha et samarbeid. Fornuften må som alt annet også bli opplyst ved troen. Slik kan den holde orden på sjelens øvre del samt at de uordnede pasjonene/lidenskapene i sjelen, som er: glede, håp, frykt og smerte, kan rettes mot det gode som tjener til foreningens sak.

Men tilbake til at troen er en mørk natt for sjelen. Sjelen beveger seg nå inn i åndens mørke natt noe som betyr to ting. Det ene er at den er mørkere på grunn av nå renses sjelen dypere, det andre er at på samme tid er den lysere for Gud begynner allerede her å inngyte ved kontemplasjonen dyp kunnskap om ham som er full av visdom og guddommelig kjærlighet. Alt dette skjer fordi sjelen lever nå mer og mer av tro og ikke av hva som er i intellektet. Johannes av Korset ser dette som at Gud nå opphøyer sjelen fordi den lever mer og mer i tro. Dette må forstås på rett måte. Sjelens substans forblir uforandret fordi mennesket er skapte vesener og vil for evig forbli det. Men sjelen kan bli "God by participation."¹⁴² Det betyr i kortform at i sjelen vil det bare bli ett uttrykk for en vilje og kjærlighet, nemlig Guds. Johannes av Korset er klar på at en slik måte å se renselsens hensikt og foreningen av sjelen er i samsvar med skriften og kirkens lære.

Sjelen beveger seg nå "in darkness and secure." Den er allerede nå i stillhet fordi første natt av renselsen har funnet sted, men vil ved å gjennomgå denne åndens natt oppleve

¹³⁹ "Nothing in this life that could be imagined or received and understood by the intellect can be a proximate means of union with God." (*The Collected Works* s. 175).

¹⁴⁰ "the intellect must advance by unknowing rather than by the desire to know, and by blinding itself and remaining in darkness rather than by opening its eyes." (*The Collected Works* s. 176). Dette er et typisk apofatisk spiritualistisk utsagn.

¹⁴¹ Dette er også i tråd med visdomslitteraturen i GT som viser den nære forbindelsen mellom tankevirksomhet og fornuft. Se i Ordsp 9,6.

¹⁴² *The Collected Works* s. 165. På grunn av at jeg synes det er vanskelig å oversette dette til norsk, vil jeg fortsette med å sitere dette sitatet på engelsk ut over i oppgaven.

en større stillhet. Sjelen beveger seg nå i skjul og uoppmerksom, ja i all hemmelighet som om natten. Dette er et bilde på at sjelen nå er på vei mot foreningen mot Gud uten at sansene og de tre innordningene i ånden hindrer dette.

Rom 10,17 er en del av mange skriftsbevis som Johannes av Korset ligger til grunn for å vise til at troen er en mørk natt for sjelen. Hans argument er at troen må ha et objekt som er Gud, men for troen så er dette objektet ikke synbart. Dette må forstås på følgende måter. Det vil alltid forbli slik, for så lenge mennesket lever i denne verden så forblir Gud skjult for sjelen. Det er først i himmelen at den kan se Gud ansikt til ansikt. Derfor kan ingen naturlig kunnskap som kommer ved sansene slik som for eksempel synet eller hørselen vise oss et slikt objekt. Det udefinerbare troens objekt gjøres kjent ved hjelp av hørselssansen ved å høre Kristi ord forkynt. Hvordan forklarer han dette paradokset at en av de fem sansene viser troens objekt? Skulle ikke det heller ha resultert i at sjelen ikke lever helt av tro alene noe som resulterer i at troen ikke er helt mørk for sjelen allikevel? Han løser dette ved å si at troen er sjelens samtykker ved det som kommer inn gjennom hørselen.¹⁴³

Tro for Johannes av Korset kommer av å høre Kristi ord.¹⁴⁴ Men den gjør enda mer, den blinder sjelen noe som resulterer i at intellektet blir renset. Intellektet blir da på en måte ikke brukt i det hele tatt, eller sagt på en annen måte, troen styrer nå intellektet. All analyserende og rasjonelle tankevirksomheter i intellektet legges ned og de troende lever av tro alene.

Selv om dette skriftstedet befinner seg i et avsnitt over Guds frelsesplan for Israel så kan man si at troen som kommer av Kristi ord er et generelt prinsipp som er gjennomgående hos Paulus. I Kristi ord åpenbarer Gud sannheter om blant annet mennesker, seg selv og om en frelse mulighet som for den menneskelige intellekt virker ufattelige og som rager høyt over ethvert intellekt. Troen fyller det menneskelige intellektet på måte med overnaturlig erkjennelse fordi det menneskelige intellekt tar del i et intellekt som er en helt annen, nemlig Guds. Slik sett kan man snakke om at mennesker som er villige til å tro disse sannhetene lever i en slags mørke fordi det er uforståelig det som troen bringer frem for det menneskelige intellekt. For Johannes av Korset skal et liv i tro fortsette å være mørke, det vil si det skal

¹⁴³ "This amounts to saying that the faith is not a knowledge derived from the senses but an assent of the soul to what enters through hearing." (*The Collected Works* s. 158).

¹⁴⁴ Her berører katolsk og luthersk teologi hverandre. D. C. Nugent i sin artikkel prøver å vise til at det er likhetspunkter mellom Johannes av Korset og Martin Luther, nærmere bestemt at det finnes evangelisk og mystisk teologi i dem begge; "Suffice it to say here that for both doctors faith is mysterious and passive but dynamizing; it is the key to union with God. For Luther, it was justifying faith that takes us out of ourselves and makes us "quasi unam personam," almost one person with Christ. John addressed the imperative of union in terms of the necessity of an area of proportionality between God and humankind." (D. C. Nugent, "Mystical and Evangelical Theology in Martin Luther and St. John of the Cross" *Journal of Ecumenical Studies* (1991) s 563).

fortsatt være uforståelig for intellektet. Troen blir på en måte sjelens blindfører i denne natt av ånden. Hvis den ikke kan være dette skaper den bare vanskeligheter for sjelen. Sjelen blir da ulydig mot Gud og hindrer foreningsprosessen fordi den ikke lever etter Kristi ord.

At troen er en mørk natt for sjelen, nærmere bestemt for intellektet, er vanskelig å finne belegg for i konteksten. Men i utvidet betydning så er Kristi ord på en måte uforståelig for jødene for de aksepterte ikke Kristus som Messias. Men at dette skulle hentyde til å gjelde at troen renser intellektet er vanskelig å se. Slik jeg ser det så fører Kristi ord til at mennesker kommer til tro og ikke til en renselse. Det er heller snakk om at intellektet får en ny forståelse som kommer av troen, enn at den renses. Man kan si at Paulus ser ikke det som nødvendig at intellektet må renses, men appellerer heller til troen.

Den åndelige tolkningsmetoden forandret seg en del fra Augustin, der den åndelige meningen måtte være kjent andre steder i skriften der meningen ble fremstilt direkte eller bokstavelig.¹⁴⁵ Det at troen renser intellektet og fremstår da som mørk er vanskelig å finne andre plasser i skriften hos Paulus, slik jeg ser det. Johannes av Korset bruker Thomas Aquinas sin forståelse av quadrigaen da dette var også rådende og akseptert i hans samtid. Han hadde en forståelse at alle disse fire metodene skulle brukes og tolke skriften fra et perspektiv som strakte seg fra skapelse til fullendelse. Slik sett er det litt vanskelig hvilke eksakt metode Johannes av Korset bruker her, men quadrigaens perspektiv fra skapelse til fullendelse er fremtredende for ham da han peker på foreningens tilstand. Skulle jeg allikevel trekke frem en tolkningsmetode, måtte det være den åndelige metoden med allegoriske trekk. Åndelig fordi den nettopp peker mot foreningen som endemål, allegorisk fordi konteksten taler om budskapet om Kristi ord til jødene i endetiden, men det som ligger bakenfor og som Johannes av Korset fortolker er at Kristi ord er mørk og en renselse for sjelen.

4.4.3 Johannes av Korsets fortolkning av 2 Kor 11,14.

4.4.3.1 Paulus; Vær årvåkne mot de falske apostlene.

Som jeg har sagt før så strevde korintermenigheten med blant annet mennesker som sannsynligvis hadde fått fotfeste i menigheten og som utga seg for å inneha en autoritet fra Gud, men som egentlig var selvpåttatt. Dette resulterte i forvirring og i forskjellig strid mellom dem som resulterte i at en uren lære vokste frem i menigheten. Det er all sannsynlig å mene at de falske apostlene som Paulus refererer til i brevet var skyld i nettopp dette. Paulus ser dette som ganske alvorlig og trekker en parallell til Satan og hans transformasjonsmuligheter. På samme måte som han kan omskape seg til å være en Guds

¹⁴⁵ Se i *Tegn, tekst og tolk* s. 83.

engel og som tilsynelatende tjener for troende mennesker¹⁴⁶ slik kan også disse falske apostlene like godt enten være utsendt av Satan selv eller at deres lære og fortolkning av Kristi evangelium er å sammenligne med som om det skulle ha kommet fra Satan selv.

4.4.3.2 Johannes av Korset; Forskjellige skader og lidelser som kommer av forskjellige fatteevner¹⁴⁷ i intellektet.

2 Kor 11,14 brukes og fortolkes av Johannes av Korset når han skal liste opp og advare mot seks forskjellige skadelige synder man kan falle i hvis de troende begjærer de overnaturlige gavene de får av Gud.¹⁴⁸ Den første er at man gradvis faller mer og mer i fra troen. Det andre er at det hindrer sjelen slik at ikke ånden kan stige til det usynlige, det vil si det gode som Gud ønsker å skjenke den i kontemplasjonen. For det tredje så utvikler sjelen en gradvis holdning om å inneha og ta vare på dem. Dette hindrer at ånden skal bli samlende og bli rensert helt. For det fjerde så mister sjelen det å kunne kommunisere med Gud. For det femte så mister sjelen gradvis velsignelser fra Gud fordi de tror at slike overnaturlige gaver tilhører dem selv noe det ikke gjør. For slike gaver skal bare gagne Kirken og andre medtroende, dessuten så tilhører de Gud og kan derfor ikke tas i eie av andre.

For det sjette og nærmere bestemt bruker han dette verset når man aksepterer dem uten noen form for selvkritikk og la dem være retningsgivende for livet i troen. Det som skjer er at Johannes av Korset mener at man da åpner døren til Djevelen og for hans forførelse som fører til at en blir ledet bort i fra troen. Dette kan tolkes dit hen at disse som har kommet så langt ikke ville ha sett og hørt forskjell på om læren og de som kom med den er fra Gud eller Djevelen. Man kan si at parallellen til korintermenigheten angående de falske apostlene er slående lik her på dette punkt. Slike troende som har nådd det sjette punktet er på kanten til å forlate sin tro og har snudd ryggen til åndens renselse.

Man ser en tendens til en individualistisk dreiningen hos Johannes av Korset i motsetning til Paulus sin ekklesiologiske vektlegging. Satan selv spiller en stor rolle begge steder da ved sin forførelse av henholdsvis ukritisk aksept og bruk av de overnaturlige gavene

¹⁴⁶ I NT og dermed også en forlengelse av GT sitt syn var det en oppfatning av at englene til Gud aktivt var med på å tjene de troende med forskjellige ting slik som beskyttelse overfor farer og det å overbringe budskap fra Gud. Se i 1 Mos 19,1-29; Hebr 1,14.

¹⁴⁷ Apprehensions: "Denote the activity and content of perception. Are distinct; sensory or spiritual; natural or supernatural." (*The Collected Works* s. 767).

¹⁴⁸ I kapittel 10 er det en systematisk oversikt over disse overnaturlige gavene som kan gripes og fattes av intellektet. I hovedsak deler han dem inn i to hovedgrupper. Den ene gruppen kalles for "naturally" som innebærer at de overnaturlige gavene sanses av de kroppslige sansene. Den andre gruppen kalles for "supernaturally" som innebærer at de overnaturlige gavene overgår intellektets naturlige mulighet og kapasitet til å gripe og fatte dem fordi de mottas i ånden. Det vil med andre ord si at intellektet ikke får noen hjelp av de kroppslige sansene til å gripe og fatte dem. Den sistnevnte er da mer overnaturlig og er en renere kommunikasjon med Gud. Se i *The Collected Works* s. 178-179.

og av mennesker som driver med sin vranglære innenfor menigheten. I begge tilfellene er det fare for at mennesker kan miste sin tro. Slik sett holder Johannes av Korset seg til konteksten. Men det er ingenting som kan tyde på at Paulus har ment å advare mot forskjellige skader og lidelser som kommer av forskjellige fatteevner i intellektet og at Satan selv skulle være en årsak til dette. Johannes av Korset bruker heller en form for en kombinasjon av en moralsk og åndelig tolkningsmetode. Det vil si at hendelsen i korintermenigheten blir et moralsk eksempel og en formaning til etterfølgelse og at det er en åndelig dypere sannhet bakenfor med tanke på intellektets renselse.

Johannes av Korset drøfter litt over hvorfor Gud gir slike overnaturlige gaver når det er så mange som faller for slike overfor nevnte synder. For det første så er det en konsekvens av å være forbundet med Kristus og at det er et samspill mellom sjelen og Gud. For det andre så tolker jeg Johannes av Korset dit hen at disse gavene er viktige med tanke på renselsesprosessen og foreningen som en gang skal skje. Han lister opp tre fundamentale prinsipper som oppsummerer dette noe jeg skal komme tilbake til i neste punkt.

4.4.4 Johannes av Korsets fortolkning av Rom 13,1.

4.4.4.1 Paulus; Sørg for å ha et ordnet og godt forhold til styresmaktene.

Rom 13,1 begynner seg i avsnittet 13,1-7 der Paulus tar opp hvordan de troende skal se på og oppføre seg overfor styresmaktene. Mye tyder på at det er rettet først og fremst mot sentrale myndigheter, men det er ingenting i veien for å mene at dette også er rettet mot lokale myndigheter. Paulus hovedanliggende for sin formaning er todelt. For det første påpeker han at det finnes ingen myndigheter som ikke er fra Gud og som dermed ikke er innsatt av ham.¹⁴⁹ For det andre og som henger mye sammen med det første punktet er at de troende skal oppfylle all forpliktelser mot dem. Det være seg å betale skatt og toll, vise respekt og ære til dem som fortjener det. Gjør de ikke disse forpliktelser går de imot Gud og hans ordninger.¹⁵⁰ Dessuten er disse myndighetene ikke bare innsatt av Gud for at de troende skal oppfylle all forpliktelser mot dem som rettmessige samfunnsborgere, men de er også Guds forlengende arm med tanke på å fullbyrde Guds straff mot ulydighet.¹⁵¹ Paulus poeng her er å si seg enig i underleggelse nettopp fordi de er satt for å styre over dem, men ikke blindt å si seg enig i enhver styresmakts handlinger og meninger. Den rette holdningen mellom de styresmakter og Gud blir: Gud gjennom staten, ikke enten Gud og staten, eller Gud og staten.

¹⁴⁹ Se i Rom 13,1.

¹⁵⁰ Se i Rom 13,2.7.

¹⁵¹ Se i Rom 13,4.

4.4.4.2 Johannes av Korset; Guds hensikt av å gi overnaturlige gaver.

Jeg nevnte tidligere i punkt 3.1 at Johannes av Korset benytter seg ofte av en form for tolkningsmetode som søker etter åndelige sannheter når man leser de bibelske skriftene. Her derimot forlater han denne metoden til fordel for en ren allegorisk metode. Rom 13,1 er et slikt klart eksempel på nettopp dette for det er ingenting som kan hentyde til at her snakker Paulus om overnaturlige gaver og Guds hensikt med å gi dem til de troende.

Det som Johannes av Korset tar tak i er følgende setning; Quae autem sunt, a Deo ordinata sunt.¹⁵² På norsk oversettes det gjerne med; ”de som er ved makten, er innsatt av Gud.”¹⁵³ Det er spesielt ordet ordinata som blir oversatt litt forskjellig i tillegg til syntaksen. Siden Johannes av Korset benytter seg av den åndelige tolkningsmetoden så kan det være at slike grammatikalske forskjeller ikke spiller en så viktig rolle for ham. Sett fra en annen side må man ha i tankene at for ham så var det viktig å være tro mot skriften og Kirkens lære. Derfor kan man ikke si at slike grammatikalske ting ikke var særlig viktig for ham. En annen ting som veier for er at den allegoriske tolkningsmetoden kunne ikke stå alene med tanke på å etablere trosdogmer. Tolkninger som man kom frem til måtte være dokumentert innenfor den bokstavelige tolkningsmetoden en eller annen plass i skriften da helst i NT fordi den fulle meningen låg der. Dette var Johannes av Korset klar over og kan ut fra dette konkludere med at grammatikalske og syntaktiske overveielser ikke ble tatt lett på eller oversett av ham.

Men tilbake til ordet ordinata og dens meningsinnhold og betydning. Ut fra meningsinnhold er det altså snakk om å være velorganisert, bringe i orden og strukturere ting noe som også støttes i gresken.¹⁵⁴ I betydning kan man da si følgende; Paulus bruker dette ordet i betydning av styresmaktene som er innsatt som en ordning av Gud og skal være hans forlengende arm med tanke på ro og orden i samfunnet. Johannes av Korset bruker samme betydning av ordet nemlig det å bringe til orden og være velstrukturert, men fortolker Paulus dit hen at det gjelder med tanke på hvorfor Gud gir de overnaturlige gavene. I utvidet betydning gjelder det altså om kristusfellesskapet i åndens mørke natt.

De allegoriske tolkningene som Johannes av Korset drar ut av Rom 13,1 brukes sammen med andre skriftsteder til å dra frem tre prinsipper som skal forklare hvorfor Gud gir

¹⁵² ”The works that are done are well-ordered by God.” (*The Collected Works* s. 205).

¹⁵³ Rom 13,1b.

¹⁵⁴ Den greske formen som er brukt er: τεταγμέναι (verb, perfektum partisipp, passive, nominativ, feminin og flertall) av det greske grunnformen τάσσω. Dette betyr; ”To draw up an order, to arrange in place, to assign, to appoint.” (C. L. Rogers jr. and C. L. Rogers III, *The New Linguistic and Exegetical Key to the Greek New Testament* (1998) s. 340).

slike overnaturlige gaver.¹⁵⁵ De tre prinsippene er hentet fra henholdsvis Paulus, Den Hellige Ånd og teologer og kan oppsummeres som følgende: 1) Arbeid som er gjort er velstrukturert av Gud (Paulus). 2) Guds visdom ordner alle ting på en mild måte (Den Hellige Ånd). 3) Gud beveger alle ting etter dens væremåte (teologer). Han trekker altså inn både skriften (Paulus), sin egen erfaring og åpenbaring (Den Hellige Ånd) og tradisjonen (teologene) som grunnlag her.¹⁵⁶

Disse tre prinsippene brukes til å forklare følgende arbeid Gud gjør i sjelen med tanke på renselsen i alle dens deler i sjelen frem til foreningen som er målet for renselsen;

”In order that God lift the soul from extreme of its low state to the other extreme of the high state of divine union, he must obviously, in view of these fundamental principles, do so with order, gently, and according to the mode of the soul.”¹⁵⁷

Dette må ikke forstås som en fastspikret nærmest matematisk progresjon fra Gud sin side. Enhver sjel har sine forutsetninger og noen sliter med synder i mer eller mindre grad. Av og til må Gud bruke år på visse sjeler mens andre igjen bruker han langt færre tid på. Noen er dessuten mer villig til å la seg rense mens andre igjen er mer motvillige til dette og trenger derfor mer tid til å la seg overbevise. Det som dessuten er gjennomgående for dem alle er at Gud arbeider i sjelen ut fra disse tre fundamentale prinsippene.

Siden han benytter seg av en allegorisk metode, så har han også forlatt konteksten. For det er ingenting hos Paulus som kan hentyde til noe av det som han tar opp her. Dette må ikke forstås dit hen at han behandler skriften lettfattelig, men at han benytter seg av den allegoriske tolkningsmetoden..

4.4.5 Johannes av Korsets fortolkning av Hebr 1,1-2 og Gal 1,8.

4.4.5.1 Paulus; Gud har talt gjennom sønnen.

Dette brevet fra Paulus¹⁵⁸ blir ofte sett på som en helhetlig tale over hva Kristus har gjort og hvilke konsekvenser dette har blitt spesielt med tanke på den gamle pakt til sammenligning med den nye. Det er spesielt for å vise til at den gamle pakt med dens ordinger ikke er gyldige lenger med tanke på frelsen, men bare i de ordninger som Kristus har gjort mulige i den nye pakt. I innledningen til denne talen som referansen er tatt fra så

¹⁵⁵ Kapittel 17 i bok 2 av *Oppstigningen av fjellet Karmel* kan dessuten tjene som en veiviser i tolkningen av hele Johannes av Korsets verker. Se i *The Collected Works* s. 205 og videre i fotnote 1.

¹⁵⁶ Se i *The Collected Works* ss. 205-206 angående de tre fundamentale prinsipper.

¹⁵⁷ *The Collected Works* s. 206.

¹⁵⁸ Jeg baserer meg på at Paulus er forfatteren siden Johannes av Korset refererer til ham som det, noe som også var den gjengse oppfatning i hans samtid. En drøftelse over hvordan et slikt syn mottas i dag vil ikke bli tatt opp her, men kort sagt så er alle forskere enige om at Paulus ikke er forfatteren til dette brevet.

presiserer Paulus at Gud talte både til fedrene gjennom profetene, men har nå i de siste tider talt gjennom sin sønn.

4.4.5.2 Paulus; Det finnes bare ett evangelium.

Galaterbrevet er et av de første brevene Paulus skrev. Det er til menighetene i provinsen Galatia. Her tar han opp ryktene om at galaterne har gått over til ett annet evangelium og har forlatt det riktige og sanne som Paulus forkyste.¹⁵⁹ Grunnen til det var sannsynligvis på grunn av jødiske lovkyndere som ikke ville godta dette evangeliet forkynt av Paulus. Paulus forstod det slik at de da forkyste lovgjerninger som kunne resultere i at galaterne falt fra troen på Kristus.¹⁶⁰ Paulus bruker den jødiske loven for å motbevise disse jødiske forkynnerne. Gal 1,8 er et utsagn som mest sannsynligvis er rettet mot nettopp disse. På grunn av sin forkynnelse er de forbannet av Gud fordi de forkynner er rett og slett et annet evangelium. Dette falske evangeliet hindrer menneskene frelsen og friheten i Kristus.

4.4.5.3 Johannes av Korset; Kristi evangelium er tilstrekkelig for all kunnskap og visdom om Gud.

Disse to paulinske referansene brukes i sammenheng med å bevise fra skriften at de troende må ikke bruke de overnaturlige gavene som Gud gir for å begjære kunnskap og visdom om ham. Gjør de det vil det motvirke renselsesprosessen i åndens mørke natt. Selv om disse gavene er å regne som høyverdige og åndelige og kan da i utgangspunktet virke troverdige til nettopp dette så kan de resultere i katastrofale følger. Renselsesprosessen reverseres og de baserer sin tro mer og mer på sansene i sjelens nedre del og de tre innordningene i ånden som er styrt av de tre teologiske dydene.

Johannes av Korset benytter også her av den åndelige tolkningsmetoden fordi det hele har med renselsesprosessen av sjelen frem mot foreningen. Men også her har han moralske implikasjoner med det han sier fordi han gir direkte retningslinjer over hvordan de troende skal håndtere og bruke de overnaturlige gavene. Ellers er dette med at Kristi evangelium har en overordnet og tilstrekkelig stilling med tanke på all kunnskap og visdom mener jeg Johannes av Korset er på linje med Paulus. For han er like radikal og kompromissløs når det gjelder Kristi evangeliets enerett til frelsen. Slik sett holder han seg innenfor konteksten. Men når det gjelder det som jeg har nevnt med tanke på Kristi evangelium og åndens natt gjør han ikke det. For det er ingenting som kan tyde på at Paulus har i tankene det som Johannes av Korset bringer frem angående de overnaturlige gavene.

¹⁵⁹ Se i Gal 1,6-9.

¹⁶⁰ Se i Gal 2,19-21; 3,12.

For å forstå Johannes av Korset på dette punkt så må noen ting forklares litt nærmere. Det gjelder hans syn på den gamle pakt til sammenligning med den nye noe som igjen har konsekvenser på hvordan og på hvilken måte Gud nå kommuniserer med de troende. For det første så befinner man seg nå i den nye pakt og her har Gud åpenbart alt som er å åpenbares i evangeliet ved sin sønn Kristus og har gitt dette videre i Skriften og videre så til Kirken. I den gamle pakten så forholdt det seg ikke slik og det var derfor nødvendig for de troende å spørre Gud ved slike overnaturlige gaver. For det andre så er det på grunn av at slike gaver kan indirekte være til hinder for foreningen. Jeg sier indirekte fordi man blant annet kan tolke ting man får galt eller bli forført av Djevelen. Slik jeg forstår Johannes av Korset så gir Gud kunnskap og visdom, men altså ikke noe som allerede er åpenbart. Han formaner de troende til ikke å legge vekt på og ikke basere sin tro på slike ting nettopp på grunn av forførelsen som ligger i dem ved å mistolke dem. Han trekker konsekvensen så langt til å påstå at slike som legger sin tillit til dem og søker dem har stor mangel på sin tro i form av at de ikke helt anerkjenner at Gud sendte sin sønn til verden og viser stolthet og arroganse ved at de underordner Kristi åpenbarelse.

Johannes av Korset bruker altså skriftsteder i fra Paulus for å vise til at Gud tillater ikke slike forespørsler. Paulus hadde tilstedighet en indre uro om menighetene hans hadde blitt utsatt for vranglære som kunne medføre at de ble ledet bort fra troen til Kristus noe som preget ham gjennom hele hans virke.¹⁶¹ Johannes av Korset kan sies å ha den samme uroen da med tanke på om noen troende har begynt å sette sin lit og søker gavene aktivt og tror at de kan skaffe seg kunnskap og visdom ved disse overnaturlige gavene. Dette vil på en måte lede dem bort fra renselsesprosessen i åndens mørke natt, kontemplasjonens velsignelser og til slutt vekk i fra Kristus.

Det er interessant at Johannes av Korset bruker slike klare vers fra Paulus angående Kristi evangeliets troverdighet og viktighet opp mot forførelsene av å vektlegge de overnaturlige gavene. På en side så sier det mye om hvor viktig det er for ham å advare mot slike ting. Slik sett så kommer de under samme forbannelse og dom. På en annen side så mener han at det er en parallell med vranglære som fører til at de troende blir ledet vekk i fra Kristi evangelium. Det er nok tanken på vektleggelse og erfaring som han her vil presisere og at de heller skal holde seg til Kristi evangelium som er nedfelt i skriften og bevart i tradisjonen. Men det kan sees på som et paradoks at de overnaturlige gavene gitt av Gud kan være gjenstand for slikt. Det som man må da ha i mente er at for Johannes av Korset så er den

¹⁶¹ Se i Apg 20,13-38.

menneskelige natur så pass svak at tilbøyeligheten til å bli forført er tilstede. Derfor skal de altså ikke vektlegge slike gaver. Det er altså ikke de overnaturlige gavene gitt av Gud Paulus har i tankene, men de samme advarende holdningene mot forførelse bort fra Kristi evangelium. Paulus formaner blant annet galaterne mot ikke å akseptere andre former for utleggelse av dette evangelium og heller å holde seg til det evangelium som han en gang forkynte dem.

4.4.6 Johannes av Korsets fortolkning av Rom 8,14.

4.4.6.1 Paulus; La oss bli drevet av Guds ånd.

Paulus hovedanliggende i Rom 8,1-17 er at de troende på grunn av Jesu frelsesverk har fått barnekårets ånd i motsetning til trelldommens ånd. Sagt på en annen måte så har de fått Guds ånd i seg på grunn av at Kristus nå bor i dem. Dette har stor betydning for de troende i det praktiske liv. For det første så er det rettferdige overfor Gud. De er nå i slektskap med Gud ved at han har tatt de troende til seg gjennom troen. For det andre og som en følge av det første så fordømmer ikke Gud dem nå lenger. For det tredje så betyr dette at de nå har kraft til å motsette seg synden. De troende ser på Faderen gjennom Kristi øyne, fordi ånden som er i dem er Kristi ånd. Denne ånden transformerer de troende til likedannelse med Kristus. Dette skjer på en passiv måte ved at ånden skaper den samme velvillighet i de troende som også Kristus har overfor Faderen.

4.4.6.2 Johannes av Korset; Håpet renser minnet.

I bok 2 av *Oppstigningen av fjellet Karmel* har man sett at Johannes av Korset tar for seg hvordan intellektet blir rensset av den teologiske dyden tro. I bok 3 tar han for seg hvordan minnet og viljen blir rensset av henholdsvis de teologiske dydene håp og kjærlighet. De tre innordningene har ikke bare sine motsetninger i dydene, men i tillegg til å være særegne samarbeider og påvirker de hverandre. Dette er også en av grunnene til at hver og en av dydene må bli rensset.

Det er når Johannes av Korset i forkant av sin omhandling av de tre skadene som kan skje i sjelen hvis ikke minnet blir formørket det vil si hvis ikke den blir rensset av dyden håpet, at han bruker Rom 8,14. Det er tre ting som kan være årsak til disse skadene i sjelen: disse er verden, Djevelen og de naturlige fatteevnene i minnet som frarøver moralske og åndelige goder. Ved at minnet må bli rensset for endelig å bli forent med Gud, bruker han den åndelige tolkningsmetoden i sin fortolkning av Rom 8,14. I utvidet betydning kan man si at jo mer de troende blir ledet av Guds ånd jo mer fylles de av håp om det himmelske. En slik

fortolkning tror jeg ikke er i strid med det Paulus mente. Men selv om man ser det på en slik måte, er det ingenting i den umiddelbare konteksten om at håpet renser minnet hos Paulus.

Slik mange fortolkere av Johannes av Korset forstår ham så er minnet i stand til å tømmes like mye som den er i stand til å fylles fordi den har denne egenskapen i seg.¹⁶² Dette må ikke forstås at minnet er en form for lagringsplass, men at den heller kan sies å ha den egenskapen til å gjenkalle forskjellige minner og til å holde dem oppe i bevisstheten over lengre tid.

Det er som sagt mange ting Paulus forbinder med det å være Guds barn. Det er blant annet tanken om rettferdiggjørelse og derav kommer det at det er ingen fordømmelse. Altså en form for juridisk språkbruk som konkluderer med at de troende er rettmessige frifunnet for all skyld overfor Gud samt innehar privilegier som arvinger. Et av privilegiene er at Kristus bor i enhver troende og har som følger Guds ånd.

Johannes av Korset fortolker utsagnet om Guds barn på følgende måte. Han vedkjenner seg at det er ikke alle troende som på sin vei til forening alltid og på alle måter blir styrt guddommelig i sine innordninger. Men noen gjør det allikevel og det er disse som kommer rettmessig under en slik kategori som Guds barn. Disse har på en måte blitt transformert i Gud og er forent med ham.¹⁶³ De gjerningene som kommer ut av innordningene er guddommelige i sin art. Det er nok på grunn av sin åndelige tolkningsmetode at han kan komme frem til en slik fortolkning. For Paulus vektlegger at alle som er Guds barn blir drevet av Guds ånd som igjen skal vise seg i at de ved Ånden dreper kjødets gjerninger. Om det da innebærer at håpet renser minnet slik Johannes av Korset tolker det, er litt vanskelig å se viss man skulle bruke den bokstavelige metoden.

Men hvordan er det egentlig håpet renser minnet? Slik jeg tolker Johannes av Korset så må minnet tømmes for å få plass til håpet.¹⁶⁴ Sjelen fylles av Guds visdom og herlighet som kommer med kontemplasjon. Her skjenker Gud til sjelen ting som ikke kan fattes og som

¹⁶² "The memory is an activity of recalling, evoking, and welcoming apprehensions. It is also the capacity to keep or retain these images, forms, and experience. In this way the memory can be said to possess." (*John of the Cross* ss. 155-156). Se ellers i *The Collected Works* ss. 268-269.

¹⁶³ Transformasjon må sees i forbindelse med uttrykket: "God by participation." Det vil si at sjelens substans ikke har blitt forandret, men at den har blitt perfeksjonert slik at den har fått Guds vilje og kjærlighet slik at alt det den gjør er guddommelig. Sjelens vilje og kjærlighet har altså blitt på en måte smeltet sammen med Guds vilje og kjærlighet.

¹⁶⁴ Johannes av Korset påpeker at en tilstand som man kan oppleve når minnet tømmes og når Gud berører sjelen med foreningens frukt er en form for forglemmelse. Det vil si at man ofte glemmer å drikke og spise, gjøre avtalte ting av praktiske art og glemmer til og med hvordan kroppslige funksjoner fungerer. Dette er bare en forbigående tilstand og oppleves bare sporadisk. Se i *The Collected Works* ss. 270-271. En slik tilstand forsterkes i varighet og intensitet i åndens passive natt. Se i *The Collected Works* ss. 409-412. Skulle man sette ord på det i dag ved psykiatriske diagnoser kan man finne spor av sammenligning i mennesker som har demens, har en dyp og sterk depresjon eller melankoli (sterk og langvarig nedstemthet i stemningsleie).

aldri har oppkommet i sjelen hvis den ikke utsetter seg selv for åndens mørke natt. Samtidig fylles sjelen med håp om ting som den har i vente det vil si i utvidet forstand på frelsen. Det er vanskelig for dem som ikke lever i kontemplasjon og i den åndelige natt å forstå hva Johannes av Korset mener her. Slik jeg forstår ham fylles sjelen av en form for håpfullhet. For vi mennesker har en tendens til å håpe på ting som man ser. Det vil si håpet i oss er basert på ting som ligger i minnet. Ting slik som erfaringer, fordommer, forutinntatte bilder av Gud og ut fra disse ting så lager man altså et håp. Men Johannes av Korset sier at man ikke skal gjøre dette. Minnet må tømmes og Gud selv må gi håpet til menneskene. Slike troende som er fylt av en slik håpfullhet er Guds barn og blir ledet av Guds ånd til enhver tid i følge ham.

4.4.7 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Kor 2,10-15.

4.4.7.1 Paulus; Gud har åpenbart sin hemmelighet for oss.

Jeg har allerede nevnt tidligere hvordan korintermenigheten var og kommer derfor ikke til å si noe mer utdypende om det her. Kort sagt forklarer og utmaler Paulus for dem at nå har Gud åpenbart sin hemmelighet for menneskene. Denne hemmelighet kaller han for Guds visdom noe som hentyder til Kristus og hans frelsesverk. Han sier videre at en slik visdom er vesensforskjellig fra verdens visdom og at menneskene ikke har mulighet til å finne ut av dem. Hadde de gjort det hadde de ikke korsfestet Jesus. Selv om de nå er troende må de allikevel ha hjelp til å fatte denne Guds visdom. Det får de av Gud ånd som er i dem fordi han gransker dybdene hos Gud.

4.4.7.2 Johannes av Korset; La gleden være styrt mot Gud.

Som jeg har sagt før så må alle tre innordningene i ånden renses fordi de samspiller og er så tett knyttet sammen. Målet er jo foreningens tilstand så langt det er mulig i dette livet. Et menneske som har kommet så langt elsker Herren av hele sin sjel, forstand, hjerte og av all sin kraft.¹⁶⁵ For Johannes av Korset ville dette ha vært umulig å gjøre uten også å gå gjennom åndens natt.

Slik jeg forstår Johannes av Korset er de uordnende pasjonene eller lidenskapene i sjelen¹⁶⁶ nært knyttet til viljen. De fire pasjonene kan frembringe forskjellige ufullkommenheter i sjelen hvis de ikke blir holdt i tømme og blir underordnet. Johannes av Korset omhandler pasjonen glede i de resterende kapitlene av bok 3 i *Oppstigningen til fjellet*

¹⁶⁵ Se i 5 Mos 6,5; Matt 22,37; Mark 12,30; Luk 10,27.

¹⁶⁶ Som er glede, håp, smerte og frykt. Se i *The Collected Works* s. 292. Johannes av Korset reduserer da de elleve klassiske pasjonene som er definert av Aristoteles til disse fire pasjonene. "Det vesentlige han kommer til er at lidenskapene skal innordnes fornuften, gjennom viljen. Det vil si at de skal på en fornuftig måte rettes mot det sanne gode, som er erkjent av fornuften som er opplyst ved troen." (*Åndelig sang*, F. Wiik (overs.) (2008) s. 193 og videre i fotnote 86).

Karmel. Han lister opp seks undergrupper som har en direkte eller indirekte påvirkningskraft når det gjelder å oppleve glede. De seks undergruppene kalles for midlertidige, naturlige, sansbare, moralske, overnaturlige og åndelig goder.¹⁶⁷ Det er når han snakker om de sansbare gledene at han tar frem 1 Kor 2,10-15. For å få et helhetlig bilde av hvordan kjærligheten renser viljen vil jeg omhandle kort alle disse seks undergruppene.

”The will should rejoice only in what is for the honor and glory of God...”¹⁶⁸ Viljen har en tendens til å glede seg i ting som er liflige og behagelige noe Johannes av Korset med de seks undergruppene forsøker å vise til. Men de troende i åndens natt skal ikke søke etter ting som kan oppleves slik. Grunnen til det er at Gud ikke er liflig eller behagelig noe natten som helhet (sansenes og åndens natt) forsøker å vise for sjelen. Johannes av Korset forsøker altså å sammenfatte alt hva som viljen opplever som liflige og behagelige i de seks undergruppene. Har de troende en tendens eller tilbøyelighet mot slike ting vil det ikke føre direkte til synd i første omgang, men først og fremst til troløshet. Begge disse ting er dessuten et hinder for foreningsprosessen. Men tilbake til hvorfor Gud ikke er liflig og behagelig. Grunnen til det er at han er på en måte uoppnåelig for fatteevnene i sjelen og også for viljens lyster og tilbøyeligheter. Grunnen til det er at viljen kan bare smake og begjære noe i en bestemt form. Ut fra Johannes av Korsets åndelige natt og apofatiske spiritualitet skjønner man godt at viljen aldri kan smake eller begjære Gud hva han egentlig og virkelig er. Det vil derfor si at Gud blir aldri for viljen en bestemt ting som den kan glede og begjære seg over.

Siden følelser er så tett knyttet opp mot viljen ønsker jeg også å si noe kort om det. Slik jeg forstår Johannes av Korset så vil ikke en troende som er i åndens natt fremstå etter hvert følelseskald ved at han ikke legger vekt på følelser i sitt trosliv. For det er viktig at sjelen fryder seg over hva som skjer med den i natten for eksempel over den nåden som Gud viser den (”ah – the sheer grace”) ved å få lov til å gå inn i denne natt. Det som han advarer mot er at man skal bli forført av følelsene og ikke av viljen som er styrt av kjærligheten. For følelsene har en tendens til å søke tilfredsstillelse i seg selv og vil med den ikke føre sjelen til Gud. Det som er saken er at viljens virksomhet, noe som blir styrt av kjærligheten, bare kan gjøre dette. For viljens virksomhet består i å elske Gud forutsatt at det er Guds kjærlighet som er i virksom i sjelen.

Oppsummerende kan man si at skal en sjel glede seg i det som bare er til ære for Gud må viljen være virksom i Guds kjærlighet. Er den det er følelsene og de fire pasjonene underordnet og holdes i tømme. Det som skjer er altså på en måte en innsnevring av viljen.

¹⁶⁷ Se i *The Collected Works* ss. 295-349.

¹⁶⁸ *The Collected Works* s. 294.

Dette må ikke forstås dit hen at menneskenes frihet blir truet, men heller kommer til sin rett og at viljen får bare en bestemt form å rette sin oppmerksomhet og begjær mot. Denne bestemte formen er da altså Gud.

Midlertidige eller timelige goder er den første av undergruppene som Johannes av Korset nevner. Slik det fremgår av ordene midlertidige og timelige er det myntet mot ting som forgår, men som oftest mennesker setter veldig høyt i dette livet.¹⁶⁹ Troende som hengir seg til slike midlertidige og timelige goder beveger seg sakte, men sikkert bort fra Gud.¹⁷⁰ Den andre undergruppen kaller han for naturlige goder.¹⁷¹ Det som ligger bakenfor her er at de troende som har en tilbøyelighet mot dette vektlegger ytre skjønnhet mer enn indre skjønnhet som kommer av renselsesprosessen. Den tredje undergruppen er de sansbare goder.¹⁷² Slike sjeler motvirker spesielt den samlende effekt renselsen har for sjelen mot Gud og har heller en sterk tilbøyelighet mot adspredelser. Den fjerde undergruppen kalles for moralske goder.¹⁷³ Både moralske goder og dyder har på en måte verdi i seg selv og fortjener å bli satt pris på og elsket. Men siden bare Gud skal æres og elskes må ikke en slik glede over de moralske godene komme i veien. Gud er jo evig mens de moralske godene ikke er det og er der bare for å ære og for å forkynne om Gud. Den femte undergruppen kalles for overnaturlige goder.¹⁷⁴ En forførelse som ligger i disse er å tro at de er til hjelp i foreningsprosessen samt at man kan tro at Gud er svært nær en og ved det dra seg inn i latskap og likegyldighet. Den sjette undergruppen kalles for åndelige goder.¹⁷⁵ Bilder, statuer av helgener, kapeller og seremonier er slike midler. Lett kan det være at man hengir seg til dette uten å tenke på at de er bare til hjelp til å stimulere viljen til andakt og i utvidet mening til forening med Gud.

¹⁶⁹ "By temporal goods we mean: riches, status, positions, and other things claiming prestige, and children, relatives marriages, and so on." (*The Collected Works* s. 295).

¹⁷⁰ Johannes av Korset fremlegger en firetrinns modell for dette: 1) Lunkenhet i relasjon til Gud. 2) Viljens begjær og oppmerksomhet rettes mot flere ting enn bare til Gud. 3) Fullstendig forlater Gud ved at de ikke vil observere Guds lov. 4) Vender sitt hjerte og glemmer Gud helt ved at de verdsetter mer midlertidige og timelige goder enn Gud. Se i *The Collected Works* ss. 297-301.

¹⁷¹ "By natural goods we mean: beauty, grace, elegance, bodily constitution, all other corporeal endowments; also in the soul, good intelligence, discretion, and other talents belonging to the rational part of humans." (*The Collected Works* s. 304).

¹⁷² "By sensory goods we mean here all the goods apprehensible to the senses of sight, hearing, smell, taste, and touch, and to the interior faculty of discursive imagination." (*The Collected Works* s. 309).

¹⁷³ "By moral goods we mean: the virtue and their habits insofar as they are moral; the exercise of any of the virtue; the practice of the works of mercy, the observance of God's law; political prudence, and all the practices of good manners." (*The Collected Works* s. 316).

¹⁷⁴ "By these we mean all the gifts and graces of God that exceed our natural faculties and powers...faith, the grace of healing, working of miracles, prophecy, knowledge and discernment of spirits, interpretation of words, and also the gift of tongues." (*The Collected Works* s. 323).

¹⁷⁵ "By spiritual goods I refer to all those that are an aid and motivating force in turning the soul to divine things and communion with God, as well as a help in God's communications to the soul." (*The Collected Works* s. 329).

Man kan si at slik Johannes av Korset tolker 1 Kor 2,10-15 så er det snakk om troende mennesker som befinner seg i åndens mørke natt og som har forutsetninger for å dømme om åndelige ting, til og med dybdene om Gud.¹⁷⁶ De har da fått en slik dømmekraft og vilje av Gud at de kommer etter hvert ut av fallgruvene som de overfor nevnte undergruppene viser til; ”They become recollected in God and conserve the spirit and virtues they had acquired. These virtues increase and the soul advances.”¹⁷⁷

Johannes av Korset bruker også her den åndelige tolkningsmetoden. For det er lite som kan hentyde til at Paulus snakker om uordende pasjoner/lidenskaper i sjelen da med tanke på å ha sin glede i timelige ting slik sett beveger han seg derfor bort i fra konteksten. Muligens kan man trekke det så langt at når et menneske får del i Guds visdom, springer det opp en slik glede at man blir mer himmelvendt i sin sjel.¹⁷⁸

4.5 Åndens passive natt.

Det er i bok 2 av verket *Sjelens mørke natt* at Johannes av Korset tar for seg åndens passive natt. Siden han omhandler strofe 2 og 3 i bok 2 vil jeg derfor gjengi dem i rekkefølge her: ”In darkness, and secure, by the secret ladder, disguised, - ah, the sheer grace!- I went out unseen, my house being now all stilled.”¹⁷⁹ “On that glad night, in secret, for no one saw me, nor did I look at anything, with no other light or guide than the one that burned in my heart.”¹⁸⁰

4.5.1 Struktur over bok 2 av *Sjelens mørke natt*.

1) Kapittel 1: beskrivelse av de viderekommende. 2) Kapittel 1-3: nødvendigheten av å gå gjennom denne natten. 3) Kapittel 4: om åndens passive natt. 4) Kapittel 5: dens innhold. 5) Kapittel 5-8: forskjellige lidelser. 6) Kapittel 9: positive omtaler. 7) Kapittel 10: eksemplifisert ved ild som konsumerer treverk. 8) Kapittel 11-14: oppblomstringen av kjærligheten og dens frukter. 9) Kapittel 15-24: beskrivelse av åndens passive natt basert fra

¹⁷⁶ Vers 9 kan forstås på to måter. Hvis det greske ordet *αλλα* oversettes med konjunksjonen: men, betyr det at kontrasten mellom de troende og ikketroende vektlegges. Hvis det derimot oversettes med preposisjonen: for, betyr det at vektleggelsen blir på selve åpenbaringen enn på de som mottar den. Hvordan man oversetter vers 9 får dermed en betydning for versene 10-15. Se i G. D. Fee, *New International Commentary of the New Testament: The First Epistle to the Corinthians* (1987) ss. 111-112. Den sistnevnte oversettelsen fører til at det Johannes av Korset vil trekke frem blir enda mer fjernt i fra selve konteksten.

¹⁷⁷ *The Collected Works* s. 313.

¹⁷⁸ Se for eksempel i Kol 3,1.

¹⁷⁹ *The Collected Works* s. 113. “In darkness and secure, By the secret ladder, disguised – oh, happy chance!- In darkness and in concealment, My house being now at rest. (*The Complete Works* s. 10). Han bruker altså denne samme strofe som i sansenes passive natt.

¹⁸⁰ *The Collected Works* s. 314. “In the happy night, In secret, when none saw me, Nor I beheld aught, Without light or guide, save that which burned in my heart. (*The Complete Works* s. 10).

den andre strofe: som mørk, trygg, hemmelig, en stige og forkledd. 10) Kapittel 25: oppsummerende forklaringer av den tredje strofe.

Før jeg går i gang med å utlegge fortolkningen av de paulinske tekstene vil jeg kort si noe som karakteriserer denne åndens natt.

4.5.2 Noen karakteristika av åndens passive natt.

Igen føres sjelen inn i en form for passivitet der Gud arbeider i sjelen mens sjelen selv er i en form for modus der den bare tar imot. Dette er på en måte siste etappe i selve hovednatten før foreningen finner sted. Edith Stein sammenligner denne natten som da Jesus ble forlatt av Gud på korset.¹⁸¹ Ut av dette kan man si at slik Jesus ropte at det var fullbrakt da han utåndet kan Gud i samspill med sjelen si det samme når sjelen en gang kommer ut av åndens passive natt og går inn i forening med Gud.

Renselsen i denne natt utfolder seg i pine og kvaler og i fullstendig avmakt og ensomhet for sjelen. Den opplever å være ytterst fattig og elendig. Den føler dyp tomhet og armod ved timelige, naturlige og åndelige goder. Den føler seg på en måte ved tilintetgjørelsens rand og tror at dette vil hende. Siste rester av ufullkommenheter ikke bare i ånden, men også i sansene blir nå renset.¹⁸²

Men renselsen er bare en del av det som hender. Det andre som hender og på en måte samtidig er at ved kontemplasjon strømmer nå Guds visdom mer og mer inn i sjelen. Den opplyser den som også vil si at den gjør den mer mørkere.¹⁸³ Sjelen opplever nå virkelig at den blir berørt i det indre og får erfare Gud. Den har ikke bare lært at natten er viktig, men erfarer det også nå; ”In this new state, as one liberated from a cramped prison cell, it goes about the things of God with much more freedom and satisfaction of spirit and with more abundant interior delight than it did in the beginning before entering the night of sense.”¹⁸⁴

4.5.3 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Kor 13,11.

4.5.3.1 Paulus; Kjærlighetens fullkomne vei.

Jeg har allerede i punkt 3.4.4.1 omtalt kapitel 13 i 1 Kor og har ellers forklart før hvordan korintermenigheten var. Jeg vil derfor ikke utdype det noe videre her.

¹⁸¹ Se i *Korsvitenskap* s. 131.

¹⁸² I en ikke helt renset sjel kan stolthet, forfengeligheit og åndelig nytelsestrang oppstå. Se i *Korsvitenskap* s. 133.

¹⁸³ Kan forstås ut fra et filosofisk prinsipp av Aristoteles: ”that the clearer and more obvious divine things are in themselves, the darker and more hidden they are to the soul naturally.” (*The Collected Works* s. 401). Dette prinsipp er også benyttet av andre mystikere og blir da beskrevet som ”ray of darkness”. (*The Collected Works* s. 402).

¹⁸⁴ *The Collected Works* s. 395.

4.5.3.2 Johannes av Korset; Viderekommende har også ufullkommenheter.

Jeg sa tidligere at mye av ufullkommenhetene i sansene har sine røtter i ånden. Det er i denne åndens natt at disse røttene blir revet opp med rot for å bruke et agronomisk uttrykk. Slik sett så skjer den direkte renselsen nå i ånden, men indirekte så kan man si at det også har sin effekt i sansene siden ufullkommenhetene kommer derfra. Jeg har også nevnt tidligere at Johannes av Korset vektlegger den menneskelige natur som en enhet. Renselsen er også viktig med tanke på å danne og for å opprettholde en enhet i sjelen mellom den sansbare delen og den åndelige delen av sjelen. Med tanke på foreningen med Gud så vil det si at uten en slik enhet i sjelen så vil ingen forening skje. En annen ting som kommer sterkt til uttrykk nå er at renselsen i åndens natt også har å gjøre med kommunikasjon mellom den sansbare delen og den åndelige delen. Dette kravet om enhet mellom sjelens to deler og kommunikasjonsegenskapene som ligger mellom dem kommer av synet på sjelen som et *suppositum*;¹⁸⁵ ”The purgation of the principal part, that of the spirit, is lacking, and without it the sensory purgation, however strong it may been, is incomplete because of a communication existing between the two parts of the soul that form only one *suppositum*.”¹⁸⁶

Ånden må altså renses helt fordi den er en enhet og fordi at kommunikasjonen mellom sjelens to deler skal være optimal. Sett fra en annen siden så kan man si at renses ikke ånden helt vil renselsen i den sansbare delen av sjelen være til ingen nytte. Det overordnende i det hele er at sjelen vil hindres i å bli forenet med Gud hvis ikke åndens passive natt gjennomgås.

Det er ikke bare at det gjenstår mye renselse i sjelen for disse viderekommende, men også at kommunikasjonen mellom sjelen og Gud ikke er særlig god. Dette henger selvfølgelig mye sammen med det at ånden ikke er helt renses enda og synet på sjelens to deler som et *suppositum*. Johannes av Korset sier at slike troende på dette stadiet egentlig driver en form for kommunikasjon med Gud som er veldig lav og naturlig. Som et eksempel sier han at de er som barn overfor Gud med tanke på tiltale og omtale, kunnskaps- og erfaringsnivå. Det er her

¹⁸⁵ Det vil ikke bli gitt noe utdypende forklaring over dette emnet her, men bare kort hvordan Johannes av Korset bruker dette i sin mystiske teologi; *Suppositum* er en skolastisk term som motsvarer begrepet person i treenighetsteologien. Han bruker det for å forklare at selv om Gud har mange slags attributter og at disse kan komme fra Faderen, Sønnen eller Den Hellige Ånd, så er de hver for seg Guds væren helt og fullt nettopp fordi Gud kan sees på som et *suppositum*. Med andre ord; Gud er en og har bare en væren selv om han er treenig. Dette må ikke tolkes modalistisk, for Johannes av Korset har en klar treenighetsteologi som retter seg etter oldkirkelige dogmer. Slik jeg forstår Johannes av Korset så er synet på Gud som et *suppositum* også overførbart til å gjelde sjelen. Selv om sjelen har en sansbar og en åndelig del i seg, så er den allikevel en slik nettopp Gud er en. Dette viser også at Johannes av Korset står i den mystiske tradisjon som påstår at Jesus, ved sitt komme til verden, åpenbarte sannheten om treenigheten og slik også åpenbarte sannheten om den menneskelige natur. En slik tradisjon kan spores tilbake til Augustin. K. Kavanaugh forklarer begrepet slik; “For John the soul and body form a unity in *suppositum*. A *suppositum* is a being that has existence in itself and underlies a rational or infrarational nature.” (*John of the Cross* s. 85).

¹⁸⁶ *The Collected Works* s. 395.

han trekker inn skriftstedet 1 Kor 13,11. Selv om det ligger elementer av eskatologi her hos Paulus, jeg tenker spesielt på vers 10: ”men når det fullkomne kommer...”, så tolker og bruker han det for å beskrive de viderekommendes holdninger overfor Gud.

Det er flere interessante ting som kommer frem her at Johannes av Korset drar frem metaforen barn med tanke på sjelens kommunikasjon med Gud. Det er ikke bare hos Paulus at det vektlegges viktigheten med at de troende identifiseres med å være Guds barn.¹⁸⁷ Man kan altså konkludere med at dette ikke er typisk for bare Paulus, men gjennomgående for hele NT. Det jeg vil trekke frem her er at det kan virke litt paradoksalt at barn i Johannes av Korsets forståelse samtidig forutsettes en høyverdig og overnaturlig kommunikasjon med Gud. Er ikke det å være barn det å ha en tillitsfull nærmest på grensen til en trosskyldig og enfoldig kommunikasjon med Gud? Hos Paulus er det tegn på at de troende, som barn, aldri helt kan fatte og forstå Guds vilje, men samtidig oppfordres det allikevel til å søke ham.¹⁸⁸ Hvordan skal dette forstås med tanke på Johannes av Korset? En ting er å forstå metaforen barn til å være hierarkisk med tanke på overfor Gud. En annen ting er at for Johannes av Korset så forblir de troende barn overfor Gud, men på grunn av hva som skjer med sjelen i natten, det vil si renselse og den inngynte visdom og kjærlighet, så forutsettes det at de troende skal etter hvert kommuniserer med Gud på en guddommelig måte. Jeg tenker da på uttrykket ”God by participation” som beskriver dette bra.

At Johannes av Korset benytter seg av den åndelige tolkningsmetoden kommer godt frem når han tolker barnemetaforen hos Paulus. I tillegg til at barn er en relasjonsbeskrivende ting hos Paulus, så er det ikke først og fremst det han mener her, men der er for å beskrive nåtid og fremtid. Det vil nærmere si at det vil komme en dag da alt vil opphøre og tre ting skal bli værende igjen: tro, håp og kjærlighet.¹⁸⁹ I utvidet betydning så er det slående likheter med Johannes av Korsets mystiske teologi. For sjelen søker en forening med Gud der nettopp disse ting blir værende igjen.

Det er vanskelig når Paulus ikke forklarer noenlunde hvordan han ser på sjelens oppbygging. Kanskje skyldes dette en reservasjon for ikke å blande Guds sannhet med filosofi eller kanskje han ikke hadde en utviklet forståelse av den. Det nærmeste vi kommer er når han drar frem åndens og kjødets gjerninger.¹⁹⁰ Derfor blir åndens natt og spesielt den passive ganske så fremmed hos Paulus skulle man holde seg til den bokstavelige tolkningsmetoden og til konteksten.

¹⁸⁷ Se i Luk 20,36; Joh 1,12; 1 Joh 3,1.

¹⁸⁸ Se i Rom 11,33; 1 Kor 13,12; Ef 5,17;

¹⁸⁹ Se i 1 Kor 13,9.

¹⁹⁰ Se i Gal 5,17-22.

4.5.4 Johannes av Korsets fortolkning av 1 Tess 5,8.

4.5.4.1 Paulus; La oss være våkne.

Paulus omtaler Herrens dag og formaner da de troende til å leve sitt liv i overensbestemmelse med det. De skal være våkne og leve i forventning til denne dag. Dette innebærer kort sagt at de skal leve i kjærlighet og håp til sine medmennesker og slik ha en livsutfoldelse som er i kontrast til dem som ikke tror. Slik sett kommer da ikke denne Herrens dag som noe overraskelse på de troende. Paulus billedliggjør og eksemplifiserer ordene kjærlighet og tro samt håp om frelse i 1 Tess 5,8 til henholdsvis brynje og hjelm. Dette gjør han for å forklare følgende ting. For Paulus innebar et liv i tro ikke bare at de troende skulle arbeide på sin frelse, men de befant seg også i en kamp mot makter og myndigheter som var åndelige.¹⁹¹ Egenskapene til kjærligheten og håpet blir da til god hjelp i disse ting.

4.5.4.2 Johannes av Korset; Åndens natt som mørk, trygg, hemmelig, en stige og forkledd.

Sjelen er i ferd med å forlate sitt hus og er på vei til å bli forent med Gud.¹⁹² Dette er mulig fordi alle medlemmene i husholdningen er blitt lagt i søvn av Gud.¹⁹³ Disse medlemmene betrakter ham som fiender for sjelen og kan deles inn i åndelige og sjelelige begjær, verden og Djevelen.¹⁹⁴ For å beskrive denne flukten bruker han metaforer som mørk, trygg, hemmelig, som en stige og forkledd. At sjelen opplever åndens natt som mørk oppleves litt annerledes her i denne natt enn i andre deler av natten. Åndens fattigdom oppleves helt nært ved at sjelen ikke finner noen form for tilfredsstillelse i form av åndelige øvelser og makter heller ikke søke Gud på andre vis. Den finner heller ingen glede i kirkelige doktriner og trøst hos åndelige veiledere. Alt dette er bare et tegn på at sjelen er på rett vei med tanke på foreningen med Gud. Hva ligger så Johannes av Korset i ordet hemmelig? Med det mener han at denne flukten sees på som hemmelig for alle medlemmene i husholdningen. I dette ligger det at flukten oppleves også som trygg for sjelen. Dette er bare mulig på grunn

¹⁹¹ Se i Fil 2,13-14; Ef 6,10-18.

¹⁹² Det må oppyses at Johannes av Korset påpeker at åndens natt kan ha en tidsperiode på mange år for viderekomne og sier da egentlig hvor enormt mye både sjelen selv aktivt må gjøre og hva Gud ønsker å gjøre. Se i *The Collected Works* s. 395.

¹⁹³ "It was a sheer grace for this soul that God in this night puts to sleep all the members of its household, that is, all the faculties, passions, affections, and appetites that live in its sensory and spiritual parts." (*The Collected Works* s. 429). Her er det et godt eksempel på, som jeg sa tidligere i fotnote 8, at å strukturere Johannes av Korsets mystiske teologi er litt vanskelig på grunn av at ting glir litt over i hverandre. Mange ganger som her i bok 2 av *Sjelens mørke natt* kan det virke som om at sjelen har nådd en viss form for forening og at den da har forlatt helt eller delvis natten.

¹⁹⁴ Hvorfor ikke Djevelen oppdager sjelens flukt forklarer han med at kontemplasjonens erfaringer inngyter i sjelen på en passiv måte uten noen form for delaktighet av de ytre sansene eller de indre innordningene i ånden. For det er ved å påvirke dem at Djevelen kan forføre og terrorisere sjelen. Se i *The Collected Works* ss. 450-454.

av troen som ingen av dem vet noe om fordi den kommer fra Gud selv. Troen oppleves som hemmelig og uforståelig og også ved dens effekt den frembringer i sjelen. Johannes av Korset forklarer sjelens flukt ved å eksemplifisere dette med en stige og dens ti steg. Det er altså en gradvis flukt og dette kjennes også i sjelen.¹⁹⁵

Det er når Johannes av Korset snakker om når sjelen flukter ved hjelp av håpet som forkledd at han bruker 1 Tess 5,8 og slik sett antyder bruk av den åndelige tolkningsmetoden.

Paulus derimot snakker ikke om en form for flukt av sjelen, men at de troende skal holde stand mot mørkets gjerninger som er synden. Det vil si mot fristelser av forskjellig art. Troen, kjærligheten og håpet er da viktige og de vesentlige ting som de troende skal ha og øve seg i for nettopp å gjøre dette. Man kan derfor si at Johannes av Korset benytter seg både av den åndelige og den allegoriske metoden.

Sjelen beveger seg nå forkledd i sin flukt ved hjelp av dydene tro, håp og kjærlighet. Alt annet ville ha vært umulig uten å bli oppdaget av medlemmene i husholdningen. Slik som frelsen er et bilde på en hjelm for de troende slik er de troende nå beskyttet mot verdens påvirkninger ved hjelp av håpet i sin flukt mot foreningen med Gud. Ingenting i verden av all dens fristelser kan hindre sjelens flukt nå. Nærmere bestemt vil det si at ingenting av hva man smaker, ser, hører, lukter og føler kan altså hindre denne flukten. Håpet gjør at sjelen lengter og ser bare fremover til foreningen. Ingenting som sansene oppfatter i verden påvirker sjelen fordi den er full av håp.

Johannes av Korset bruker ordet forkledd på en måte som kan misforstås litt og trenger derfor noe forklaring. Det kan virke som om sjelen er forkledd på en slik måte at den ikke er seg selv ved at den innehar en annen identitet i denne flukten: "that people disguise themselves by simply dissembling their identity under a garb and appearance different from their own."¹⁹⁶ Slik jeg forstår Johannes av Korset så er det i forhold til medlemmene i husholdningen at det kan virke som om sjelen innehar en annen form for identitet. Dette stemmer jo egentlig fordi hele tiden har jo sjelens egentlige jeg vært skjult for dem fordi all sjelelige og åndelige begjær, verden og Djevelen har påført sjelen en falsk identitet. Men nå er den på vei mot Gud og samtidig mot seg selv og løsriver seg nå fra denne falske identitet.

¹⁹⁵ De 10 steg er som følgende: 1) Gjør sjelen syk etter å avansere. 2) Gjør at sjelen søker Gud kontinuerlig. 3) Sjelen produserer gjerninger. 4) Sjelen ønsker å lide for sin elskede. 5) Sjelen får et utålmodig begjær etter å søke Gud. 6) Sjelen opplever mange berøringer av Gud på grunn av dens intense søken etter ham. 7) Sjelen får en ivrig frimodighet. 8) Sjelen ønsker å besitte sin elskede uten å la ham slippe. 9) Sjelen brenner i kjærlighet til sin elskede på en mild og forsiktig måte. 10) Sjelen og Gud assimileres helt. Se i *The Collected Works* ss. 440-445.

¹⁹⁶ *The Collected Works* s. 446.

4.5.5 Noen teologiske betraktninger over sansenes og åndens natt.

NT fastholder Jesus Kristus som eneste mellommann og frelser.¹⁹⁷ En fastholdelse av dette innebærer at mennesker ikke er i stand til å frelse seg selv, men at bare Gud kan gjøre det. Mitt utblikk vil være å prøve å se litt på hvordan disse to delene av natten forholder seg med tanke på dette. Nærmere bestemt om Johannes av Korsets skrifter inneholder spor av pelagianisme eller semipelagianisme.¹⁹⁸

Ser man natten som helhet, det vil si sansenes og åndens natt, mener jeg at slike spor ikke blir så fremtredende. Det er først hvis man bare fokuserer på sansenes natt at slike momenter kommer frem. Johannes av Korset hadde toppen på fjellet Karmel, altså foreningen av sjelen med Gud, som mål. Dette innebærer da at skal man være rettferdig mot ham, så må man se natten som helhet og ikke fokusere på enkeltdelene av den.¹⁹⁹ En annen ting er at han er helt klar på at det er Gud ved sin nåde som leder mennesker ut i denne natten, holder dem oppe og styrker dem. Det vil si alt det som menneskene gjør i sin egen kraft, da spesielt i sansenes natt, egentlig ikke ville ha vært mulig hvis det ikke hadde vært for at Gud hjalp til.

5.0 Foreningens vei.

Det er i verkene *Åndelig sang* og *Levende kjærlighetsflamme* at han tar for seg den åndelige forlovelsen/søken etter den elskede, forberedelse til bryllupet og det mystiske bryllup/foreningens tilstand. Nærmere bestemt: Strofe 1-12 i *Åndelig sang* tar for seg forlovelsen som manifesterer seg som sjelens engstelige søken etter sin elskede. Strofe 13-21 i *Åndelig sang* beskriver forberedelsene til bryllupet mellom sjelen og sin elskede. Strofe 22-40 i *Åndelig sang* samt hele *Levende kjærlighetsflamme* beskriver det mystiske bryllupet som er den endelige foreningens tilstand.²⁰⁰ For å finne ut hvordan Johannes av Korset fortolker kristusfellesskapet hos Paulus i disse tre stadiene, så har jeg valgt en litt annen disposisjon.

¹⁹⁷ Se i Joh 3,16; 14,6; 1 Tim 2,5; Hebr 8,6; 9,15. Jeg vil ikke gå inn i noe form for dogmehistorisk eller kirkesamfunnsmessig redegjørelse over dette da det vil være å gå ut over oppgavens omfang.

¹⁹⁸ Pelagianisme: "teologisk oppfatning med navn etter den irske munken Pelagius (d. 418 e.Kr.) som i konflikt med Augustin (d. 430 e.Kr.) hevdet at mennesket hadde en fri vilje og avviste arvesyndslæren." Semipelagianisme: "lære som går ut på at mennesket er falt og har arvesynd, men at det likevel har en fri vilje i den mening at det kan ta imot Guds frelsestilbud eller forkaste det." (B. Haraldsø, *Fagord i teologi og kristendoms kunnskap* (1999) ss. 162.191). Semipelagianisme er en retning som oppsto en gang i middelalderen. Denne retningen tok i seg pelagianske tanker og videreutviklet og modifiserte dem. Kjernen i begge disse retningene er at mennesket har en iboende kapasitet og mulighet for å holde Guds bud. Dette medfører til at man kan medvirke i mer eller mindre grad med tanke på frelsen. Se i B. Haraldsø, *Kirke og misjon gjennom 2000 år* (1997) ss.49-51. Denne problemstillingen er altså ikke noe nytt. Augustin hadde store kontroverser med den monastiske bevegelsen i oldkirken da i representanten Pelagius.

¹⁹⁹ Fil 2,12-13 hos Paulus er en god parallell. Begge versene må leses sammen. Leser man bare vers 12 kan man mistenke Paulus for pelagianisme/semipelagianisme. Leser man bare vers 13 kan man mistenke ham for antionisme.

²⁰⁰ Derfor kan man si at Johannes av Korset i verket *Åndelig sang* allerede er i foreningens tilstand, men at han ser tilbake og reflekterer over natten som han har tilbakelagt. Se i *Korsvitenskap* s. 194.

Jeg har også her gjort et utvalg av de paulinske referansene, men utelukker nå bakgrunnsinformasjon til hver og en av dem. Dette har jeg gjort for å få en helhetlig presentasjon av de to verkene slik at fortolkningen av kristusfellesskapet hos Paulus kommer best mulig frem.²⁰¹ Før jeg går videre vil jeg kort nevne om tre forskjellige arter av forening²⁰² med Gud som Johannes av Korset skjelner mellom samt hva brudemystikk innebærer.

De tre forskjellige arter av forening er: 1) "God sustains every soul and dwells in it substantially."²⁰³ Det vil si at Gud er tilstede i enhver sjel selv i det mest syndfulle menneske. Dette har også en eksistensiell side, for hadde det ikke vært for Guds substansielle iboethet i sjelen ville den ikke ha vært i stand til å eksistere. 2) "the soul's union with and transformation in God."²⁰⁴ 3) "union of likeness."²⁰⁵ Slik jeg forstår Johannes av Korset er det bare en gradsforskjell mellom den andre og tredje art av forening med Gud som her er nevnt. For disse to henger sammen og utfyller hverandre. For art nummer to er regnet som den iboende nåde i sjelen, mens den tredje art er den forvandlende, guddommeliggjørende forening i kjærlighet. Det vil si at den tredje art av forening hadde ikke vært mulig uten de to andre. Slik sett kan man jo si at art nummer en ligger i bunn for de to andre artene av forening og muliggjør derfor en forening av sjelen med Gud. I verkene *Åndelig sang* og *Levende kjærlighetsflamme* utmåler Johannes av Korset hvordan art nummer to og tre vil manifestere seg i sjelen.

Det er spesielt i de to overfor nevnte verkene at brudemystikken er fremtredende hos Johannes av Korset, men man kan si at generelt så er hele hans mystiske teologi preget av en slik form for mystikk. I de to verkene handler det om en kjærlighetsrelasjon mellom bruden og brudgommen, det vil si mellom den troende og Jesus Kristus. Hvorfor bruker Johannes av Korset en slik form for mystikk? Det er vanskelig å si helt sikkert, men noen momenter kan være betydelige: Dette er ikke noe spesielt eller ensbetydende med Johannes av Korset, men

²⁰¹ Siden den poetiske sangen i verket *Åndelig sang* er på hele 40 strofer, vil det derfor gå ut over oppgavens omfang å gjengi den i sin helhet. Derfor vil jeg bare kort sitere enkelte deler av strofene når jeg ser det som nødvendig. Når det gjelder verket *Levende kjærlighetsflamme* vil jeg gjøre det samme, selv om denne bare inneholder 4 strofer. Det som er karakteristisk for Johannes av Korset er at disse poetiske sangene blir tolket for det meste på en allegorisk måte når han i kommentarene skal utlegge sin forklaring over de paulinske referansene.

²⁰² På Johannes av Korsets tid var et spesielt syn på hvordan en forening av sjelen med Gud skulle være allerede vunnet frem over et annet syn som hadde vært gjeldende; "In a nutshell, the extensive discussion of mystical union by the major Carmelites represented a victory for the older and more traditional view of mystical union as an *unitas spiritus*, and this victory confirmed subsequent and condemnations of views of union as a dialectical *unitas indistinctionis*." ("The Role of the Carmelites in the History of Western Mysticism" s. 36).

²⁰³ *The Collected Works* s. 163.

²⁰⁴ Samme sted.

²⁰⁵ Samme sted.

han er i tradisjon med alle andre mystikere som skal beskrive forening av sjelen med Gud.²⁰⁶ Ekteskapet er fra Guds side et symbol på trofasthet og kjærlighet og skal også sees på som uoppløselig. Slik skal en foreningen av sjelen med Gud se ut og manifesteres. Brudemystikk er altså ikke bare den analogien som best rommer det språklige, men også som best beskriver dens innhold og art.²⁰⁷

5.1 Åndelig forlovelse/Søken etter den elskede.²⁰⁸

5.1.1 2 Kor 6,16; Dere er Guds tempel.

”Hvor har du skjult deg, Elskede, og hvorfor har du etterlatt meg klagende her?”²⁰⁹ Sjelen har nå lagt seg selv og alt det skapte bak seg (sansenes og åndens natt) for å søke ham som har berørt ham med sin kjærlighet. Den lider av sterke kjærlighetskvaler på grunn av sin Elskedes fravær og vil ha flere slike berøringer. Sjelen ønsker å eie sin Elskede i et klart og substansielt skue. Det vil si at han ønsker at Gud skal åpenbare sitt guddommelige vesen for ham, for det er en slik kunnskap som meddeles i foreningen samt venter på sjelen i evigheten. Allikevel vil sjelen fortsette å lide på grunn av at den ikke har blitt løst i fra dens forgjengelige legeme, for så lenge sjelen befinner seg i dette livet vil Gud være skjult for ham.²¹⁰

Sjelens lengsel og hvorfor ikke den elskede ikke svarer på dens tiltale har en stor betydning for foreningsprosessen. Man må huske på at det er en lengsel som er fri for all sanselige ting og andre påvirkninger, fordi sjelen nå har gått gjennom renselsens natt. Det er en lengsel som kommer fra dypet av sjelen og som er skapt av Gud. Ved at den Elskede ikke svarer umiddelbart på sjelens tiltale fører det til at Gud opprettholder denne lengselen i sjelen

²⁰⁶ Johannes av Korsets språkbruk for å forklare foreningen har allikevel noen særskilte momenter og bruker ikke alltid konsekvent brudemystikken; ”John uses three metaphors to suggest something of the reality of this union...the light illuminating the window; the action of fire on a log of wood; and marriage between bride and groom.” (*John of the Cross* s.186).

²⁰⁷ I dagens samfunn klinger en slik brudemystikk dårlig på grunn av de mange skilsmisene. Trofasthet og kjærlighet som ekteskapets grunnsøyler har derfor mistet sin kraft. Ekteskapet sees ikke lenger på som den samfunnsordningen som best kan dyrke frem slike ting. Derfor vil det være vanskelig for dagens lesere å få tak i hva Johannes av Korset vil ha frem. Derfor må man ha i mente at i hans samtid hadde ekteskapet en helt annen stilling enn det den har fått i dagens samfunn.

²⁰⁸ Johannes av Korset tiltaler Jesus som blant annet den Elskede, Ordet, Guds Sønn, min Kjære og Brudgom i verket *Åndelig sang*. Først i slutten av sin kommentar til denne sangen røper han hvem dette er, nemlig Jesus. Ellers når man leser strofene som omhandler det mystiske ekteskapet (strofe 22-40) kan man merke bruken av den tosidige betydningen av det spanske ordet: *desposado(a)*, som betyr både å være forlovet og/eller gift. Det er altså sammenhengen som avgjør betydningen. Dette kan da skape en forvirring i lesningen av strofene 22-40. Men alle fortolkere av Johannes av Korset er enig i at i strofe 22-40 så skal betydningen og bruken av dette spanske ordet være gift. Se i *Åndelig sang* s. 247 og videre i fotnote 108.

²⁰⁹ Del av strofe 1. *Åndelig sang* s. 61.

²¹⁰ ”Skälet är att han är dold, och att du inte döljer dig som han för att så kunna finna och erfara honom. Den som skall finna något dolt, måste på ett lika fördolt sätt tränga in ända dit, där det dolda finns, och när han finner der, också själv bli dold på samma vis.” (W. Stinissen, *Låt oss ses i din skönhet* (2005) s.42).

etter de kjærlige berøringene. Sjelen får på en måte en form for integritet fordi den lengter, det vil si en integritet som er bygget på Guds kjærlighet. Det vil nærmere si at all lengsel som ikke er bygget på denne kjærligheten ikke bygger opp sjelen, ikke lager en integritet i den; ”Det jag inte hungrat efter blir inte riktig integrerat, inte riktig mitt, utan förblir mer eller mindre ett yttre bihang.”²¹¹

Johannes av Korset bruker 2 Kor 6,16 til å si at sjelen ikke skal søke sin Elskede utenfor seg selv, men inni seg: ”ingen andre steder vil du finne ham og nyte ham raskere, sikrere, nærmere, enn inne i deg!”²¹²

I 2 Kor 6,16 sikter nok Paulus til en form for uanstendig og umoralsk tilbedelse av fremmede guder. Grunnen til at de ikke skal gi rom for avguderi er at det nå er bare en plass for Gud som er passende for ham å være, nemlig i de troende. På grunn av flertallspronomenet vi, så kan dette forstås til enten at Guds tempel er enhver troende eller en samlende betegnelse av alle troende i korintermenigheten. Jeg mener at slik som ekklesiologien kommer så tydelig frem i Paulus sine brev, konteksten, analogien til det fysiske templet i Jerusalem samt GT referanser²¹³ er det mye som tyder på at han har den sistnevnte fortolkningen i tankene.²¹⁴ Uansett hvilken fortolkning som man støtter seg til, vil ikke Paulus sin formanings til et hellig liv miste sin aktualitet. Det som kan sies er at ved den sistnevnte fortolkningen vektlegges formaning til helliggjørelse mer på fellesskapet i motsetning til den førstnevnte.

Johannes av Korset fortolker utsagnet Guds tempel individualistisk og vektlegger da formanings om helliggjørelsen på enhver troende. For ham er ikke bare enhver troende et Guds tempel, men også en plass der Gud kan nytes, beskues og få bedre kjenneskap med ham. Paulus snakker ikke noe om at dette skal være resultatet, men sier at hvis korinterne tar sin kallelse til helliggjørelse på alvor så vil Gud fortsette å bo og ferdes i blant dem.²¹⁵ Det er heller snakk om en form for bekreftelse og anerkjennelse av å være et Gudsfellesskap enn det å være en individuell troende av Gud. Slik sett fortolker han Paulus ved å bruke den åndelige og allegoriske metoden og beveger seg en del bort i fra kontekstens mening.

²¹¹ *Låt oss ses i din skönhet* s. 36.

²¹² *Åndelig sang* s. 65.

²¹³ Se i 3 Mos 26, 11.

²¹⁴ Eller man kan si at på en annen måte så er Kristus tilstede i fellesskapet ved at han er tilstede i enhver troende.

²¹⁵ Se i 2 Kor 16b.

5.1.2 Kol 2,3; For i ham er alle visdommens og kunnskapens skatter skjult til stede.

Sjelen innser at den ikke kan kommunisere med sin Elskede på en personlig måte. Derfor benytter den seg av mellommenn og formidlere overfor ham for å fortelle om dens sorg og smerte. På en måte så tyr sjelen til de beste midler den har og disse er: sine ønsker, følelser og klager. Disse vet hvordan hjertets hemmeligheter skal åpenbares for den Elskede.

”Fortell ham at jeg er syk, jeg lider og dør.”²¹⁶ Johannes av Korset bruker Kol 2,3 når han skal beskrive sjelens tre måter å lide på grunn av sin Elskedes fravær i overensstemmelse med de tre sjelsevnene: forstanden, viljen og minnet/hukommelsen. De tre sjelsevnene får hjelp av de tre teologiske dydene for sin legedom. Paradoksalt bruker han sykdom, lidelse og død som eksempler for å beskrive den høyeste form for helse. For jo mer sjelen lengter etter Gud, jo mer helsebringende er det for sjelen. Hvorfor han nettopp bruker det må forstås innenfor brudemystikkens språkdrakt; For sjelen har fått erfare sin Elskedes berøringer på en slik måte at den kan sies å være såret i sitt innerste. Derfor er det ingen medisin som kan lege dette såret, men bare han som tilførte såret, nemlig den Elskede.²¹⁷

En litt nærmere forklaring over hvordan han fortolker Kol 2,3 må gis; Sjelen er blitt syk i sin forstand fordi den vil se Gud. Forstanden vender seg til troen og ved den får den innblikk i kunnskap og visdom om Gud og får dermed en kjennskap til sin Elskede. Det er ingenting som kan tyde på hos Paulus at han beskriver en sjel som er syk i sin forstand og som vender seg til troen for å få en dypere kjennskap til Herren. Det er åpenbart at Johannes av Korset da tolker dette på en åndelig måte. Paulus derimot advarer mot synkretisme og nomisme hos kolosserne og sier at hos Herren finnes tilstrekkelig kunnskap og visdom for frelse og liv.

Ved den greske oversettelsen (LXX) av GT ble ordet skatter ikke bare brukt i forbindelse ved materielle velstand, men også når det gjaldt åndelige goder. Slik sett fikk kombinasjonen visdom og frykt for Herren en betydning av å være skatter.²¹⁸ Paulus er i samme tradisjon som GT, men sier nå at Kristus er den eneste som de troende skal søke visdom fra samt frykte. Den jødiske Loven blir da gjenstand for degradering, men også for praksisen til jødiske asketiske mystikere hvor holdningen var at Kristus egentlig ikke var

²¹⁶ Del av strofe 2. *Åndelig sang* s. 76.

²¹⁷ Hvorfor dette såret oppstår i sjelen er på grunn av at Den Treenige Gud berører sjelen. Den Treenige Gud i hver sin person berører på sine måter. Den Hellige Ånd er kjærlighetens brennjern. Sønnen lar sjelen smake det evige livet ved sin ømme berøring. Faderen omdanner den i Gud med sin milde hånd. Det må presiseres at selv om sjelen opplever de tre berøringene som tre adskilte, så taler den bare om en Gud. Se i *Korsvitenskap* s. 201. Slike sår mente man var fysisk synlige hos Teresa av Avila. Se i *Korsvitenskap* s. 203 og videre i fotnote 239.

²¹⁸ Se i P. T. O'Brien, *World Biblical Commentary: Colossians and Philemon* (1983) s. 95.

nødvendig for å få kunnskap om Guds eskatologiske planer og kosmiske mysterier. Paulus sier at disse skattene er skjult til stede hos Kristus. Dette kan forstås til å være at de ikke er skjult bokstavelig sett, men at de er: ”deposited” eller ”stored up” i ham.²¹⁹

Grunnen til at Paulus tar dette opp er i polemikk mot nomismen og synkretismen som sannsynligvis var utbredt i kolossermenigheten. Han er bekymret over at kolosserne skal forme sin overbevisning og innsikt i troen på Kristus ut fra en sammenblanding med andre ting.²²⁰ Det er altså en kunnskap og visdom som er tilgjengelig for dem i dette livet, men som må søkes på rett plass. Johannes av Korset fortolker altså dette verset til å være sjelens flukt fra medlemmene i husholdningen, nærmere bestemt ved hjelp av håpet. Johannes av Korset fortolker Paulus dit hen at disse skattene i Kristus også er tilgjengelig i dette livet. Sant er det at slike skatter skaper håp, men det er vanskelig å se at forbindelse mellom skattene og håp er den mest fremtredende hos Paulus. Det vil si at disse skattene skal være til overbevisning og innsikt i troen, ikke først og fremst for å skape håp.

Johannes av Korset tolker dette på en åndelig og allegoriske måte og plasserer dette som en del av hans mystiske teologi. Hvilke konsekvenser har en slik fortolkning? Paulus vektleggelse på Kristus som eneste sted for visdom og kunnskap har den konsekvens at kolosserne står sterkere mot enhver form for synkretisme og nomisme. Det vil si at den har både en individualistisk og en ekklesiologisk dimensjon i seg. Johannes av Korset fortolkning medfører til en dreining mot det individualistiske.

5.1.3 Gal 5,17a; For vår onde natur står med sitt begjær Ånden imot.

Sjelen har innsett at verken bønner, klager eller mellommenn er nok til å finne sin Elskede. Han vil nå søke ham med ekte og stor kjærlighet. Den vil gjøre alt i sin makt for å finne ham uten å bli trett. Sjelen tyr derfor nå til praktiske handlinger: ”ved å konsentrere seg om det aktive og kontemplative livets dyder og åndelige øvelser.”²²¹ Dette innebærer at sjelen ikke tillater seg noen som helst gleder eller bekvemmeligheter av forskjellig art.

”Jeg skal overvinne sterke menn og grenser.”²²² Om man trodde at sjelen var rensset for enhver form for motvilje og opprørskhet i kjødet etter å ha gått gjennom sansenes og åndens natt, tar man feil. Fremdeles har ikke sjelen nådd helt foreningen, for i en tilstand av forlovelse og søken etter sin elskede er kjødet altså ikke helt temmet. Det er i forbindelse med

²¹⁹ Se samme sted.

²²⁰ Se i Kol 2,2.

²²¹ *Åndelig sang* s. 80. Denne formen for kjærlighet uttrykker ikke en lengsel etter å ha en privilegert relasjon til sin Elskede. Det stikker så mye dypere enn det. Sjelen søker og vil elske sin Elskede med hele seg på en slik måte at den er fullstendig villig til å dø for ham. Slik sett er Johannes av Korsets mystikk en prosess mot det å dø for der igjen å fylles med Guds kjærlighet.

²²² Del av strofe 3. Samme sted.

en slik tilstand at Johannes av Korset bruker Gal 5,17. Nok en gang tolker han det på en åndelig og allegorisk måte og mener nå at ånden vil få mer og mer overtaket. Med grenser menes det at sjelen skal overvinne sin egen natur, det Paulus kaller for kjødet. Dette skal sjelen gjøre med de praktiske åndelige øvelser som jeg overfor har nevnt.

Det er vanskelig å se at Paulus mente at de troende skulle overvinne kjødets gjerninger på en slik måte at de ble helt fraværende i sjelen. Enda mer vanskelig er det å se at han mente at denne tilstanden skulle være den mest riktige for enhver troende. Det kan heller virke som om disse to, nemlig kjødet og ånden, er to vedvarende motstridende krefter i sjelen som ikke vil opphøre før ved døden.

5.1.4 Gal 2,20a; Jeg lever ikke lenger selv, men Kristus lever i meg.

Sjelen har nå spurt skapelsen om hjelp til å finne sin elskede, de har gitt ham svar, men for sjelen er ikke dette nok. Sjelen opplever å ha fått tilført dypere sår i sin sjel av sin Elskede noe som har ført til en dypere og større lengsel etter å bli forent med sin Elskede. I håp om å slukke sin lengsel vender sjelen seg nå til troen, for det er den som klarest kan kaste lys over sin Elskedes skjønnhet og prakt.

”Som jeg bærer tegnet i mitt hjerte.”²²³ Ved at sjelen vender seg til troen, inngyter den nå sannheter om sin Elskede i sjelen. Men disse sannheter er som et tegn, som et bilde eller en skisse av sin Elskede i sjelen.²²⁴ Det vil si ikke helt klart, men litt skjult for sjelen. Det vil det være så lenge sjelen lever i dette livet. Dette tegnet finnes i sjelens forstand og i hennes vilje og det er når han snakker om tegnet i sjelens vilje at han bruker Gal 2,20. Kjærligheten er viljens organ så slik sett er det her snakk om et kjærlighetstegn, eller som Johannes av Korset sier: ”kjærlighetens utkast, i den elskendes sjel, og dette viser til dens vilje.”²²⁵ Denne formen for kjærlighet frembringer en så likhet mellom sjelen og dens Elskede at de blir å regne som ett. Det er slik han fortolker og forstår Gal 2,20: ”lar han oss forstå at selv om han levde var det ikke hans liv, fordi han var forvandlet i Kristus. Hans liv var mer guddommelig enn menneskelig, og det er derfor han sier at det ikke er han som lever, men Kristus i ham.”²²⁶

Johannes av Korset tolker også her et skriftsted fra Paulus på en åndelig og allegorisk måte. For det er ingenting i konteksten som tilsier at Paulus mente å leve et guddommelig liv

²²³ Del av strofe 12. *Åndelig sang* s. 131.

²²⁴ Den nærmeste sammenligning med Paulus er blant annet Rom 8,29.

²²⁵ *Åndelig sang* s.131.

²²⁶ *Åndelig sang* ss. 131-132.

slik Johannes av Korset mener, det vil si at kjærligheten er viljens organ på en slik måte at det kan kalles for en korsfestelse med Kristus.

Gal 2,20 er på mange måter vanskelig å tolke. Skal det tolkes symbolsk eller antropologisk. Eller er det en reel realitet, det vil si snakker Paulus her om en form for forening med Herren?²²⁷ Er det kanskje bare hans måte å argumentere på for å vektlegge sitt nye liv?²²⁸ Mange mener at dette skriftstedet omfatter i sum all paulinsk teologi, mens andre igjen er mer reserverte når det gjelder dette.²²⁹ Ut fra sin kontekst så kan man allikevel trekke ut visse momenter. Å være korsfestet med Kristus betydde for Paulus at han var død for Loven som innebar å være frigitt fra all dens forpliktelser og han levde nå et nytt liv i troen på Jesus Kristus.²³⁰ Ut av dette så må man huske på at for de judaister som var i galatermenigheten så var Paulus dermed en lovbrøyer og en synder fordi disse menneskene dømte nemlig ut fra Loven selv. Paulus vektlegger heller troens aspekt her og dens stilling opp mot Loven istedenfor kjærligheten som er viljens organ slik Johannes av Korset gjør. Johannes av Korsets fortolkning kan forstås dit hen av mange til at sjelen får en sammensmeltning av identitet og vilje med Herrens. Gal 2,20a må forklares litt nærmere med tanke på dette.

Albert Schweitzer sier følgende; ”In Paul there is no God-mysticism, only Christ-mysticism by means of which man comes into relation to God.”²³¹ Det som er poenget her er at en ”God-mysticism” fører til en absorbering av det personlige i Gud og mister sin egenart og identitet og forlater sin tilstand som skapte vesener skapt av Gud, mens en ”Christ-

²²⁷ “This passage, more than any other, reveals the Christological foundation of Paul’s death-life symbolism. The union of the believer with Christ is so complete that what is true of Christ is true of the believer as well.” (M. V. Hubbard, *New Creation in Paul’s Letters and Thought* (2002) s. 125).

²²⁸ “Paul refers here to dying with Christ because it is necessary for him to emphasize his radical break with the old life under the law, and the newness of Christian existence.” (R. C. Tannehill, *Dying and Rising with Christ. A Study in Pauline Theology* (2006) s. 57).

²²⁹ ”probably the most important single [text] for understanding Paul’s theology”, “Paul’s thought is so compressed as to be somewhat obscure.” (M. V. Hubbard, *New Creation in Paul’s Letters and Thought* (2002) s.123).

²³⁰ ”Paul implies that crucifixion with Christ has meant Paul’s death to the law. This death has followed by the new life.” (T. Callan, *Dying and Rising with Christ. The Theology of Paul the Apostle* (2006) s. 92). Ellers kan man si at et slikt språk som Paulus bruker her ligger det nært opp til død og oppstandelsesguder innenfor mysteriereligionene rundt gudene Osiris, Adonis og Dionysos. Tekster hvor Paulus omtaler dåpen ligger også nært (Rom 6,2). Disse gudene lover samme skjebne som de har med tanke på frihet fra undertrykkelse og død samt et evig liv. Dessuten absorberes de innvidde helt inn i guddommene og blir ett med dem. Men det er vesentlige forskjeller til hva Paulus forkynte og mente. Disse guddommene var som regel naturens guder og dessuten døde de ikke for menneskets synder. De lover blant annet frelse fra skjebnen ved å ta del i uforgjengeligheten. Alt dette er i kontrast til hva Kristus står for. Han døde for menneskers synd og forkynte frihet fra synden, dessuten er han ingen naturgud.

²³¹ *The Mysticism of Paul the Apostle* s. 3.

mysticism” ikke vil gjøre det.²³² Albert Schweitzer forutsetter altså en form for kristusmystikk hos Paulus.

Slik jeg ser det så har Johannes av Korset en klar kristusmystikk i sin mystiske teologi. Det som derimot kan virke litt paradoksalt er at sjelen opptar Guds vilje så mye at den blir: ”God by participation” samtidig som den beholder sin egenart og identitet. Forutsetter ikke det å ha en egenart og identitet nettopp det å ha sin egen vilje og derfor ut fra et kristent perspektiv tilstedighet å søke og dermed velge Guds vilje? Slik jeg forstår Paulus så var det en mann som levde av egen fri vilje, men som hele tiden søkte etter hva som var Herrens vilje med sitt liv. Johannes av Korset derimot fortolker dette med å si at Guds vilje er egentlig menneskets vilje.

5.2 Forberedelse til det mystiske bryllupet.

5.2.1 Kol 3,14; Kle dere i kjærlighet, som er det bånd som binder sammen og fullender.

Foreningsprosessen har kommet så langt at Brudgommen begynner å tale med sin brud. Sjelen opplever denne talen som et besøk fordi den er på en kysk, øm og kjærlig måte med full styrke. Den elskede avslører nå stråler av sin storhet og guddommelighet slik sjelen har ønsket. Man kaller disse strålene fra sin Elskede for nådebevis og de står i forhold til den iver og kjærlighetsangst sjelen før har hatt. Disse nådebevis oppleves å være svært så liflige og høyverdige slik at sjelen opplever å bli dratt ut av seg selv i form av ekstaser og henrykkelser. For den svake menneskelige natur oppleves disse nådebevis på en fryktssom og uutholdelig måte, derfor sier den til sin Elskede; ”Vend dem bort, Elskede.”²³³ Det som sjelen ber om her er at nådebevisene må opphøre, for sjelen kan rett og slett ikke holde ut.

Slik som kjærligheten er foreningens bånd mellom Faderen og Sønnen, slik er den også i foreningen av sjelen med Gud. Ved disse nådebevisene så har også sjelen fått friske pust av den guddommelige kjærligheten. Det at sjelen samtidig opplever å få meddelt guddommelige mysterier gjennom kontemplasjon og opplever forskjellige nådebevis samtidig med inngytelse av den guddommelige kjærligheten, er dette et bevis på at det er sann forening som skjer mellom sjelen og Gud. Slik jeg forstår Johannes av Korset, så er kjærligheten en viktig faktor her. Hvis ikke denne er med er det til ingen nytte når det gjelder foreningen av sjelen med Gud. Det er i denne forbindelsen at han tar frem Kol 3,14.

²³² Førstnevnte vil da være slående lik mysteriereligioner rundt Paulus sin samtid, slik som Mithras, Dionysos, Adonis, Isis, Osiris, Cybele og Eleusis. Man kan si at Paulus lånte begrepet fra disse religionene, men ikke ideen.

²³³ Del av strofe 13. *Åndelig sang* s. 136.

Det stemmer at kjærligheten som Paulus taler om i Kol 3,14 er av en guddommelig art. Han presiserer at det er en kjærlighet som binder ikke bare sammen hver enkelt troende med Gud, men også mellom de troende. Johannes av Korset vektlegger derimot båndet mellom de troende og Gud mest. Han fortolker Paulus dit hen i forbindelse med kontemplasjon og nådebevisene. Det som Paulus derimot snakker om er at kjærligheten er på en måte et usynlig bånd fordi nå har de blitt reist opp med Kristus og som resultat av dette skal deres sinn være rettet opp mot den himmelske Kristus.²³⁴ Slik sett fortolker Johannes av Korset Paulus dit hen at de troende skal vende seg innover, mens Paulus taler heller om at de skal vende sitt blikk utover og oppover. Det vil si Paulus vektlegger at de troende skal minne seg selv om hva den Korsfestede har gjort for dem. Med Johannes av Korsets oppfordring til rensende minne/hukommelse, blir det vanskelig å se hvordan en slik himmelvendthet som Paulus formaner til skal praktiseres. Derfor kan man si at Johannes av Korset har en form for åndelig tolkning av Paulus. Men med tanke på kristusfellesskapet så fortolker Johannes av Korset at det viktigste bindemiddelet i et slikt fellesskap er kjærligheten og slik sett så synes jeg at han er mer på linje med Paulus.

5.2.2 2 Kor 12,2b: Om han var i legemet eller utenfor legemet, vet jeg ikke,

Brudgommen fortsetter å tale til sin brud og skjenker den mange forskjellige gaver og dyder. Den fortsetter også å inngyte sin guddommelige kjærlighet og åpenbare sin prakt og sin storhet som er svært så liflige og høyverdige. Sjelen ber sin Elskede om mange ting, blant annet at meddelelsen av denne guddommelige kunnskap må være så opphøyd og liflige at den ikke vil være i stand til å beskrive den og at det sanselige apparatet ikke vil være i stand til å motta det. Hvorfor sjelen ønsker dette henger sammen med at den vil at den kunnskapen som Gud meddeler skal være så liflig og høyverdig slik at ikke sjelens lavere nivå ikke får ta del i den. Hvis den gjorde det ville sjelen ikke få oppleve den fred som kommer av den meddelte kunnskap. Slik sjelen nå har kommet så langt i foreningsprosessen er den blitt en så stor fiende av det lavere nivå og dets måte å virke på at enhver form for kontakt med den ikke må forekomme.

Det er i denne forbindelsen at Johannes av Korset bruker 2 Kor 12,2. Han tolker Paulus sin henrykkelse dit hen til at det skjedde uten legemets delaktighet, ellers sier han, ville Paulus ha visst det og denne opplevelsen ville ikke være så sublimt og høyverdig siden han ikke kunne uttale ordene som han hadde hørt blitt uttalt. Slik jeg ser det så stemmer dette med hva Paulus selv påstår. Johannes av Korset bruker ellers Paulus som belegg og som

²³⁴ Se i Kol 3,1.

referanse for å påstå at Gud kan meddele kunnskap til ånden uten at sjelens lavere delaktighet og at dette også er en form for trosliv man skal trakte etter. Det at Gud meddelte kunnskap i form av mysterier om seg selv til Paulus er litt usikker, selv om han påstår at det var ord han ikke kunne uttale.²³⁵ En annen ting er om det kan det være riktig å bruke et slikt engangstilfelle for å stadfeste noe generelt og gjeldende slik Johannes av Korset mener?

5.3 Det mystiske bryllupet/foreningens tilstand.

5.3.1 Fil 1,21; For meg er livet Kristus og døden en vinning.

Sjelen har nå vandret på en lang ferd mot foreningen med Gud. Tidsrammen på denne reisen og dens intensitet avhenger av sjelens iboende forutsetninger og velvilje samt Guds forutbestemmelse og nåde. Sjelen er nå klar til å møte sin Elskede i en forening som den alltid innerts inne har lengtet etter.

Når Johannes av Korset tar frem og fortolker Fil 1,21 har sjelen allerede i henhold til den poetiske sangen kommet et langt stykke i foreningen. Sjelen har da blant annet opplevd en tørke og renselse som Gud selv har gjort, slik at foreningens frukter kan fullt ut nytes. Det må sies at denne tørken og renselsen ikke er slik som den renselsens natt som den har lagt bak seg. Det vil si at den oppleves ikke å være så dyptinngripende og eksistensielt fordi nå er sjelen i en tilstand av forening der Guds fred og nådebevis på en måte ligger der som en demper.

Sjelen sees på av verden og også av mange troende som en som virkelig har gått tapt. Det vil si at verden ikke har mulighet for å ta kontroll og ha en noen form for innflytelse på den og at for mange troende så blir en slik overgivelse til Guds kjærlighet, som foreningen nettopp er, møtt med tause bebreidelser og kritikk.²³⁶ Sjelen svarer på denne bebreidelsen og kritikken i form av en åndelig fullkommen beslutsomhet og djervhet i sine handlinger som er fylt av Guds kjærlighet. Handlinger utføres i all frimodighet og er dessuten fri for reservasjoner. En slik dydfull og guddommelig handling er altså i seg selv en bevitnelse som stilner enhver bebreidelse. Det er i denne forbindelsen han drar frem Fil 1,21. Paulus snakker

²³⁵ Den greske teksten i 2 Kor 12,4 antyder tre ting. Den ene er at det var ord som ikke kunne uttales av mennesker. Det andre er at det var ord som menneskene ikke fikk lov til å uttale. Det tredje er at det var ord som ikke var ment for mennesker. Se i *The New Linguistic and Exegetical Key* s. 417. Derfor er det litt usikkert om Paulus i det hele tatt mottok noen form for kunnskap om Guds væren som kunne gagne ham og menighetene på den tiden. Ellers så står Paulus i en lang jødisk tradisjon når det gjelder henrykkelser til de himmelske. Talmudske tradisjoner nevner fire menn: Ben Azai, Ben Zoma og Elisha ben Abuyah og Akiba. Ben Azai døde av det han såg. Ben Zoma ble sinnsyk av det han såg. Elisha ben Abuyah ble en forfallen av det han opplevde. Bare Akiba kom tilbake uskadd. Se i F. F. Bruce, *Paul Apostle of the Heart set Free* (2000) ss. 134-135.

²³⁶ For Johannes av Korset betyr verden: all forlokkelser som verden kan tilby, Djevelen og kjødet. Teresa av Avilas syn på Djevelen og det demoniske kan være en god beskrivelse som munkene og nonnene hadde i hans samtid; "St. Teresa believed, to her horror, that as the mystic clears consciousness of wordly influences, satanic forces gather around the soul." ("The Spiritual Uses of Pain in Spanish Mysticism" s. 270).

om at han heller vil død enn å leve i legemet, noe som han ser på som en vinning. Johannes av Korset fortolker det slik; ”Slik er det menneske som virkelig har fattet kjærlighet til Gud. Det søker ingen annen vinning eller belønning enn å miste alt, og i sin vilje miste seg selv for Guds skyld, og det er dette den ser som en vinning.”²³⁷

I Fil 1,21 kan sees på som et følelsesladet utsagn over Paulus sin personlige mening over liv og død. Nærmere bestemt kan dette tolkes til å bety at for ham var/er livet oppsummert i Kristus. Med andre ord: for Paulus så var/er livet Kristus. Alt han gjorde i liv og tjeneste gjorde han for ham. Livet uten Kristus ville da ha vært meningsløst for ham. Slik sett så kan man da se bort i fra at dette utsagnet ikke var myntet på at hans liv var på en måte absorbert opp i en guddommelig tilstand. At den åndelige og allegoriske tolkningsmetoden blir brukt her av Johannes av Korset er tydelig fordi Paulus ikke snakker her om at det er på grunn av at han har nådd en form for forening av sjelen med Gud at bebreidelser dukker opp. Ser man bort i fra dette, så er hans fortolkning allikevel treffende. For Paulus liv og tjeneste gir jo uttrykk for at han hadde en dyp og bred kunnskap og erfaring om Guds kjærlighet.

5.3.2 Gal 4,6; Fordi dere er barn, har Gud gitt sin sønns ånd i våre hjerter, og Ånden roper: abba, far!

Sjelen blir mer og mer ensom. I en slik ensomhet kan den nå virkelig nyte nærværet av sin Elskede fordi ingen andre forstyrrer den. Sjelen øver seg nå i det som hører kjærligheten til fordi før har den levd mye etter sine egne og verdens ønsker. Johannes av Korset kaller de guddommelige kunnskapene som Gud viser sjelen i denne tilstanden for grotter. Det skal vise hvor utilgjengelig det er for menneskene i sin egen kraft å finne ut av samt hvor uutgrunnelige og dype de er. Spesielt viser Gud sjelen mysterier om treenighetens og inkarnasjonens bakgrunn og hensikter.

Sjelen vil også nå gjengjelde den enorme kjærligheten som har blitt skjenket av Gud. Dette er en frimodighet fra sjelens side om at den Elskede ikke lenger skal forakte henne og holde henne for intet. Det som sjelen egentlig sier her er at Gud skal ikke bare elske henne for sin egen skyld men også for sjelens egen skyld. Årsaken er at nå er sjelen blitt så forent og er ”God by participation”, at Gud kan nettopp gjøre dette.²³⁸ I denne tilstand ber ellers sjelen om at den Elskede må gi ham fem ting.²³⁹

²³⁷ *Åndelig sang* s. 261.

²³⁸ Dette er sannsynligvis et filosofisk prinsipp som Johannes av Korset henter frem her og som sier noenlunde at: Gud kan bare elske seg selv fordi han ikke kan elske noe på et lavere nivå. Se i *Åndelig sang* s. 280.

²³⁹ ”1) Den Helliges Ånds pust fra Gud til sjelen og fra sjelen til Gud. 2) Jubelen over Gud over å ha oppnådd ham. 3) Kunnskapen om de skaptens vesener og deres innbyrdes orden. 4) Det rene og klare skuet av den

Johannes av Korset fortolker Gal 4,6 slik; ”I den forvandling sjelen er forunt i dette livet, er ofte samme pust som går fra Gud til sjelen og fra sjelen til Gud, mens en uendelig kjærlighetsnytelse oppleves i sjelen... dette gjelder de salige i det kommende liv og de fullkomne i dette.”²⁴⁰

Johannes av Korset fortolker at fellesskapet med Kristus hos Paulus vil nå en slik intimitet at man kan si at et slikt menneske på en måte bæres og leves av Herren selv. Det er i forbindelse med sin polemikk mot judaister, som ville føre galaterne inn i lovgjæringer igjen, at Paulus bruker det arameiske uttrykket: *abba*. Dette uttrykket ble brukt i nære, fortrolige og tillitsfulle relasjoner mellom barn og far. Det troende har et slikt intim relasjon til sin himmelske far fordi Gud har gitt av sin ånd som er i enhver troende. Spørsmålet blir derfor om graden av den relasjonelle intimitet mellom de troende og Gud kan tolkes slik den gjør hos Johannes av Korset. Jeg mener til en viss grad så kan det gjøre det, men ikke helt ut. For jeg mener at Guds ånds virksomhet i mennesket ikke vil bli i en slik grad at man kan si at Herren bærer og lever livet for en.

5.3.3 2 Kor 5,1 For vi vet at om vårt jordiske hus, vårt telt, rives ned, så har vi i himmelen en bygning som er av Gud, et evig hus.

Man er nå i verket *Levende kjærlighetsflamme*.²⁴¹ Denne flamme er Den Hellige Ånd. Den Hellige Ånds virksomhet pågår i sjelens substans, nærmere bestemt i sjelens middelpunkt²⁴² hvor Djevelen ikke kan nå inn. Selv om sjelen er i en slik fullkommen forening som er mulig i dette livet så er lengselen etter den endelige fullstendige foreningen, noe som vil skje i evigheten, fremdeles virksom i den. Derfor håper og ber sjelen Den Hellige Ånd om regelrett å rive sund dette dødelige og forgjengelige livet slik at dette kan skje.

Denne evighetens forening er allikevel så nær for sjelen at Johannes av Korset betegner avstanden eller skillet til å være som et tynt vev. Sjelen har fra før i renselsens natt brutt to slags vev som er sjelens tilbøyeligheter til skapelsen samt sjelens naturlige virksomheter som er i dens lavere sanselige del. Det som står i veien for den evige og

guddommelige væren. 5) Den fullstendige forvandlingen i Guds grenseløse kjærlighet.” Se i *Åndelig sang* s. 322.

²⁴⁰ *Åndelig sang* s. 323.

²⁴¹ Dette verket var fra Johannes av Korsets side egentlig skrevet til en person, nemlig Ana del Mercado y Penalosa. Se i *Levende kärlekslåga*, Karmeliterna i Tåarp og Glumslöv (overs.) (1972) s. 7.

²⁴² Middelpunkt er sjelens midtpunkt. Johannes av Korset så sjelen som en enhet og som ikke hadde noen form for etasjervis oppbygging. Sjelen har altså et midtpunkt der Gud befinner seg. Johannes av Korset drar da den konklusjonen at når sjelen har nådd sitt middelpunkt, som er foreningen med Gud, har den også nådd middelpunktet i Gud. Derfor er egentlig Gud sjelens middelpunkt.

fullstendige foreningen er sjelens forbindelse med kroppen, noe altså døden bare kan bryte. Det er i denne forbindelsen han bruker 2 Kor 5,2.

Det er ingenting i konteksten som tyder på at Paulus lengtet etter en form for fullkommen og endelig forening med Gud etter at han sjelen har brutt disse to slags vev, slik Johannes av Korset tolker det. Paulus sier dette i forbindelse med at legemet tynges ned og går til grunne på grunn av de mange trengsler og forfølgelser han må utholde fra sine motstandere.²⁴³ Slik sett er det heller en form for proklamering av det håp som venter ham i det himmelske. Johannes av Korset fortolker altså trengslene til også å mene i foreningens tjeneste. Derfor er det en åndelig og allegorisk måte han tolker Paulus på.

5.3.4 Hebr 1,3a; Han er en utstråling av Guds herlighet og bildet av hans vesen, og han bærer alt ved sitt mektige ord.

Sjelen befinner seg nå i dens middelpunkt der Gud er. Alle foreningens frukter og berøringer kjennes derfor i sjelens substans, i dens middelpunkt. Det er på en måte kontakt mellom substansene, mellom sjelen og Gud. Johannes av Korset snakker om at konsekvensene av dette er at sjelen opplever nå en form for bevegelse i hele seg som utføres av Gud selv. Med andre ord: Sjelen føler at alt er i bevegelse og at Gud beveger seg. Men saken er den at Gud rører seg ikke, men at den fornyelsen som skjer i sjelen kan få det til å virke som dette. For sjelen oppleves som om jorden og himmelen med dens krefter og alle materielle ting er i bevegelse, som om de er intet.²⁴⁴ Muligens sikter Johannes av Korset til at foreningen av sjelen med Gud har blitt så intimt at den erfarer Gud som skaper, livgiver og opprettholder av alt det skapte. Denne opplevelsen er så enorm for sjelen at hadde ikke den vært i en tilstand av en kjærlighetsfull forening så hadde den gått fra forstanden og blitt totalt sinnssyk.

Det er i denne forbindelsen at han bruker Hebr 1,3, nærmere bestemt: ”han bærer alt ved sitt mektige ord.” Det som Herren bærer er for Johannes av Korset de tre verdener: den himmelske, den jordiske og den underjordiske med alt det som finnes der.²⁴⁵ Han bruker dette verset som referanse til disse tre verdener samt at når sjelen opplever denne bevegelsen i sin substans, så beveger alt seg nettopp fordi Herren holder oppe alle disse tre verdener samtidig.

²⁴³ Se i 2 Kor 4,16-17.

²⁴⁴ Om denne bevegelsen som sjelen opplever, les i *Levande kärlekslåga* ss. 126-131. Her kan Johannes av Korset bli misforstått for å lande i panteistiske slutninger, der sjelen oppløses helt og blir en del av intet. Men det må presiseres at sjelen allikevel bevarer sin identitet og substans samt at den personlige mystiske kontakten med sin Elskede opprettholdes til tross for slike opplevelser.

²⁴⁵ Typisk høymiddelaldersk syn på skapelsen. Dette er dessuten med greske mytologiske undertoner. Den jødiske forestillingen av skapelsen var derimot at den var grunnfestet på fire mektige søyler.

Slik jeg ser det er dette en form for allegorisk tolkning, for det er ingenting i konteksten som tyder på at Paulus antyder tre verdener og at dette da kan hentyde og brukes til bevegelser utført av Gud i sjelens substans.

Det som Paulus derimot vil presisere er at mange ganger hadde Gud talt gjennom profetene i GT, men nå har han en gang for alle talt gjennom sin sønn. Dette vil si at alt det som en gang har blitt sagt av Gud ikke skal neglisjeres, men at det som hans sønn nå har talt og vist med sine gjerninger er det endelige og fullstendige. Slik sett beviser Gud sin sønns opphøyethet over GT profetene og over hele skapelsen. Slik jeg ser det så forsøker Johannes av Korset å bekrefte at i sin mystiske teologi så er Kristus sentrum ved å bruke Hebr 1,3a også når sjelen opplever så mektige og intense bevegelser i sitt innerste.

5.3.5 Noen teologiske betraktninger over begrepet ”God by participation”.

Det er flere ting jeg vil løfte litt frem her. Det første er at det er klart at et slikt uttrykk berører i stor grad kristologien med tanke på frelsesforståelsen. Når sjelen har oppnådd en slik tilstand i dette livet at det blir ”God by participation” i alt hva den gjør, kan det lett assosieres med panteisme²⁴⁶: de troende forsvinner helt i Gud eller Gud forsvinner helt i det troende. I begge tilfellene mister en av partene sin egenart og identitet. Dette resulterer også i at Jesus Kristus blir på en måte overflødig når sjelen har nådd så langt. For hva skal man med frelsen og Kristi hjelp når sjelen er i en slik tilstand? Det andre er hvor mye eller hvor lite kan man forvente seg av samarbeidet mellom Gud og mennesket i forening av sjelen med Gud. Det vil nærmere si hvilke antydninger og føringer ligger det i inkarnasjonen?²⁴⁷

²⁴⁶ Et slikt syn eller tendenser i den retningen vil være i strid med de oldkirkelige bekjennelsesskriftene angående Kristi person og stilling overfor Faderen som ble vedtatt på kirkemøtene i blant annet Nikea og Kalkedon.

²⁴⁷ K. Alfsvåg i sin artikkel forsøker å vise til at Maksimus Bekjenneren og Martin Luther, som hver har sin form for foreningstanke mellom mennesket og Gud, gjør inkarnasjonen til inntekt for at et slikt samarbeid mellom dem kan finne sted. Hovedpoenget hans er dessuten at i en slik forening så vil vesensforskjellen mellom det guddommelige og det menneskelige fremdeles bli opprettholdt. Relasjonen dem i mellom vedvarer i en kontinuerlig trosutfoldelse av det hellige liv fra menneskets side; ”They both emphasize the gap between the human and the divine with the implication that the human relationship with God is always something given. The reestablishment of this relationship after the fall is given through incarnation, and human participation in the divine-human unity of Christ is its only possible realization. The relationship is maintained by the human consistently fighting what distracts its basics theocentrism while at the same time manifesting it as works of love for one’s neighbor.” (K. Alfsvåg, ”God’s fellow workers: The understanding of the relationship between the human and the divine in Maximus Confessor and Martin Luther” *Studia Theologica* 2/2008 s. 10). Dette kan dessuten være fruktbart i økumeniske sammenheng mellom ortodoks-luthersk dialoger. Slik jeg forstår Johannes av Korset legger også han inkarnasjonen til grunn for at forening mellom sjelen og Gud kan finne sted. Men inkarnasjonen kommer mer i bakgrunnen til fordel for natten. Det vil si han vektlegger mer det at det er på grunn av at de troende har kommet seg gjennom natten ved hjelp av Gud. Slik som Maksimus Bekjenneren og Martin Luther opprettholder også Johannes av Korset vesensforskjellen mellom det guddommelige og det menneskelige i en forening. Men i denne foreningens tilstand kan det virke som om at det er natten som bringer frem forutsetningene for at relasjonen opprettholdes og det kan virke som om når de troende har nådd en slik tilstand i dette livet er det umulig å ødelegge dette. Grunnen til dette og forskjellen mellom han og de to overfor

Det skulle komme klart frem i Johannes av Korsets fire verker at han ikke kan klandres for panteisme. Men tar man enkeltstilt ut av sin sammenheng, slik som ”God by participation”, kan man godt ende i en slik oppfatning. Man kan si at når de troende befinner seg i natten, trer mennesket mer tydelig frem og Gud ender mer i bakgrunnen, mens i foreningens tilstand skjer det motsatte.

Han har også en klar inkarnasjonslære, for renselsen som skjer i natten må ikke forstås dit hen til at Gud blir formløs og uten innhold. Det vil si at Gud blir på en måte en abstrakt upersonlig kraft som sjelen har på et metafysisk og uforståelig plan kontakt med i sitt indre. Jeg vil påstå at i hans mystiske teologi så meisler Johannes av Korset ut en bredere, dypere og tydeligere inkarnasjonslære basert på de oldkirkelige bekjennelsene.²⁴⁸ Det jeg mener er at i foreningens tilstand får de troende virkelig erfare og oppleve på nært hold i sitt trosliv den inkarnerte Kristus slik som først og fremst skriften sier at han er, men også hva de oldkirkelige bekjennelsene forsøker å beskrive ham.

6. Drøftelse og konklusjon.

Jeg har sett nærmere på Johannes av Korset som fortolker av Paulus og hvordan fellesskapet mellom Kristus og hver enkelt troende utfolder seg. I de fire verkene trer det tydelig frem at han hadde en helt egen fortolkning. Det vil nærmere si at han la til grunn helt konkrete premisser og dermed en helt konkret vei for at enhver troende skal kunne være forbundet i et nært og intimt fellesskap med Kristus. Slik det viste seg så var hver enkelt av disse premissene store og vesentlige og inngikk som en viktig del i hans fortolkning og forståelse av dette fellesskapet. Premissene var: sjelens renselse, forening av sjelen med Gud og at sjelens renselse var en forutsetning for den fullstendige foreningen med Gud.

For å få best mulig oversikt over dette benyttet jeg meg av den klassiske inndelingen: renselsens-, opplysningens- og foreningens vei. Slik sett fikk jeg presentert metaforen natten, som er karakteristisk for Johannes av Korset, og dens deler som er: sansenes aktive og passive natt, åndens aktive og passive natt samt åndelig forlovelse/søken etter den Elskede, forberedelse til det mystiske bryllup og det mystiske bryllup/foreningens tilstand.

Det kommer helt klart frem hos Johannes av Korset at som fortolker av Paulus er det en klar dreining mot en individuell fokusering enn en ekklesiologisk. Der hvor Paulus åpenbart har det ekklesiologiske i tankene når han skriver til de forskjellige menighetene,

nevnte blir at sjelen har blitt så ”God by participation” i alt den gjør slik at tanken på at sjelen må sørge for å opprettholde relasjonen nærmest ikke er et tema for ham.

²⁴⁸ Jeg tenker da spesielt på kirkemøte i Kalkedon.

fortolker han dette dit hen ned på et personlig plan mellom Gud og den enkelte troende. Hva er de prinsipielle grunnene til nettopp dette?

Er det slik at for Johannes av Korset så spiller det ekklesiologiske fellesskapet ikke en så stor rolle, eller må man se på hans mystiske teologi som en forsterkning av det? Jeg mener at det ekklesiologiske fellesskapet ligger i bunn av hans teologi og at hans bidrag skulle være med på å styrke Kirken som helhet og derfor også for fellesskapet. For han var svært nøye med at hans mystiske teologi, som han selv påstod var basert på skrifttolkning og personlige erfaring, ikke skulle stride mot Kirkens lære. Han ville med sin natt i metaforisk betydning veilede hver enkelt troende i et mer dypere fellesskap med Gud slik at det ekklesiologiske fellesskapet ble styrket. Dette fellesskapet blir styrket fordi når de troende i kraft av å ha gått gjennom natten og ved å ha blitt forent med Gud: ber nå mye for Kirken, de er med sine liv et sterkt vitnesbyrd og vil med dette være gode veiledere mot andre mennesker inn i et dypere fellesskap med Gud.

Det at Johannes av Korset først og fremst skrev til munk og nonner kan virke noe paradoksalt med tanke på det ekklesiologiske aspektet. Allerede i begynnelsen av verket *Oppstigningen til fjellet Karmel* sier han at mange mennesker ikke vil oppleve å få gjennomgå natten og derfor heller ikke foreningens tilstand fordi mange ikke vil la seg rense av Gud. Hvordan blir da det ekklesiologiske fellesskapet styrket når hans fire verker først og fremst da er rettet mot utvalgte og innvidde troende samt at disse ofte befinner seg innenfor klostrene? Slik jeg forstår ham så sees de på som en del av det ekklesiologiske fellesskapet. De tjener derfor Kirken ved sine liv samt at natten og foreningens tilstand er villet av Gud. De er med på å styrke Kirken og de utfører Guds vilje på jorden.

Det ekklesiologiske fellesskapet er mer fremtredende hos Paulus. Det vil dermed ikke si at det individualistiske ikke har plass, men at det har en annen stilling hos han. Man kan forstå Johannes av Korset dit hen at han fortolker Paulus til at det individualistiske må ligge til grunn for at det ekklesiologiske fellesskapet skal bli styrket. En slik fortolkning av Paulus mener jeg ikke er helt på sin plass. Jeg mener at hos Paulus så er det et gjensidig samspill mellom det ekklesiologiske og det individualistiske. Det vil si at enhver troende blir styrket ved at fellesskapet vokser og strykes og visa versa.

Fører Johannes av Korsets bruk av quadrigen og filosofien til en form for eisegese enn en eksegeese i hans fortolkning av Paulus? Riktignok kan man ikke klassifisere han som en ekseget i betydning av dette ordet, men det er i lys av som fortolker av Paulus i sine fire verk jeg sikter til her. Er dette også noe av grunnen til at han får en individualistisk dreining, slik jeg ovenfor har drøftet? Jeg mener at det er tendenser til eisegese hos Johannes av Korset

for det er hele tiden i form av referansebruk i hans fortolkning av Paulus. Med det mener jeg at han, så langt jeg kan se, aldri stiller spørsmål i de fire verkene om natten og foreningstanken stemmer med teologien til Paulus eller om det finnes spor av slike tanker hos ham. Dette kan bety to ting. Enten at han forutsetter at dette allerede finnes hos Paulus, eller at ved bruk av sine tolkningsmetoder og filosofien mener å finne dybder hos Paulus som er i retning av nettopp dette. Den allegoriske og den åndelige tolkningsmetoden er ikke først og fremst interessert i den bokstavelige meningen, men påstår at det ligger åndelige dybder bak og at det er disse som først og fremst er viktige. Av en som bruker slike metoder blir en teologi om sjelens renselse som skal lede frem til en forening av sjelen med Gud helt forståelig og legitimert overfor skriften. Kan man si at Johannes av Korset er representativt for en slik konklusjon? På en måte så mener jeg det, for han hadde kjennskap til mange av skriftene til flere mystikere som hadde levd før ham og dessuten ble han påvirket av studietiden i Salamanca. Slik sett ble han familiær med bruken av quadrigaen og filosofien i sin skriftstolkning.

Jeg vil driste meg til å si at bruken av den allegoriske og åndelige tolkningsmetoden har som konsekvens hos Johannes av Korset at det individualistiske vektlegges til fordel for det ekklesiologiske. Dette ville ikke ha vært så fremtredende hvis man ikke hadde brukt disse metodene. Paulus var hele tiden klar på at det han hadde skrevet ned og det de hørte var det han mente og ikke at det lå noe bakenfor eller åndelige dybder.²⁴⁹ Grunnen til dette kan være at Paulus forstod seg selv til å stå i en overleveringsstilling mellom Gud og menighetene når det gjaldt evangeliet. Dette kunne bety to ting. Han skulle ikke holde noe skjult nettopp fordi han var i en slik stilling og at Gud ikke hadde holdt noe skjult for ham ved åpenbaring. Slik sett blir det litt vanskelig å se hvordan disse to overfor nevnte tolkningsmetodene passer inn å bruke som de eneste tolkningsmetodene når man skal tolke Paulus.

Hvilke konsekvenser av hans fortolkningsprinsipper får: forholdet mellom Gud og mennesket, mellom Gud og skapelsen, mellom skapelsen og mennesket, mellom det ytre og det indre i mennesket. Det er klart at dette bunner ikke bare i hans fortolkningsprinsipper, men også at han var grunnfestet i samtidens kirkelige syn på blant annet nåden, gudsbilde, skapelses- og menneskesyn.

Forholdet mellom Gud og mennesket, mellom Gud og skapelsen og forholdet mellom skapelsen og mennesket får først sin mening ved foreningens tilstand. Det vil nærmere si at det er først her i en slik tilstand at de troende vil oppleve livets og tilværelsens hensikt.

²⁴⁹ Se for eksempel i Ef 3,2-4

Mennesket vil da se hver enkelts verdi og sin rette plassering overfor Gud. Dette skyldes at sjelen har på en måte kommet hjem, det vil si i sitt middelpunkt der den har møtt Gud. Sjelens gjerninger har blitt så guddommelige og smeltet i kjærlighet at den er: "God by participation." Det er klart at uten den allegoriske og den åndelige tolkningsmetoden samt filosofien ville slike konklusjoner vært vanskelig å komme frem til. For Paulus derimot blir livets og tilværelsens hensikt oppfylt ved frelsen, det vil si ved troen på Kristi frelsesverk og ikke ved å ha gjennomgått en rensende natt for der igjen å bli forent med Gud.

Jeg mener at det er ikke bare på grunn av at Johannes av Korset levde et munkeliv og generell fromhet at han man kan se en tendens i at det indre liv i mennesket vektlegges til fordel for det ytre i hans fire verker. Det har også en indirekte konsekvens av han brukte den allegoriske og åndelige tolkningsmetoden. Hvorfor slikt skjer, er muligens at disse metodene søker noe åndelig som ligger bakenfor og er hinsides og som mennesket ikke med det første kan fatte, men må ha hjelp direkte av Gud. To ting vil da skje, enten vil menneskene forene seg med kosmos som blir forstått er Gud, eller søke innover seg selv for der igjen å prøve å forene seg med Gud.

Begge disse tilfellene er vanskelig å finne hos Paulus. For hos ham er det først og fremst Gud som har kommet ned til menneskene. I dette ligger det at menneskene i seg selv ikke kan finne ham i sin egen søken. Riktignok forutsetter Johannes av Korset at før et menneske begynner på renselsens natt, så er han/hun en troende. Spørsmålet blir da om denne natten allikevel kan være et uttrykk for menneskenes egen søken etter Gud.

Det er klart at premissene om renselse for å oppnå forening av sjelen med Gud kommer til sin rett ved den allegoriske og åndelige tolkningsmetoden. Det jeg mener er at siden de troende søker åndelige dybder bakenfor det bokstavelige ligger det nesten implisitt at de troende må la seg rense både i sansene og i ånden. Hadde de ikke gjort dette ville de ikke ha fått tak i de åndelige dybder som disse tolkningsmetodene leder frem til og som Gud vil skjenke dem. Det er litt vanskelig å se hos Paulus at han har slike former for premisser. Riktignok oppfordrer Paulus de troende til å arbeide på sin frelse²⁵⁰ og som en konsekvens av dette kan enhver troende få dypere kjennskap til Gud, men sjelens renselse og denne renselsen som en premiss for forening av sjelen med Gud blir vanskelig å finne uten ved bruk av quadrigaen, da spesielt den åndelige og allegoriske tolkningsmetoden og filosofien.

²⁵⁰ Se for eksempel i Fil 2,12-13; 2 Kor 7,1; 1 Tess 4,1.

7. Litteraturliste.

Primærtekster i oversettelser:

Bibelen, Det Norske Bibelselskap, Oslo 1978/85

Kavanaugh, Kieran, O.C.D. og Rodriguez, Otilio, O.C.D. (red.). *The Collected Works of St. John of the Cross*, ICS Publications (Publications Institute of Carmelite Studies), Washington D.C. 1991.

Karmeliterna i Tåarp og Glumslöv (red.). *Levande kärlekslåga och mindre skrifter*, Helsingborg 1984.

Peers, E. Allison (red.). *The Complete Works of Saint John of the Cross, Doctor of the Church*, Burns and Oates Publisher (Three Volumes in One), London 1964.

Wiik, Frøydis og Karmelittnonnene i Tromsø og i Norraby (red.). *Åndelig sang*, Efrem Forlag 2008.

Sekundærkilder:

Alfsvåg, Knut. "God's fellow workers: The understanding of the relationship between the human and the divine in Maximus Confessor and Martin Luther" *Studia Theologica* 2/2008 ss. 175-193.

Athern, Mary Barnabas. "The use of Scripture in the Spiritual Theology of St. John of the Cross" *Catholic Biblical Quarterly* 14:1 Jan. 1952, ss. 6-17.

Athern, Mary Barnabas. "Light from St. John of the Cross On the Knowledge Theme in the Letters of St. Paul" *The Papin Festschrift. Transcendence and Immanence*, Villanova University Press, 1976, ss. 201-205.

Arborelius, Anders. *Allt och intet. Johannes av Korsets liv*, Karmelitklostret, Glumslöv, 253 72 Helsingborg 1991.

Bassler, Jouette M. *Navigating Paul. An Introduction to Key Theological Concepts*, Westminster John Knox Press, Louisville/London 2007.

Bruce, F. F. (red.). *New International Bible Commentary*, Zondervan Grand Rapids, Michigan 1979.

Bruce, F. F. *Paul Apostle of the Heart Set Free*, Williams B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan/Cambridge U. K. 2000.

Callan, Terrance. *Dying and Rising With Christ. The Theology of Paul the Apostle*, Paulist Press, New York/Mahwah N. J. 2006.

Cugno, Alain, og Wall, Barbara (overs.). *Saint John of the Cross. Reflections on Mystical Experience*, The Seabury Press New York 1982.

Dicken, E. W. Trueman. *The Crucible of Love. A Study of the Mysticism of St. Teresa of Jesus and St. John of the Cross*, Darton, Longman and Todd LTD, London 1963.

Fanning, Steven. *Mystics of the Christian Tradition*, Routledge Taylor and Francis Group, London/New York 2001.

Federico, Ruiz, O.C.D. (red.). *God Speaks in the Night. The Life, Times, and Teaching of St. John of the Cross*, ICS Publications (Publications Institute of Carmelite Studies) Washington D.C 1991/2001.

Fee, Gordon D. *New International Commentary of the New Testament: The First Epistle to the Corinthians* (NICNT), William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, Michigan 1987.

Flynn, Maureen. "The Spiritual Uses of Pain in Spanish Mysticism" *Journal of the American Academy of Religion* 64:2, Sommeren 1996, ss.257-278.

Freedman, David Noel (red.). *The Anchor Bible Dictionary: Volume 1*, Doubleday, New York/London/Toronto/Sydney/Auckland 1992.

Frost, Bede. *Saint John of the Cross (1542-1591), Doctor of Divine. An Introduction to his Philosophy, Theology and Spirituality*, Harper and Brothers, New York/London 1937.

Haraldsø, Brynjar. *Fagord i teologi og kristendomskunnskap*, Lunde Forlag, Oslo 1999.

Haraldsø, Brynjar. *Kirke og misjon gjennom 2000 år*, Lunde Forlag og Bokhandel AS, Oslo 1997.

Hardy, Richard P. *John of the Cross. Man and Mystic*, Pauline Books and Media, Boston 2004.

Hart, David Bentley. "The Bright Morning of the Soul. John of the Cross on Theosis" *Pro Ecclesia* 12:3, Sommeren 2003, ss. 324-344.

Henriksen, Jan-Olav. *Tegn, tekst og tolk. Teologisk hermeneutikk i fortid og nåtid*, Universitetsforlaget, Oslo 2007.

Herrera, R. A. *Silent Music. The Life, Work, and Thought of St. John of the Cross*, William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, Michigan/Cambridge, U. K. 2004.

Hubbard, Moyer V. *New Creation in Paul's Letters and Thought* (Society for New Testament Monograph Series, Richard Bauckham, red.), Cambridge University Press, 2005.

Kavanaugh, Kieran, O.C.D. *John of the Cross. Doctor of Light and Love*, The Crossroad Publishing Company, New York 1999.

Martin, Ralph P. *World Biblical Commentary: 2 Corinthians*, Word Books Publisher, Waco Texas 1986.

McGinn, Bernard. "The Role of the Carmelites in the history of Western Mysticism" *Carmel and Contemplation*, Culligan, K. og Regis, J. (red.), ICS Publishing (Publications Institute of Carmelite Studies), Washington D. C. 2000, ss. 25-50.

McGinn, Bernard. "Love, Knowledge, and Mystical Union in the Western Christianity: Twelfth to Sixteenth Centuries" *Church History* 56:1, Mars 1987, ss. 7-24.

Nugent, Donald Christopher. "Mystical and Evangelical Theology in Martin Luther and St. John of the Cross" *Journal of Ecumenical Studies* 28:4 Høsten 1991, ss. 555-565.

O'Brien, Peter T. *World Biblical Commentary: Colossians and Philemon*, Word Books Publisher, Waco Texas 1983.

Rogers, Cleon L. jr. og Rogers, Cleon L. III. *The New Linguistic and Exegetical Key to the Greek New Testament*, Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan 1998.

Schweitzer, Albert og William Montgomery, B. D. (overs.). *The Mysticism of Paul the Apostle*, the Johns Hopkins university Press, Baltimore/London 1998.

Sheldrake, Philip (red.). *The Westminster Dictionary of Christian Spirituality*, Westminster John Knox, Louisville Kentucky 2005.

Stein, Edith. *Korsvitenskap. En studie over Johannes av Korset*, Vidarforlaget A/S, Oslo 2007.

Stinissen, Wilfrid. *Låt oss ses i din skönhet. Kommentar till Johannes av Korsets dikt Andlig sång*, Artos och Norma bokförlag 2005.

Tannehill, Robert C. *Dying and rising with Christ. A Study in Pauline Theology*, Wipf and Stock Publishers, Eugene Oregon 2006.

Toft, Evelyn Marie. "Some Context for the Ascetical Language of John of the Cross" *Mystics Quarterly* 17:1, Mars 1991, ss. 27-35.

Tollefsen, Torstein og Syse, Henrik og Nicolaisen, Rune Fritz. *Tenkere og ideer. Filosofiens historie fra antikken til vår egen tid*, Gyldendal akademisk, Oslo 2003.

Wikenhauser, Alfred. *Pauline Mysticism. Christ in the Mystical Teaching of St. Paul*, Herder Freiburg, Nelson, Edinburgh/London 1960.